

**İLETİŞİMDE DİJİTALLEŞME VE ÜNİVERSİTE ÖĞRETİM
ELEMENLARININ UZAKTAN EĞİTİMDE ETKİLEŞİMLİ
ÖĞRETİM SÜRECİNE YAKLAŞIMLARI
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

Aslı ERTEKİN KÜÇÜK

191153104

DOKTORA TEZİ

Disiplinlerarası İletişim Bilimleri Anabilim Dalı
İletişim Bilimleri Doktora Programı
Danışman: Prof. Dr. İclal Gül BATUŞ

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Şubat, 2023

**İLETİŞİMDE DİJİTALLEŞME VE ÜNİVERSİTE ÖĞRETİM
ELEMENLARININ UZAKTAN EĞİTİMDE ETKİLEŞİMLİ
ÖĞRETİM SÜRECİNE YAKLAŞIMLARI
MALTEPE ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ**

Aslı ERTEKİN KÜÇÜK
191153104
Orcid: 0000-0002-2690-6180

DOKTORA TEZİ

Disiplinlerarası İletişim Bilimleri Anabilim Dalı
İletişim Bilimleri Doktora Programı
Danışman: Prof. Dr. İclal Gül BATUŞ

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Şubat, 2023

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir

TEŞEKKÜR

Doktora çalışmamın başından bu yana bana güvendiğini her zaman hissettiren ve yardımlarını eksik etmeyen danışman hocam Prof. Dr. Gül Batuş'a, tecrübesi ve bilgi birikimi ile yol gösterici olan Doç. Dr. Hakan Aytekin'e, çalışmanın anlamlı bir bütün haline gelmesini sağlayan Prof. Dr. Nilüfer Timisi Nalçaoğlu'na, ihtiyaç duyduğum her an benimle tecrübelerini paylaşan Dr. Öğr. Üyesi Erdal Yaşlıca'ya ve Prof. Dr. Gürdal Ülger'e yardımları ve yönlendirmeleri için çok teşekkür ederim.

Hayatımın her evresinde bana destek olan, çalışma süresince tüm zorlukları benimle birlikte göğüsleyen, cesaret veren ve elimden tutup beni tekrar yüreklendiren sevgili eşim Civan Tamer Küçük'e, varlığıyla bana umut olan, araştırmama engin fikirleriyle destek olan sevgili oğlum Ilgaz Mert Küçük'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Onların, eğitimim için kararlı ve azimli duruşları olmasaydı bugün bulunduğum konumda olamazdım. Son olarak ise bu çalışmayı, teşekkür etmenin yetersiz kalacağını bildiğim, yitirdiğim insan, Hakan Alp'in anısına adıyorum.

Bu tez çalışmasının alandaki çalışmalara katkı yapması dileğiyle...

Aslı ERTEKİN KÜÇÜK

Şubat 2023

ÖZET

İLETİŞİMDE DİJİTALLEŞME VE ÜNİVERSİTE ÖĞRETİM ELEMENLARININ UZAKTAN EĞİTİMDE ETKİLEŞİMLİ ÖĞRETİM SÜRECİNE YAKLAŞIMLARI MALTEPE ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Aslı Ertekin Küçük

Doktora Tezi

Disiplinlerarası İletişim Bilimleri Anabilim Dalı

İletişim Bilimleri Doktora Programı

Danışman: Prof. Dr. İclal Gül Batuş

Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2023

Bu çalışma öğretim elemanlarının eğitimde etkileşimli öğretim sürecine yaklaşımları ve bu süreçteki tutum düzeylerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın evrenini Maltepe Üniversitesinde çevrimiçi ders veren 21 öğretim elemanından oluşmaktadır.

Bu araştırma, öğretmenlerin küresel salgın sırasında uzaktan eğitimi uygulamada karşılaştıkları zorluklara odaklanmaktadır. Birçok nitel araştırma türünden biri olan derinlemesine görüşme yaklaşımı kullanılarak gerçekleştirilmiş, içerik analizi ile yorumlanmıştır. Çalışma, öğretim elemanlarının eğitimleri süresince problem çözmede hangi araç ve yöntemleri kullandıklarını belirlemeyi ve öğrencilerin etkili ve doğru bir şekilde öğrenmelerine yardımcı olmak için ne tür ders içeriği sağladıklarını belirlemeyi amaçlamaktadır.

Maltepe Üniversitesi çevrimiçi eğitim veren uzman, bu alanda kendini geliştiren ve uzaktan eğitimi destekleyen bir kurumdur. Bu çalışmada 2020-2021 güz döneminde öğretme-öğrenme süreçlerinin etkililiğinin değerlendirmesi, çevrimiçi eğitim uygulamalarında ne kadar verimli olduğunun bilimsel çalışma sonunda ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu çalışmadan elde edilecek sonuçların çevrimiçi ders müfredatlarının geliştirilmesine katkı sağlayacağı ve çevrimiçi derslere daha etkili örnekler sunacağı umulmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Uzaktan eğitim, Dijital İletişim, Etkileşim, Çevrimiçi Ders

ABSTRACT

THE EFFECTS OF DIGITALIZATION IN COMMUNICATION AND TRANSITION TO DISTANCE EDUCATION ON UNIVERSITY TEACHING STAFF MALTEPE UNIVERSITY EXAMPLE

Ash Ertekin Küçük

PhD Thesis

Department of Interdisciplinary Communication Sciences

Communication Sciences Doctorate Program

Thesis Advisor: Prof. Dr. İclal Gül Batuş

Maltepe University Graduate School, 2023

This study was carried out to determine the interactive education and training strategies of University academic staff and their attitudes in this process. The research environment consists of 21 instructors of Maltepe University.

This study aims to understand what kind of challenges the University academic staff faced with the distant education process during the pandemic period, and what methods and techniques they developed to overcome these challenges, and what kind of education content they prepared for a successful academic course. In the study, an in-depth interview approach, which is one of the qualitative research types, was designed.

Maltepe University, as an expert institution in distance education, is a university that invests and supports distant and online education. In this research, it is aimed to evaluate the effectiveness of teaching-learning processes in the fall term of 2020-2021 and to scientifically reveal how efficient online education practices are.

According to the results to be obtained from this study, it is hoped that it will contribute to the core of the curriculum and provide more effective examples to the lessons. The results to be obtained from this study will contribute to the improvements of the online Academic course contents and provide more effective options to the face-to-face sessions.

Keywords: Distance Learning, Digital Communication, Interaction, Online Course

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	ii
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
KISALTMALAR.....	xii
1. GİRİŞ	1
1.1.Problem.....	1
1.2.Amaç	1
1.3.Önem.....	3
1.4.Varsayımlar.....	4
1.5.Sınırlılıklar	4
1.6.Tanımlar.....	5
2. İLGİLİ LİTERATÜR	12
2.1.Eğitim.....	12
2.1.1.Eğitim kavramı	12
2.1.2.Eğitim türleri	16
2.1.3.Eğitimdeki sorunsallar.....	20
2.2.Uzaktan Eğitim	24

2.2.1.Uzaktan eğitim kavramı	24
2.2.2.Türkiye’de uzaktan eğitimin tarihi	24
2.2.3.Etkin uzaktan eğitim	26
2.3.İletişim	33
2.3.1.İletişim kavramı.....	33
2.3.2.Kısaca iletişimin tarihçesi	34
2.3.3.İletişim türleri.....	35
2.3.4.Teknoloji ve iletişim	38
2.4.Dijital Dönüşüm.....	40
2.4.1.Değişen iletişim.....	40
2.4.2.Dijital iletişimin toplumsal yansımalarından biri: Ağ Toplumu	40
2.4.3.Yeni medya.....	45
2.4.4.21. Yüzyıl endüstrisi: endüstri 4.0 ve toplum 5.0.....	46
2.4.5.21. Yüzyılda dijital kültür	48
2.5.Yeni iletişim teknolojileri, yeni medya ve eğitim.....	50
2.5.1.Yeni iletişim teknolojileri ve eğitim.....	50
2.5.2.Yeni medya ve eğitim.....	52
2.5.3.Uzaktan eğitimde yeni iletişim teknolojilerinin rolü.....	55
2.5.4.Dünyada uzaktan eğitim sistemleri.....	58
2.5.6.Etkileşimsellik	63
3. YÖNTEM	68
3.1.Araştırmanın Azmacı ve Yöntemi	68
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	69

3.3. Araştırmanın Yürütülmesi	70
3.3.1. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun hazırlanması	70
3.3.2. Verilerin toplanma süreci.....	71
3.4. Araştırmanın Analiz Süreci	72
3.4.1. Verilerin deşifre edilmesi ve kodlanması	73
3.4.2. Araştırmanın geçerlik ve güvenirlik çalışmaları.....	75
4. BULGULAR VE YORUMLAR	77
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	107
KAYNAKÇA.....	110
EKLER.....	120
Ek-1: Etik Kurul Kararı	120
Ek-2: Kelime İndeksleme	121
Ek-3: T.C. Maltepe Üniversitesi Uzaktan Eğitimde Sınav Güvenliği Raporu 07.12.2020	122
ÖZGEÇMİŞ	129

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. Okul Modelleri Karşılaştırması	14
Tablo 2. Eğitim Alanında Geleneksel Değerler ve Yeni Değerlerin Karşılaştırılması..	15
Tablo 3. Formal ve Informal Eğitim	18
Tablo 4. Örgün ve Yaygın Eğitim.....	19
Tablo 5. Gelişen Teknolojik Kullanımlarla Beraber Uzaktan Eğitim Modelleri Özeti..	31
Tablo 6. Eğitimde Değişen Bilgi Anlayışının Karşılaştırılması.....	53
Tablo 7. Uzaktan Eğitim Sistem Modeli.....	66
Tablo 8. Katılımcıların Unvanı ve Akademik Çalışma Alanlarına İlişkin Bilgiler	70
Tablo 9. Uzaktan Eğitim ve Yüz Yüze Eğitim Hazırlık Yüzdesi Tablosu	84
Tablo 10. Uzaktan Eğitimde Kullanılan Diğer Araçlar / Katılımcı Yüzdesi	85
Tablo 11. Uzaktan Eğitimin Avantajları	94
Tablo 12. Uzaktan Eğitimin Dezavantajları.....	96
Tablo 13. Uzaktan Eğitimin Uygulamalı Dersler Açısından Dezavantajları.....	99
Tablo 14. Uzaktan Eğitim Faaliyetlerine İlişkin Öneri Tablosu ve Yüzdeleri	101

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Veri, Enformasyon ve Bilgi İlişkisi.....	49
Şekil 2. Bates'in Eylem Planı.....	57
Şekil 3. Michael Graham Moore Uzaktan Eğitimde Etkileşim Kuramı.....	65
Şekil 4. Görüşme Verilerinin Analizinde İzlenen Aşamalar	74

KISALTMALAR

COVID-19 : Yeni Koronavirüs Hastalığı

STK : Sivil Toplum Kuruluşları

TDK : Türk Dil Kurumu

USDLA : United States Distance Learning Association

YÖK : Yüksek Öğretim Kurulu

1. GİRİŞ

1.1.Problem

İletişim, bireyler ve kurumlar için en önemli yetkinlik alanlarından biri olan çağın sosyal sermayesinin en önemli unsurlarından biridir. Küreselleşmenin de etkisiyle bilgiye erişimdeki pürüzleri ortadan kaldıran ve iletişim teknolojileri yardımı ile etkileşimi artırabilen, önemi giderek artan birçok çalışmanın konusu olmaktadır.

Hepimizin bildiği gibi, bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler insanların günlük yaşamları üzerinde büyük bir etkiye sahip olmuştur. Toplumun her yaş grubunda iletişim araçlarının yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Eğitim, bilgiye erişimin çok önemli olduğu ve iletişim teknolojilerinin gelişmesinden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenen alanlardan biridir. İletişim teknolojilerinin sağladığı avantajlar sayesinde daha geniş kitlelere eğitim verilebilmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişme en çok gündelik yaşantımızda artmıştır. Meydana gelen yenilikler, toplumsal değişimlere ve dönüşümlere neden olmakta, eğitime farklı şekillerde yansımaktadır. Bu yeniliklerin eğitim-öğretimi nasıl etkilediği, getirdiği faydaları ve olumsuz yan etkilerinin, uygulama esnasında meydana gelebilecek sorunların çözüm önerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Öğrencileri etkili ve kalıcı bir şekilde yetiştirmek için iletişim teknolojileri aracılığıyla eleştirel düşünmeyi öğrenme süreçlerine dâhil etmek gerekmektedir. Bu, öğrencilerin bilgili ve üretken olmalarına yardımcı olacaktır.

1.2.Amaç

Bu çalışmanın amacı COVID-19 salgın döneminde uzaktan eğitime geçiş sürecinin, eğitimin dijitalleşmesiyle çevrimiçi ortamın öğretim elemanlarının tutumuna etkisini, nitel verilerle inceleyerek ortaya koymaktır. Böylece çalışma, eğitimde iletişim ve etkileşimin önemi ve gerekliliğine vurgu yaparak, bu alanda araştırma yapanlara, eğitimcilere ve eğitim materyali geliştiricilere yol gösterici nitelikte olması düşünülmektedir.

Bu bağlamda araştırma süresince aşağıdaki sorulara cevap aranması hedeflenmiştir:

1. Uzaktan eğitim faaliyetleri hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
2. Uzaktan eğitim yüz yüze eğitime göre nasıl daha etkili olabilir?
3. Uzaktan eğitimin avantaj ve dezavantajları hakkındaki görüşleriniz nelerdir?
4. Sanal sınıf uygulamalarınızda öğrenci-öğretmen arasında iletişim ve etkileşimin sağlanmasında hangi yöntemleri/araçları kullanıyorsunuz?
5. Öğretme-öğrenme sürecini olumlu etkileyeceğini düşündüğünüz başka araçlar var mıdır?
6. Uzaktan eğitimde ders veren öğretim üyeleri ile öğrenci arasında geribildirim nasıl sağlanıyor?
7. Uzaktan eğitim sisteminde öğrenciler diğer öğrenciler ile rahatça etkileşim kurabiliyorlar mı? Nasıl?
8. Uzaktan eğitim öğrenciler ve eğitimciler için nasıl bir iletişim ortamı sunmaktadır?
9. Etkileşimin, uzaktan eğitim sisteminde başarıyı etkileyen bir faktör olduğunu düşünüyor musunuz? Nasıl?
10. Evden derse bağlıyken sorun yaşadığınızda nasıl destek aldınız?
11. Uzaktan eğitimde sizce daha etkili bir ders nasıl yapılabilirdi?
12. Uzaktan eğitimle, yüz yüze eğitimde, ders öncesi gerekli planlamaların yapılması için harcanan zaman ne kadardır? (Yüz yüze eğitime 1 birim zaman harcıyorsanız uzaktan eğitime kaç birim olabilir?)
13. Daha önce uzaktan eğitim deneyiminiz oldu mu? Olduysa nasıl bir deneyim yaşadığınızı açıklayınız?
14. Uzaktan eğitimin uygulamalı dersler açısından avantaj ve dezavantajları nelerdir?
15. Uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin öneri niteliğindeki görüşleriniz nelerdir?

1.3.Önem

Günlük yaşıntıdaki dijitalleşmenin doğal bir sonucu olarak eğitimde de dijital dönüşümün beklentisi kaçınılmaz olmaktadır (Taşkiran, 2017). Uzaktan eğitim modelinde kullanılan çevrimiçi ortamların avantajı olduğu gibi dezavantajları da bulunmaktadır.

İnternet hayatımıza girdiğinden bu yana bilgiye erişim de kolaylaşmıştır. Elektronik kitaplar, dijital kütüphaneler, bloglar, bilgi alışverişi sağlayan dijital sözlükler ve tartışma forumları bir parmak uzağımızdadır. Bu dijital dönüşüm hem bilgiye erişimi ve hem de bilginin paylaşımını ciddi şekilde değiştirmektedir. Dünyadaki dijital dönüşümün bu kadar hızlı gerçekleşmesi okulların da öğretim elemanlarının da bu hıza yetişmesini zorunlu kılmaktadır.

Çevrimiçi sınıf ortamlarında yürütülen derslerde, öğretim elemanları tarafından bilgisayar, tablet, cep telefonu vb. materyaller kullanılmaktadır. Tek taraflı olan bu iletişim araçları ile öğrencilerin derse katılım sağlayıp sağlamadığı anlaşılamamakta, etkili dönüt vermesine imkân sunmamaktadır. Bu sebepten dersin işlenişi esnasında öğrencilerin öğrenme sürecinin ne seviyede olduğu hakkında yeterli düzeyde bilgi alınamamaktadır.

Çevrimiçi eğitimde sanal sınıf iletişimini sağlayabilecek birçok araç mevcuttur. Ancak kullanılan araç ile öğrenci arasında yeterli iletişim kurulmamaktadır. Birçok araştırmacı, öğretmen ve öğrenciyi arasında gerçekleşen iletişimin güçlendirilmesi ve öğrenci merkeze alınarak tasarlanmış bir eğitim planı oluşturmanın öğretimi olumlu yönde etkileyeceğine inanmaktadır.

Sınıflar, öğrencilerin hayatlarını geliştirdikleri ve geleceklerini etkileyecek yeni bilgiler öğrenebilecekleri ortak öğrenme alanları görevi görmektedir. Saygı, empati ve güveni gösteren hem teşvik edici hem de kapsayıcı bir öğrenme ortamı oluşturmak, öğrenim için hayati önem taşıırken, kişinin sınıfta öğretme ve öğreniminin başarısının sorumluluğu tam olarak öğrenci ve öğretmene aittir. (Franklin ve Harrington, 2019).

1.4.Varsayımlar

Ulusların kendi bireylerini yetiştirmeleri önemli bir konudur. Ancak bir bireye iyi bir eğitim verebilmek için iyi bir plan ve uygulama gerekir. Mesele hem daha fazla insana eğitim vermek hem de verilen eğitimin kaliteli olmasını sağlamaktır. Bu durum inovasyonu gerektirir. Öte yandan inovasyon hareketleri sıklıkla direnişle karşılaşılıyor. Ancak COVID-19 sürecinde; eğitimdeki sorun aslında direnmeme ve hazırlanamama durumudur. Buradaki asıl mesele uzaktan eğitimin daha etkin kullanılmasıdır.

Varsayım:

Öğrencilerin birbirleriyle etkileşime girmesine izin veren etkili bir uzaktan eğitim programı oluşturmak mümkündür. Uzaktan eğitim, kişisel düzeyde bağlantı kurmak isteyen öğrenciler tarafından motive edilir. Bireysel öğrenme sürecini ve duygu paylaşımını da barındırabilir. Uzaktan eğitim, bireysellik duygusunu güçlendirmenin yanı sıra öğrenme motivasyonunu da artırır. Öğrenciler, yüz yüze görüşmeden bağımsız ders boyunca duygu ve hislerini iletebilirler. Öğrenme rehberlidir ve öğrencileri etkinleştirmek sürekli destek vermeyi gerektirir. (Kaya, 2002).

Uzaktan eğitim sisteminde öğrenen ile kurum arasındaki ilişki çok önemlidir. Çünkü eğitimin başarısı sadece öğretim materyallerinin etkililiğine bağlı değildir, karşılaşılan sorunları çözebilecek bir iletişim kampanyasının varlığına da bağlıdır. Bir anlamda bu, öğrenci destek sistemlerinin ve iletişim faaliyetlerinin etkili bir şekilde geliştirilmesi ve planlanmasıyla sağlanabilir.

1.5.Sınırlılıklar

Araştırmanın evrenini Maltepe Üniversitesi'ne bağlı 7 fakültenin lisans düzeyinde çevrimiçi ders veren 21 öğretim elemanı oluşturmaktadır.

Çalışma 5 Ekim 2020- 13 Ocak 2021 güz döneminde çevrimiçi ders vermiş, en az 5 yıldır eğitim deneyimi olan öğretim elemanlarının görüşleriyle sınırlıdır.

1.6.Tanımlar

Salgın

Toplumda oluşan hastalık ve sağlıkla ilgili olguların görülme sıklıklarını inceleyen tıbbi bilim dalı olan Epidemiyoloji'ye göre salgın; “bir zaman diliminde, insanlar üzerinde görülen ancak önceki yaşantılara göre beklenenden daha çok etki gösteren hastalıktır”. Aynı hastalık farklı ülke ve bölgelerde ortaya çıkıyorsa bu salgına pandemi denilmektedir. Epidemik salgın ise bir ülke ya da bir kıta ile sınırlı kalmış salgın hastalık olarak tanımlanabilir.

Pandemi Salgını

2019 yılının Aralık ayında Çin'in Wuhan şehrinde meydana gelen ve hızla büyüyen koronavirüs (COVID-19) günlük hayatın bir anda değişmesine neden olmuştur. COVID-19 bir anda yerel bir sağlık problemi olmaktan çıkıp kısa sürede hızla bulaşması sebebiyle küresel bir salgın haline gelmiştir (WHO, 2020). Salgının yayılmaya başladığı ilk haftalarda ülkeler salgından kaçınmak için tedbirler almaya başlamış, bu tedbirler gündelik hayatı değiştirecek ölçüde üst düzeye çıkartılmıştır.

Mart 2022 itibarıyla Dünya Sağlık Örgütü, küresel bir salgından etkilenen 435,6 milyon insanı kaydetti. Amerika Birleşik Devletleri'nde teyit edilen ilk COVID-19 vakası 11 Mart 2020'de görüldü. O zamandan beri dünyadaki vakalarla birlikte ülkemizde de COVID-19 vaka sayısı istikrarlı bir şekilde arttı. Kasım 2020 itibarıyla Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2022), bu salgın nedeniyle 5.952.215 kişinin öldüğünü bildirdi.

Eğitim Sistemi Kavramları

Küresel bir krizle sonuçlanan COVID-19, örgün eğitim süreçlerindeki hızlı değişimler ve yüz yüze eğitim faaliyetlerinin aniden kesilmesi ile eğitimde ve birçok alanda büyük değişimlere neden olmuştur. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin sürdürülebilmesi için gerçekleştirilen uzaktan eğitim faaliyetlerinin yürütülmesi ve uzaktan eğitim araçları ile öğrencilerin ulaşımına yönelik daha eğitimsel uygulamaların sağlanması gerekmektedir. Var olan bu süreçte etkin önlemlerin hızlı bir şekilde alınması, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin sürekli gelişimi için gerekli bir koşul haline gelmiştir.

Yüz Yüze Eğitim

Öğrenci ve öğretmenlerin aynı anda aynı ortamda bulundukları ve birbirleriyle iletişim kurdukları öğretim yöntemine yüz yüze öğretim denir. Örgün eğitim ortamları, öğretmenlerin ve öğrencilerin yüz yüze ortamlarda bulunmalarını gerektirir.

Yüz yüze eğitimin en önemli avantajı, öğretmen ve öğrencilerin bir arada bulunduğu eğitim ortamlarında yatmaktadır. Tek başına ya da başkalarından yardım almadan ders çalışma alışkanlığını edinemeyenler için en uygun öğrenme şekli yüz yüze eğitimidir. Ayrıca uygulamalı eğitim gerektiren derslerde birebir iletişim önemli olduğundan bu derslerin yüz yüze eğitim ile gerçekleştirilmesi oldukça elverişlidir.

Özellikle beceri gerektiren davranışlar edinmek ve tutuma yönelik davranışları geliştirmekte bu eğitim uygulamasının etkisi oldukça büyüktür. Sosyalleşmeye olan katkılarının da yadsınamaz derecede büyük olduğunu belirtmekte fayda vardır.

İnsanlar yüz yüze iletişim kurarken hem vücut hareketleri hem de duruşları ile gizlilik ihtiyacını ortadan kaldırır. Çünkü katılımcılar birbirlerini görebilir, duyabilir. Bu da bilgiyi iletmede ek bir maliyet oluşturmamaktadır. Teknoloji ne kadar gelişmiş olsa da e-posta, video ya da anlık yazışmalarda bu işitsel ve görsel ipuçları eksiktir.

M-Öğrenme

Mobil öğrenme, mobil iletişim araçları aracılığıyla öğrenmedir. Başta mobil cihazlar olmak üzere iletişim teknolojilerinin gelişmesi bu faaliyetlerin çoğalmasına ve büyümesine neden olmuştur. Mobil öğrenme ve e-öğrenme, artan kullanıcı ve teknolojinin sonucudur.

21. yüzyıla girilmesinden itibaren iletişim teknolojisinin gelişmesi ve teknolojik altyapının iyileştirilmesi ile dizüstü bilgisayarlar, tabletler, cep telefonları ve akıllı telefonlar gibi araçları iletişim sürecine kazandırmıştır. Teknolojinin gelişmesi ve teknolojiler arasındaki kaynaşma ve entegrasyonun artması ile birlikte yukarıdaki teknolojilerin yerini yeni teknolojiler alabileceği ve bazılarının zaman içinde popülaritesini kaybedebileceği söylenebilir. Dolayısıyla mobil öğrenme de değişime ve gelişime açık bir teknolojidir. Mobil öğrenme, belirli bir teknoloji ve öğrenme ortamı kullanan elektronik öğrenmenin bir alt türüdür. Bu nitelikleri nedeniyle, e-öğrenmenin

özel bir durumu olarak kabul edilebilir. İnsanlar bu tür iletişim araçlarına ve eğitim programlarına kolaylıkla ulaşabilirler.

Topluluk önünde konuşmadan eğitime ve hatta tüketim alışkanlıklarına kadar her şey bu araçlardan, ortamlardan ve fikirlerden etkilenmektedir. Bu anlamda m-öğrenme, e-öğrenmenin yeni ve bağımsız bir uygulaması olarak da ele alınabilir (Cho, 2007).

Harmanlanmış Eğitim (Karma /Hibrit Eğitim)

Harmanlanmış eğitimin tanımı birçok yönden uzaktan eğitimin son zerrisi olarak görülmektedir. Yaygın olarak kullanılan bir tanıma göre harmanlanmış eğitim; çevrimiçi eğitimin geleneksel eğitim sistemi ile kaynaşmış bir eğitim modelidir. Bu uygulamayı doğru bir şekilde kullanmak, eğitim kurumlarının boşa harcadığı zamanı büyük ölçüde artırabilir. Ek olarak, okulların sınıf ortamlarını daha verimli bir şekilde yönetmelerine yardımcı olabilir. Hibrit öğrenme modeli, esnek öğrenme ortamları sunması açısından önemli faydalar sağlamaktadır (Olapiriyakul ve Scher, 2006).

Her çeşit teknolojinin kullanılabildiği, hem geleneksel hem de uzaktan eğitimin birbirinden farklı modellerinin birleşerek düzenlendiği eğitimidir. Bu modele göre yüz yüze eğitimle uzaktan öğrenim bileşenleri farklı oranlarda kullanılmaktadır. Öğrencilerin yüz yüze sınıf ortamında almaları gereken dersler zorunlu örgün eğitim dersleridir. Diğer dersler çevrimiçi ortamda alınabilir.

Usta (2008), “Harmanlanmış Öğrenme ve Çevrimiçi Öğrenme Ortamlarının Akademik Başarı ve Doyuma Etkisi” adlı, çalışmada, çevrimiçi ve hibrit öğrenme ortamlarının öğrencilerin başarı ve doyumlarına etkisini incelemiştir. Öğrenci derecesi, etkisi, bulgular, çevrimiçi ve harmanlanmış öğrenme ortamlarından öğrenci memnuniyetinin genellikle yüksek olduğunu göstermektedir. Hibrit eğitim alan öğrencilerin, online eğitim alan öğrencilere göre daha mutlu oldukları görülmüştür. Bununla birlikte araştırmalar, harmanlanmış bir öğrenme ortamında kazanılan öğrenmenin, çevrimiçi bir öğrenme ortamında kazanılan öğrenmeye göre daha sürdürülebilir olduğunu da göstermektedir.

Karma öğretimin avantajlarından biri farklı coğrafyada olan öğrencilere de eğitime katılma şansı vermesidir. Birçok öğrenciye hizmet verebilecek olan bu modelde temel ihtiyaç teknoloji ve elektronik öğrenme bileşenlerinin olmasıdır.

Uzaktan Eğitim

COVID-19 salgını öğrenciler üzerinde olduğu kadar, dünya çapında öğretmenler ve eğitim kuruluşları üzerinde de ciddi bir etki yaratmıştır.

Elbette, günlük yaşamın diğer birçok yönü gibi, COVID-19 salgınının yarattığı eğitim sorunu bu zamana kadar karşılaşılan en zorlu sınav olmuştur. Eğitimle ilgili çeşitli çözümler düşünülmüş, en doğru ve zorunlu tercihin uzaktan eğitim olacağına karar verilmiştir. Dünyada uygulanan uzaktan eğitime geçiş sisteminin olumlu/olumsuz etkileri için araştırmalar yapılmaktadır.

UNICEF'in açıkladığı verilere göre 1,6 milyar öğrenci pandemi kaynaklı örgün eğitime ara vermiş, uzaktan eğitim modeline geçmiştir (UNICEF, 2021). Türkiye'de pandemi sürecinde 20 milyonun üzerinde öğrenci ve 1 milyonu aşan eğitimci örgün eğitimden uzak kalmıştır. Bu süreçte Türkiye'de okullar ilk olarak 16 Mart 2020- 30 Nisan 2020 tarihleri arasında tatil edildi. Pandemi etkisinin devam etmesi nedeniyle 29 Nisan 2020 tarihinde alınan bir kararla okul tatillerinin 31 Mayıs 2020 tarihine kadar uzatıldığı açıklanmıştır (Anadolu Ajansı , 2020).

12 Mart 2020 tarihi itibarıyla, eğitim sistemi bir koronavirüs pandemisi nedeniyle kapanmak zorunda kalmıştır. Ayrıca, bu süre zarfında öğrenci ve öğretmenleri bir arada tutmak için çaba gösterilmiş, bu nedenle 11 gün sonra 23 Mart 2021 tarihinde dijital araçlar, açık öğretim ve uzaktan eğitim yoluyla eğitime yeniden başlanmıştır.

Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK, 2020) koronavirüs salgınını göz önünde bulundurarak, yükseköğretim öğrencilerinin 2019-2020 bahar yarıyılında kayıt için başvurmalarına izin verme kararı almıştır. Bu kararın alınmasından sonra, tüm eğitim öğretim kurumlarında uzaktan öğretim ile öğrencilere destek olma, derslerin müfredata uygun devam etmesi ve sınavların yapılması uygulamasına geçilmiştir.

Bu süreçte uzaktan eğitim sisteminin getirdiği güçlükler, öğretmen öğrenci arasında iletişimde problemler ve benzeri problemler vuku bulmuştur. Öğretmen ve eğitilen arasındaki iletişimin tek yönlü olmasından dolayı, öğrenciden dönüt olmadığı için öğretmen-öğrenci diyalogu olmaz (Moore, 1997). Her ne kadar sorun odaklı tartışmalar olsa da uzaktan eğitimin getirdiği fırsatlar yadsınmamalıdır.

Çevrimiçi Eğitim (Online Eğitim)

Çevrimiçi öğrenme, internet-temelli teknolojilerin kullanımı ile ortaya çıkan e-öğrenme uygulamasıdır (Petrova, 2007). Çevrimiçi öğrenme, genellikle e-öğrenme ile ilişkilendirilen bir tür uzaktan eğitimidir. Öğitmenler ders içeriğini çevrimiçi web sitelerine yükler, öğrenciler ders içeriğine erişmek için bu web sitelerine ulaşırlar.

Gelecekte, uzaktan eğitimin günlük yaşam üzerinde çok daha büyük bir etkisi olacağı düşünülmektedir. Bu, öğrenciler ve eğitimciler arasında iletişim ve etkileşim yaratan internet uygulamaları ve teknik altyapı gibi teknolojiler sayesinde. Şu anda, öğrenciler bu teknolojiler aracılığıyla asenkron veya senkron olarak iletişim kurabilmektedir. Bunun mümkün olmasının bir nedeni, sürekli olarak yeni internet teknolojilerinin ve uygulamalarının geliştiriliyor olmasıdır.

İletişim ve Dijital İletişim

İletişim sözcüğünün kökenine bakıldığında 14. Yüzyıl'da Fransızca 'da, 15. Yüzyıl'da İngilizce' de ortaya çıktığı görülmektedir. Kavramın kökeni Latince'den gelir ve katılmak düşüncesiyle bağdaştırılır (Yayla, 2017).

Mobil iletişim kurabilen araçların tarihçesi eskilere dayanmaktadır. İletişim telsiz ile askeri amaçlardan, kamu güvenliğine kadar çeşitli alanlarda polislerin kullanımından ticari kullanıma kadar değişmekteydi. İnternete ve teknolojiye ulaşmanın kolaylaştığı, mobil cihazların hayatın merkezi haline geldiği, toplumdan siyasete, sağlıktan eğitime birçok alandaki faaliyetlerin değiştiği dijital dünyanın merkezindeyiz.

Dijital kelimesini tanımlamak gerekirse; verilerin bir ekran üzerinde elektronik ortamda gösterimidir (TDK, 2022). Günümüzde bilgisayar, akıllı telefon, tablet gibi birçok üründe dijital dil kullanılmaktadır. Çağımızda dijitalleşmenin hem önemi artmıştır hem de kaçınılmaz hale gelmiştir. Her alandan birçok sektör faaliyetlerini dijital ortama taşımış, işletmelerdeki bu yıkıcı değişikliğin yönetilmesi için geniş kapsamlı bir dijital dönüşüm stratejisi geliştirilmesi ve bir yol haritası çizilmesini gerekli kılmıştır.

Bu yeni biçimler toplumsal, kültürel ve ekonomik alanlarda dönüşüm ve yenilikleri beraberinde getirmektedir (Başlar, 2013). Web siteleri, e-posta hizmetleri, sosyal medya platformları hepsi yeni medyanın kapsamındadır. Akıllı telefonlar, kamera, müzik çalar,

bankacılık hizmetleri vb. uygulamalar ve daha fazlası zengin işlevleri nedeniyle hayatımıza giren dijital yardımcılardır.

2000’li yıllar Dünyada dijital teknolojinin başlangıcı olarak kabul edildiği görülmektedir. Gelişen teknoloji ve bu teknolojileri kullanan insanların artması medya ve iletişim sistemlerinde oluşan değişim ve dönüşümü beraberinde getirmiştir (Eyüpoğlu, 2017). Yeni dijital medya platformları eski analog medyanın yerini almakta, insanların iletişim kurma şeklini kökten değiştirmektedir. İnternetle beraber istenilen her alanda her bilgiye kısa sürede ulaşabilmesini imkânlı kılmasının yanı sıra, bu veriler istenilen miktarda çoğaltılabilmekte ve birçok sosyal medya platformunda paylaşılabilmektedir.

Yaşadığımız yüzyılda iletişimin yoğunluğu da aynı oranda artıyor çünkü iletişim, mekân ve zaman kısıtlamalarını aşıyor. 20. yüzyılın sonlarından itibaren iletişimin dijitalleşmesi ve son zamanlarda mobil iletişim teknolojisinin gelişmesi ve artması bireylerin hareketliliğini artırmıştır.

McLuhan'a (1994) göre; “iletişim teknolojisinin gelişimi, iletişimin yeniden şekillenmesine yol açmıştır”. Yani araçlar değiştikçe toplumdaki iletişim biçimleri de değişir. Yazar, bu fikri açıklamak için "araç mesajdır" sözünü kullanır (McLuhan, 1994). Kuramcıya göre, “teknoloji, bireysel inovasyonun bir sonucu olarak başlar, ancak daha sonra gelecek nesilleri etkilemeye devam eder”. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin ortaya çıkmasıyla birlikte, bilgi ve iletişim akışı tek yönlüden çift yönlü hale gelmiştir. Dijital iletişim ortamında bilgi ve haber akışı oldukça fazladır ve insanlar sürekli iletişim halindedir.

Son yıllarda mobil cihaz teknolojisinin gelişmesi ve bilgiye her an, her yerden ulaşılabilmesi, mobil öğrenme kavramını ön plana çıkarmıştır. Moore (2002) uzaktan eğitimde yeni teknolojiler için önemli bir rol yüklemekte ve hatta gelecek konusunda iyimser düşünmektedir.

Bilgi ve iletişim alanındaki eşgüdümlü değişim ve gelişmelerin dijital iletişimin gelişmesine yol açtığı görülmektedir. Dijitalleşme farklı iletişim araçlarının geliştirilmesini sağlamıştır. İşletmelerin ve kuruluşların bu değişime ayak uydurması ve uyum sağlaması gerekmektedir. Bu dijital geçiş sürecinde iletişim çalışmaları da gelişmektedir.

WEB 2.0 Araçları

Web 2.0 araçları ile içerik oluşturmak kolaydır ve kullanıcı dostu uygulamalar sayesinde herhangi bir teknik bilgi gerektirmez. Bu, Web 2.0 araçlarını hem öğrenciler hem de öğretmenler için faydalı kılar; çevrimiçi platformlarda sorunsuz bir şekilde içerik oluşturabilirler. (Horzum, 2007).

Web 2.0 araçları, katılımcıların sosyal bir ortama odaklanmaları ve paylaşılan fikirler sayesinde ortak bir amaç veya proje etrafında birleşmelerini sağlar (O'Reilly, 2007). Web 2.0 tekniği ile yapılan web siteleri daha çok kullanıcı merkezlidir. Birçok yeniliği barındırmaktadır. Eğitimciler, daha dinamik ve ilgi çekici bir sınıf ortamı sağladığı ve öğrencilerin bu ortamda birbirlerine karşı olan davranışlarını olumlu yönde etkilediği için tercih etmektedir. Web 2.0 araçlarından bazıları şöyledir;

“Google Drive

Google Dokümanlar

Google Tablolar

Google Slaytlar

Google Forms

Mentimeter

Kahoot”

2. İLGİLİ LİTERATÜR

2.1.Eğitim

2.1.1.Eğitim kavramı

Modern toplumlar, yapılarına inşa edilecek bilgiye ihtiyaç duyarlar. Bilgi, tüm eğitimsel, ekonomik ve sosyal çabaların anahtarıdır. Bu yüzden bireyler hızlı bir bilgi değişimi ile karşı karşıyadır (İşman, 2022).

Eğitim kavramları, bireylerin çevrelerine uyum sağlama sürecinde üretilir. Bir toplumu toplum yapan unsurlardan biri de eğitimidir. Eğitim kavramına ilişkin literatürde gündelik hayatın her alanını kapsayan birden fazla tanım bulunmaktadır. Aristoteles, eğitimi teorik olmaktan çok pratik bir bilim olarak görmüştür. Temel amacı, toplumun işlevsel üyelerini oluşturmaktır. İnsanlar kendi çıkarlarını sürdürmek için işten ayrı zamana ihtiyaç duyarlar. Bu nedenle birey odaklı eğitim sistemleri bunu teşvik etmektedir.

Dewey ise, eğitimin iyi işleyen bir demokrasinin ön koşulu olduğuna inanıyordu. Amerikan toplumunun şekillenmesine büyük katkıları olan filozof ve eğitim teorisyeni John Dewey, Cumhuriyet Döneminin ilk yıllarında Mustafa Kemal Atatürk'ün daveti üzerine Türkiye'ye gelmiş, İstanbul, Ankara ve Bursa'da incelemeler yapmıştır. Amerikalı eğitimci John Dewey'in Türkiye'de yaptığı araştırmalar ve hazırladığı raporlar halâ kaynak olarak kullanılmakta, Türk Eğitim Sistemi üzerinde bıraktığı etkiler pek çok araştırmacıya yol göstermektedir.

Eğitim, bireyleri entelektüel olarak yönlendirir ve onlara belli bir değer verir. Öyle ki, eğitime küçük yaşta başlayan bir bireyin bütün hayatı, yol boyunca kurduğu ideoloji tarafından yönlendirilir. Demokratik bir eğitimin verilmesi, toplumda demokrasinin nitelikli olarak işleyebilmesinin ön koşuludur (Tekeli, 2003). Bu durum sonraki yıllarda siyasi görüşlerini de etkilemiştir. Bunun için öğrenciler eğitim sürecinde belirli siyasi kimlik modellerine maruz bırakılmamalıdır.

Eğitim, insanların belirli bir toplumun standartlarını, inançlarını ve yaşam biçimini benimsemelerine yardımcı olur. Aynı zamanda bireyleri bulunduğu toplumda aktif

katılımcı olmaya teşvik eder. Bu fikirler, eğitimi devam eden bir öz farkındalık süreci olarak şekillendirmeye yardımcı olur. Kant'ın bakış açısına göre eğitim, “insan türünün idealleştirilmesidir”. (aktaran Tezcan, 1996). Akademisyen Douglas Kellner ise eğitimi, “mevcut sosyal düzeni iyileştirmenin bir yolu olarak görmektedir”.

Eğitim, çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Eğitim kavramı, amaçları, işlevleri ve kapsamı genişledi ve 1900'lerde bilginin öğrenilmesi ve kullanılması olarak tanımlandı. Bu durumda, eğitim sürecinde odak nokta bireydir. 1930'lara gelindiğinde bu algı biraz değişmiş ve eğitim bir kişisel gelişim süreci olarak görülmeye başlanmıştır.

Toplumlarda eğitimin işlevleri üç boyutta değerlendirilir (Kaya, 2002);

“Sosyal amaç duygusu, insanları topluluklarının beklentilerine göre yaşamaya teşvik eder. İnsanların daha iyi insanlar olmasına yardımcı olur ve genel sosyal dokunun bir parçası haline gelir.”

“Eğitimin birincil amacı, siyasi sistemi şekillendirmeye yardımcı olan zeki ve siyaset bilincine sahip bireyler yetiştirmektir. Bu nedenle insanlar eğitimi politik bir işlev olarak görmektedir.”

“Ekonomik kalkınmanın sağlanması için nüfusun eğitilmesi gerekmektedir. Bu aynı zamanda ekonomik fonksiyonların önemli bir yönünü temsil eder”.

Görüldüğü üzere eğitim tanımının içeriği değişkenlik göstermektedir. Eğitim, toplumun geleceğini inşa etme sürecidir. Bazı tanımlar eğitime toplumsal bir bakış açısıyla atıfta bulunurken, diğerleri eğitime bireysel bir deneyim olarak atıfta bulunur. Bu süreç eğitmen tarafından organize edilir. Bu nedenle eğitmen olmak isteyenlerin bu meslekte yetkin olabilmesi için öncelikle iyi bir eğitim sürecinden geçmesi gerekmektedir.

Eğitim ve öğretim arasındaki farkı anlamak çok önemlidir. Her iki terim de sıklıkla birbirinin yerine kullanılır; ancak, eğitim daha uzun bir zaman dilimini kapsarken, öğretim daha kısa bir zaman dilimini kapsar. Eğitimlerde okul çağındaki bireylere özel ve pratik bilgiler verilmektedir. Eğitim, bilgi ve beceri kazandırma sürecidir. Öğretme işi eğitimin vazgeçilmez parçasıdır. Öğretmen olmak zorunda kalmadan herkes eğitim verebilir. Eğitim uzun vadelidir; bir bireyin tüm hayatı boyunca sürer. Alternatif olarak, tek bir eğitim olayı, bir kişinin tüm hayatından daha uzun sürebilir.

Kitaplar ve ezber yapmak artık modern eğitimde bir rol oynamamaktadır. Bunun yerine, öğrenciler yeni eğitim yöntemleriyle verileri analiz etmeyi ve çevrelerini değerlendirmeyi öğrenirler. Toplumsal yapıdaki bu değişim, okulların eğitim verme şeklini de değiştirmiştir. (Krishnamurti, 2008). Eğitim, değişen zamana ayak uydurmak zorunda olan sürekli değişen bir alandır. Yeni sosyal yapı, yeni bir eğitim sistemi inşa etmiştir (Tablo.1).

Değişen okul modellerinin bazı özellikleri şöyledir:

Tablo 1. Okul Modelleri Karşılaştırması (Tekeli, 2003, s. 19)

Geleneksel Okul Modeli	Öğrenen Okul Modeli
Fabrika modeli kitlesel üretim	Esnek üretim
Bilginin nakledilmesi	Bilginin üretilmesi, yaratılması
Önce öğrenen sonra nakleden öğretmen	Birlikte öğrenen öğretmen ve öğrenci
Öğretmen ve sınıf merkezli okul içi öğretim	Okul dışına taşan, okul dışı uzmanlar aracılığıyla öğrenme
Bina ve araçların işlevlerine özgü kullanımı	Bina ve araçların esnek kullanımı
Bina ve öğretmene yatırım	Eğitimde Ar-Ge, ICT, sürdürülebilir yenilik ve gelişme yatırımları
Yaşamda elde edilen pozisyonlar diplomaya bağlı	Yaşamda elde edilen pozisyonlar başarıya bağlı
Diploma tekeli, bilgi birikimi ölçümü	Yeterlilik önemli, formasyon oluşumu ölçümü
Eğitimi önceden verilen müfredat eğlenceyi belirler	Formasyon oluşumunda aşamalar izlenceyi belirler
Ortak müfredat	Organizasyonel, profesyonel çeşitlilik
Güçlü merkezi bürokratik ve kurumsal yapı	Okula verilen otonomi, bölüşülen roller, ortaklıklar

Modern eğitim öncelikle, bireysel bir farkındalık yaratmak amacıyla davranış değişikliğine odaklanır. Aynı zamanda bireysel yeteneklerin geliştirilmesine de odaklanır. Modern anlamda eğitim, tanımının temeli olarak kişisel deneyimi kullanır. Bilim ve teknolojinin gelişmesi eğitim ve toplum arasındaki ilişkiyi de etkilemiştir. Eğitim alanının dünyadaki hızlı gelişime uyum sağlaması, toplumun bu yeni oluşuma ayak uydurması beklenmektedir. Bu durum da eğitim sisteminin yeniden inşasını gerektirmektedir (Alkan, 2005). Yeni eğitim yönergeleri, teknolojik gelişmelerle entegre olmasını gerektirmektedir. Çünkü birey, çevresine hükmedebilmek için her iki araca da ihtiyaç duyar.

Tablo 2. Eğitim Alanında Geleneksel Değerler ve Yeni Değerlerin Karşılaştırılması (Töremen, 2010, s. 15)

GELENEKSEL DEĞERLER	YENİ DEĞERLER
Koşullanma-koşullandırma	Koşullanmama hakkı
Belirli konularda öğrenme	Bütüncül öğrenme
Öğretmen merkezli öğrenme	Öğrenci merkezli ve kendi kendine öğrenme
Uyum sağlama	Kendini gerçekleştirme
Çocuk merkezli eğitim	İnsan (süper öğrenci)
Toplumla uyum	Toplumu inşa etme
Öğrencinin sesi (bilgi)	Öğrencinin eylemi (beceri)
Geleneksel okul	Özerk okul
Kurucuların ahlakı	Üyelerin ahlakı
Topluma hizmet	Toplumla paylaşma
Demokrasi	Karar sürecine katılma
Geleneksel eğitim	Sürdürülebilir eğitim
Özgürlükten korkma	Özgürlük verme
Gelişim/gelişme	Sürdürülebilirlik
Yarışma	İşbirliği
Program merkezli eğitim	Öğrenci merkezli eğitim
Otoriter eğitim	Demokratik eğitim
Akıl	Akıl/beden/ruh uyumu

Okullaşma	Eğitim
Sosyalleşme	Sosyalleşmeye hazırlama
Otokratik	İşbirlikçi
Herkes için her şey aynı	Herkes için bazı şeyler aynı
Edilgin öğrenci	Üst düzey benlik algısına sahip öğrenci
Alternatif eğitim (1960'lar)	Demokratik eğitim (1990'lar)

Tablo 2'de gösterildiği gibi, yeni eğitim yaklaşımı öğrenci merkezlidir. Bu anlayışta iş birliği ve takım çalışması eğilimleri önemlidir. Öğrencilere özgürlük veren bir eğitim, okul duvarlarının ötesine geçer. Bireyin topluma uyum sağlama yeteneği anlayışı reddedilir ve bireyin toplum inşasının içeriği ortaya çıkmaya başlamaktadır.

Bilgi toplumunun taleplerini karşılamak için eğitim sistemlerinin en baştan tanımlanması gerekmektedir. Okullar, eğitim programlarının en önemli yönü olarak sürekli öğrenmeyi vurgulamalıdır. Öğrencilere büyük miktarda bilgi yerine nasıl öğreneceklerini öğretmelidirler. Bunun nedeni, modern toplumun sürekli yeni şeyler öğrenebilen bireylere ihtiyaç duymasıdır. Okulların bunu başarabilmelerinin bir yolu da öğrencilerinin öğrenme yeteneklerini artırmaktır. Bu bağlamda bireyin öğrenme kapasitesini geliştirmek öncelikli hedeflerdendir (Özden, 1999). Öğrencileri belirli standartlara bağlı bir eğitim ortamına hapsedmek yerine, sürekli ve etkili eğitime odaklanan bir yön, öğrencileri tam potansiyellerine ulaşmaları için teşv eder. Bunun nedeni, teknolojinin dünyamızı değiştirme şeklidir.

Modern eğitim sisteminde mutlaka bir teknoloji unsuru vardır. Eğitim, bireysel yaratıcılığı ortaya çıkarır ve işgücü verimliliğini artırmanın en güçlü aracıdır. Eğitim, bir ülkeyi gelişmiş-az gelişmiş veya gelişmekte olan olarak tanımlarken dikkate alınan temel kriterlerden biridir. Eğitim, insanların kişisel ve ahlaki davranışlarını değiştirdiği için kalkınmadaki en önemli faktörlerden biridir. Eğitim çabalarının en önemli sonucu, insanların davranış biçimlerini değiştirmesidir. Eğitim, kişinin hayata karşı tutumunu belirler ve gelecekteki yaşamını şekillendirir.

2.1.2.Eğitim türleri

Birey özünde toplumsal bir varlıktır. Bu konuda birçok organizasyona katılmış, yaşam pratiğini gerçekleştirmiş ve birçok grupta yaşamını sürdürmüştür. Bu gruplar içinde kültürleşme yaşayan birey, içinde doğup büyüdüğü kültürün özelliklerini alır. Birey istese de istemese de bu eğitim sürecinden geçmek zorundadır. Bu onun kültürel asimilasyonunun bir parçasıdır.

Okullar temel eğitim kurumlarıdır. Kültürleşme sürecini okulda belli bir süre sonra sürdüren bireyler, program temelli bir eğitim sistemi ve gönüllülük ilkeleri ile karşılaşır. Eğitim, bilinçli kültürleşmenin bir parçasıdır ve eğitimcilerin gözünde formal ve informal gerçekleşir.

2.1.2.1. Formal (Yapılandırılmış) eğitim

Formal eğitim, belirli bir amaç ve yönelim için kullanılan eğitim türü olarak adlandırılabilir. Formal eğitimde bireyler, devlet tarafından yetkilendirilmiş öğretmenler veya eğiticiler tarafından belirli aşamalarda değerlendirilmektedir. Devlet tarafından kontrollü bir şekilde gerçekleştirilen bu eğitim türünde eğitim, başlangıcından bitişine kadar özel bir çevre içinde gerçekleştirilir (Fidan, 2012).

Devlet örgütlerinin oluşumu her çağda gerekli bir adımdır. Bu kurumlar, belirli bir toplumun gelişimin mevcut aşamasını teşkil eder ve o toplumun günlük işlevlerini düzenler. Bu durumda devlet örgütlenmesi, belirli koşullar altında toplumsal yaşamı şekillendiren ve ona düzgüsel bir nitelik kazandıran örgüttür. Bu örgütün yapısı, en küçüğünden en büyüğüne kadar her düzeyde birçok alt plan yaratarak toplumu sürekli olarak böler. En halka açık toplantılardan en özel eylemlere kadar her biri devlet tarafından düzenlenir ve organize bir disiplin altında yürütülmektedir.

2.1.2.4. Informal eğitim

Informal eğitim, formal eğitimden farklıdır, yaşam içinde kendiliğinden oluşan, belirli prosedürlere ve sistemlere dayanmayan bir süreçtir. Bu eğitimde birey, üyesi olduğu gruplar arasındaki deneyimlerden ve etkileşimlerden birçok yeni bilgi aktarılır. Bireyin

toplumsallaşmasıyla gelişim gösteren informal eğitimde, eğitim ortamları aile, sokak, arkadaş grupları olabileceği gibi kitle iletişim araçları da olabilir (Fidan, 2012).

Doğal koşullar altında gerçekleşen bu eğitimde, bir denetim kurumu ya da kitlesi olmadığı için birey olumlu ya da olumsuz yönde yönlendirilebilir. Bireyin kültürel ve sosyal yapısı, bireyin eğitimini belirleyen ve yönlendiren faktörlerdir.

Tablo 4'te, informal ve formal eğitim yaşam boyu devam eden eğitime odaklanırken, informal eğitim genellikle formal eğitimden farklı bir yapıya sahiptir.

Tablo 3. Formal ve Informal Eğitim (Eshach, 2007, s. 174)

Formal Eğitim	Informal Eğitim
Genellikle okullarda verilir	Eğitim her yerdedir.
Baskıcı ve sıkıcı olabilir	Destekleyicidir
Planlıdır	Plansızdır
Ön hazırlık gerektirir	Ön hazırlığa gerek olmaz
Dışarıdan motive gerektirir	Motivasyon kaynağı bireyin kendisidir
Mecburidir	Gönüllülük esastır
Eğitim değerlendirmeye tabidir	Değerlendirmeye tabi değildir
Sıralı eğitim anlayışı vardır	Sıralı eğitim anlayışı yoktur

2.1.2.2.Örgün eğitim

Günümüzde okullarda verilen eğitim türü örgün eğitimidir. Bu eğitim belli yaş gruplarına okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim gibi kademeli olarak okullarda eğitim anlayışını öngörmektedir (Fidan ve Erden, 1998). Bu eğitim türünün müfredatı, bireylere genel, teknik ve mesleki altyapı sağlamak amacıyla Milli Eğitim Bakanlığı ve eğitimden sorumlu kurumlar tarafından geliştirilmektedir. Örgün eğitim, eğitim ve öğretimi birleştirir. Bu şekilde çalışmak, öğrencileri başarıya götüren yeni

beceriler öğrenmelerini sağlar. Bu, örgün eğitimin eğitimle bağlantılı olduğu kalitesine yol açar. Öğrencilerin yaşı ve bilgi düzeyi aynıdır. Eğitim ve öğretimi birleştiren örgün eğitim, birey belli bir başarı gösterdiğinde eğitim hayatında adım adım ilerlemesi, bu tür eğitimin ana maddesini. Örgün eğitim;

“Birey ve toplumun kalkınmasında eğitim boyutunun temelini oluşturur. Bireydeki potansiyel örgün eğitim vasıtasıyla ortaya çıkarılır. Müfredat bilimsel temeller üzerine inşa edilirken, kullanılan materyallerde teknolojik gelişmeler göz önüne alınır. Bireyin her açıdan gelişmesi öngörülmektedir” (Sürmen, 2011, s. 9).

2.1.2.3.Yaygın eğitim

Çeşitli nedenlerle okulu bırakan yetişkinler, yaşam boyu öğrenme seçeneği olarak yaygın eğitimi sürdürmeye teşvik edilir. Bu eğitim yaklaşımı, eğitimin kültürel ve sosyal yönlerinin vurgulandığı bireyselleştirilmiş bir süreçtir. Amacı, örgün eğitimde mevcut olan herhangi bir eğitim eksikliğini gidermektir. (Ötken ve Acar, 2015).

Hiç örgün eğitim almamış veya eğitimini tamamlamamış kişiler, herhangi bir kısıtlama olmaksızın yaygın eğitimde ilgi ve isteklerine uygun bir eğitim alabilirler. Örgün eğitim okul ortamında yapılır çoğu ülkede kabul edilen tek eğitim yöntemidir. Yaygın eğitim ise devlet okullarında gerçekleşir ve bazı açılardan farklıdır (Tablo 4).

Tablo 4. Örgün ve Yaygın Eğitim

Örgün Eğitim	Yaygın Eğitim
Okullarda verilir	Halkevleri, Kurslar, mesleki eğitim merkezleri gibi halkın kolaylıkla ulaşabildiği yerlerde verilir
Eğitim Kademelidir	Eğitim kademeli değildir ve kısa sürelidir
Aynı yaş gruplarını aynı ortamda eğitim alır	Farklı yaş grupları aynı ortamda eğitim alabilir
Diploma verilir	Sertifika verilir
Bu eğitime katılım belli aşamaya kadar zorunludur	Katılım bireyin iradesine bağlıdır

Eğitim öğretmenler tarafından verilir	Eğitim alanı da uzman öğreticiler tarafından da verilebilir
---------------------------------------	---

Tablo 4'ten de görülebileceği gibi, bireyler becerilerini geliştirmek ve örgün eğitimde alamadıkları veya tamamlayamadıkları eğitim eksikliklerini gidermek için yaygın eğitime katılabilirler. Yaygın eğitimin amacı kişisel gelişimdir.

2.1.3.Eğitimdeki sorunsallar

2.1.3.1.Hedef

Eğitim, insanlarda istenen özellikleri gözlemlemeye odaklanır. Bu özellikler tutum, davranış ve becerileri içerir. Eğitimcilerin her zaman bireyi neden eğittikleri konusunda belirli bir nedenleri vardır. Amacı olmayan bir öğrenim düşünülemez. Bu nedenle eğitimin hedefi en baştan belirlenmektedir (Başaran, 1983). Bu hedeflere ulaşılması da eğitim kalitesinin bir göstergesidir. Ayrıca önceden belirlenen hedefler de içerikle ilgili sağlanacak bilgilerin belirlenmesinde rol oynar. Hedefler aynı zamanda eğitim için kılavuz görevi görür.

Hedefler belirlenirken toplumun ve bireylerin ihtiyaçları ilk sırada gelir. Bu hedefler bireyin içinde bulunduğu topluma uyum sağlaması için gerekli olan tutum, davranış ve becerileri de ele almalıdır.

2.1.3.2.İçerik

Eğitim süreci hedefleri belirledikten sonra, hedeflere göre içeriği belirlenir. Burada odak noktası, içeriğin hedef davranışla tutarlı olmasını sağlamaktır. En genel anlamıyla içerik, öğretilmek istenen konuyu oluşturmaktadır. Öğrenciler ne öğrenmeli sorusunun cevabının içeriğin ana konusunu oluşturmaktadır.

Öğretim süreci, belirlenen hedeflerle ilişkili içerik oluşturmalıdır. Derste işlenen içeriğin güncel bir bütünlüğü olmalıdır. Bununla beraber içerik seçilirken kişisel ve toplumsal

faydalar da göz önünde bulundurulmalıdır. İçerik seçerken dikkat edilmesi gereken ilk şey, içeriğin ulaşılacak istenen öğretim hedeflerine uygun olup olmadığıdır. İçerik, hızla değişen bilgiler değil, uzun süre kalıcı bilgiler içermelidir.

2.1.3.3.Yaşantı

Hayat, kişi ile içinde yer aldığı çevre arasında gerçekleşen herhangi bir faaliyettir. Eğitim alanında yaşam, edinilen deneyim ve yaşanmış deneyim olarak ikiye ayrılır. Kazanılan deneyim, bireyde kalıcı iz bırakan bir faaliyettir. İnsanları değiştirir. Öte yandan hayat, bir tür etkileşim içinde gerçekleşen tüm faaliyetleri kapsar. Kişi, yeni şeyler öğrenip öğrenmediğinin farkında olmadan süreci rastgele yaşar. İki kavramı birbirinden ayıran bir diğer önemli kıstas ise yaşanmış deneyimde tekrar bulunmazken, edinilmiş deneyimde tekrarın olmasıdır. Eğitim ve deneyim fikri arasındaki ilişki, tecrübe yoluyla kazanılan deneyim anlayışına benzer. Bir insanın davranış kazanması ya da değiştirmesi nasıl yaşadığına bağlıdır (Başaran, 1983). Yaşam kalitesi, eğitim sürecini doğrudan etkileyen bir faktör gibi görünmektedir. Bireyin yaşadığı yaşam ne kadar zenginse, öğrenme sürecinin kalitesi de o kadar yüksek olur.

2.1.3.4.Davranış

Davranış değişiklikleri eğitimin temel hedeflerinden biridir. Bir uyarana karşılaştıklarında nasıl harekete geçileceğini öğrenmek, öğrencilerin öğrenirken hedeflemesi gereken şeydir. Bazıları davranışı bir organizmanın bir uyarana tepki olarak yaptığı eylemler olarak görürken, diğerleri bunu organizmanın öğrenilmiş tepkisi olarak görür. Hedefler tanımlanırken, davranışlar kavramın önemli bir parçası olarak kabul edilir. Davranışa dönüştürülemeyen bir hedefe ulaşıldığı söylenemez. Sonuç olarak, hedeflere ne kadar ulaşılsa ulaşılsın, hedeflere ulaşılmadan değerlendirme süreci başarılı sayılamaz.

Davranışlar genel olarak üç grupta toplanmıştır (Senemoğlu, 2010, s. 91):

“Doğuştan gelen (içgüdüsel) davranışlar,

Geçici (alkol, ilaç, hastalık vb. etkisiyle oluşan) davranışlar,

Sonradan kazanılan (öğrenmeyle gerçekleşen) davranışlar”

Eğitim sürecinde bireyin davranışını tam olarak istenildiği gibi değiştirmek zordur. İnsan davranışını değiştirmek için belirli koşulların yerine getirilmesi gerekir (Başaran, 1983):

“Davranışın oluşabilmesi için eğitilenin içinde bulunduğu ortam davranış değişikliğine elverişli olmalıdır.

Eğitilen kişi değiştirilecek ya da yeniden kazandırılacak davranışı yapmaya istekli olmalıdır.

Yeni davranış için gereken bilgi, beceri ve tutum eğitilince yeterli düzeyde öğrenilmiş olmalıdır.”

Davranışların eğitici olarak kabul edilebilmesi için belirli gereksinimleri karşılaması gerekir. Bu gereksinimler, ölçülebilir ve gözlemlenebilir davranışların yanı sıra arzu edilen davranışları içerir. Bir davranışta bu üç özelliğin birden olması önemlidir.

2.1.3.5.Öğrenme süreci

Öğrenme, insanın yeni deneyimleri anlama ve bunları davranışlarına dâhil etme yeteneğidir. Doğumdan önce anne karnında başlayan insan öğrenmesi, yaşamının sonuna kadar devam eder. Birçok bilim insanı ve filozof bu kavramı incelemiştir. Öğrenmenin üç temel özelliği vardır (Erden ve Akman, 2011):

“Öğrenme sürecinin sonunda mutlaka bir davranış değişikliği gerçekleşir.

Öğrenme, yaşantı ürünüdür.

Kalıcı izlidir.

Her olayın bir başı ve sonu vardır”.

Eğitimdeki hedefler, bir öğrenme deneyimi yaşadığınızda öğrendiğiniz ve seçtiğiniz şeydir. Bu süreç, belirli bir duruma verdiğiniz tepkileri gözlemleyerek ulaşmanız gereken hedefleri belirlemenizi sağlar. Kültür veya toplum ne olursa olsun, insanlar öğrenme hedefini geniş ölçüde paylaşırlar. Öğrenme öğretmekten gelir. Birbirinden farklı- iki ayrı-

ama birbiriyle bağlantılı eylemdir. Öğretmenler öğretimin ön saflarında yer alır ve öğrenciler daha verimli öğrenir. Öğrenme genellikle iki türe ayrılır: Kendiliğinden ve rehberli. Spontan öğrenme, bireyin kendisi tarafından yapılan eylemler veya deneyimler sonucunda ortaya çıkan davranış değişikliğidir. Bireylerin günlük yaşamlarındaki davranışları bu öğrenmeye örnek teşkil eder. Kendiliğinden öğrenme, kasıtlı veya kasıtsız olmak üzere iki şekilde de gerçekleşir. İnsan biberi acı olarak tadarak, metale sertçe dokunarak ve çevresindekilerin davranışlarını gözlemleyerek ve taklit ederek öğrenir. Yönlendirilmiş öğrenme yoluyla öğrenmede sınıfta öğrenme, bir öğretmen ve öğrencileri içermesine rağmen, aynı zamanda bir akıl hocası tarafından yönetilir (Fidan ve Erden, 2001).

Öğrenme deneyime dayalıdır. Birey kendisine ulaşan verileri filtreler ve bunun sonucunda entelektüel, duygusal veya davranışsal olarak yanıt verir. Bu aşamada öğrenmeden bahsedilebilir. Bir uyum süreci olarak öğrenme davranışı değişikliği iyi ya da kötü olabilir. Bu nedenle eğitimcilere bu süreçte önemli görevler düşmektedir.

2.1.3.6.Değerlendirme

Değerlendirme, eğitim sürecinin sonunda gerçekleşir. Öğretim süreci sonucunda elde edilen ürünler eğitim amaçlarına uygun olmalıdır. Bu nedenle, değerlendirme eğitim sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır.

Değerlendirme, eğitim sisteminin önemli bir parçasıdır. Bu süreçte öğrenci başarı oranları, ders planları ve hatta öğretmen başarı oranları dâhil olmak üzere sürecin her yönünü değerlendirmek için hangi kriterlerin kullanılacağını belirler. Bunun nedeni, değerlendirmenin herhangi bir eğitim çabasının en başında gerçekleşmesidir. Sonuç olarak, değerlendirme kriterleri oluşturulurken eğitim hedeflerinin dikkate alınması önemlidir. Süreçteki değişiklikler, değerlendirme sonuçlarına dayanmalıdır. Bu testlerin sonuçları, neyin değişip neyin aynı kaldığını belirlemede kilit rol oynar.

Öğretmenler, okullarının değerlendirme ve öğretim süreçlerine ilişkin veri toplamak için testler ve öğrencilerin yazılı yoklama kayıtları gibi değerlendirme araçlarını kullanır. Öğretmenler bu verileri topladıktan sonra, not değişiklikleri ve telafi dersleri gibi öğretimsel kararlar almak için kullanırlar. (Fidan ve Erden, 2001).

2.2.Uzaktan Eğitim

2.2.1.Uzaktan eğitim kavramı

Moore ve Kearsley'e (1996) göre, "uzaktan eğitim, özel iletişim metotları olan, normal olarak öğretme faaliyetlerini farklı ortamlarda oluşturan planlı bir öğrenmedir". (akt. İşman, 2022)

Birleşik Devletler Uzaktan Eğitim Kuruluşu'na (USDLA) göre, "uzaktan eğitim kullanıcıları ayrı ortamlarda yaşadığından, teknoloji yardımıyla ulaşmak için eğitim materyallerini kullanmak önemlidir". (Akmeşe, 2015)

Moore ve Kearsley (2011) ise; uzaktan eğitimin önemini şu cümlelerle açıklamaktadır:

"Uzaktan eğitimle tüm yaş grupları arasındaki eşitsizlikler ortadan kalkar.

Hayat boyu öğrenme ile kişiler mesleki bilgilerini günceller.

Mevcut eğitim yapılarının kalitesi iyileştirilir.

Eğitim deneyimlerine uluslararası bir boyut kazandırılır."

2.2.2.Türkiye'de uzaktan eğitimin tarihi

Uzaktan eğitim 1860'lı yıllara dayanmaktadır. O yıllarda, her sabah Osmanlı İmparatorluğu'nun Darülfünun şehrinde halka açık konferanslar başladı. Gazetenin bilim bölümünde de benzer dersler yayınlanacaktı, böylece okuldan ayrılanlar geride bırakılmayacaktı (Kurt, 2014).

1927-1933 yılları arasında eğitim konulu bir toplantıda mektup eğitimi fikri halka açıklandı. İlk uygulama adımları 1950'de atıldı. Ancak, belirli bir programın uygulanması mümkün değildi. Bunun nedeni, öğretmen olmadan eğitimin mümkün olmadığı fikridir. Özellikle o yıllarda, uzaktan okumayı ve yazmayı öğrenemeyeceğim düşüncesine hâkimdi (Rüzgar, 2004).

Mektupla erken uzaktan eğitim, teknoloji geliştikçe altyapısını ve iletişim araçlarını değiştirdi. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte yaygınlaşan uzaktan eğitim, yeni iletişim teknolojileri ile daha da ileriye taşınmaya başlanmıştır.

Türkiye'de uzaktan eğitim yabancı dil öğretimi hizmetleri FONO ve Limasollu Naci Eğitim Yayınları adlı özel kuruluşlarla başlamıştır. Fono Açık Öğretim, 1953 yılında uzaktan eğitim yöntemleriyle İngilizce öğretimi veren bir kurum olarak faaliyete geçmiştir. Bugün, 30 ayrı dilde 400'ü aşkın yayınıyla ve çeşitli yabancı dil eğitim setleriyle varlığını sürdürmektedir. (Fono Açıköğretim ve Yayıncılık, 2023)

Limasollu Naci Eğitim Yayınları, 1954 yılında Naci Limasollu tarafından kurulmuştur. Türkiye için ilk olan bu girişim, mektupla öğrenim alan toplum için yeniydi. Ders üniteleri öğrencilere haftalık olarak ayrı ciltler halinde postalanırdı. Amerika Birleşik Devletleri ve bazı Avrupa ülkelerinde de yaygın olan ve yöntemi çok başarılı olan, 5-10 abone ile başlayan öğretim, zamanın teknik zorluklarına rağmen birkaç yılda on binlerce aboneye ulaştı. (Limasollu, 2023)

Ankara Üniversitesi 1956 yılında Hukuk Fakültesi Banka ve Ticaret Hukuku Enstitüsü uzaktan eğitim uygulamalarında ilk adımları atmıştır. Stajda banka personeli ve yazışma eğitimi yer aldı. 1960 yılında, lise mezunlarına üniversite eğitimi için mektup eğitimi verildi. 1961 yılında, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak yurtdışında okumak, üniversiteye girmek ya da örgün eğitim almak istemeyenler için bir mektup eğitim merkezi kuruldu (Akmeşe, 2015). Bu faaliyetler 1966 yıllarında üst yönetim düzeyinde örgütlenmiş ve geliştirilmiştir. 1975-1978 yılları arasında YAYKUR eğitim programına Eğitim Bakanlığı ile birlikte uzun mesafeli eğitim programı dâhil edildi. Bu eğitimler sonucunda yükseköğretime erişimi olmayan kişilere yazışma eğitimi verilmiş, yazılı kaynaklar ve televizyon yoluyla dersler verilmiştir. Ancak, bazı nedenlerden dolayı başarılı olamadı ve başvuru sona erdirildi (Rüzgar, 2004).

Anadolu Üniversitesi'ne bağlı Açık Öğretim Fakültesi, 1981 yılında Açık Öğretim ve Uzaktan Eğitim Kanunu'nun Üniversiteye verilmesinden sonra açılan ilk Fakülte olmuştur. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Enstitüsü, özellikle 1982 yılında uzaktan eğitim hizmetlerine başlamıştır. 1983 yılında Açık Öğretim Koleji'nin İktisat ve İşletme bölümü kurulmuş ve okula 29.479 öğrenci alınmıştır. Özellikle bu tarihten sonra Açık Öğretim Enstitüsü, yaşadığımız zamanlara kadar eğitim alanında kaliteyi yükselterek

eğitim hizmetleri vermeye devam etmektedir. Açık Öğretim Enstitüsü, öğrencilere daha için daha verimli olacağını düşündükleri görsel ve basılı malzemeler, video gösterimi, televizyon, bilgisayar ve gazete aracılığıyla ve sunduğu programların yüz yüze etkin desteğiyle çok sayıda öğrenciye ulaşmaktadır (Antalyalı, 2004).

1990'lı yıllara gelindiğinde gelişmiş bilgisayar sistemleri ile eğitim sorunları çözülebiliyordu ve ağ teknolojisinin uzaktan eğitimde kullanılması fikri tam anlamıyla kabul görüyordu. Yeni iletişim teknolojisiyle birlikte esnek, mobil ve bağlantıda kalma yaygınlaştı. Bu, alan ve zaman özgürlüğü gibi yeni özelliklerin yanı sıra eğitimin yaygınlaşmasını mümkün kılmış ve teknolojiye uyarlanmış uzaktan eğitim sistemi uygulanmaya başlanmıştır.

1996 yılında Bilkent Üniversitesi video konferans sistemi kurmak ve interaktif eğitim vermek için New York Üniversitesi ile ortaklık kurdu. Benzer şekilde Fırat Üniversitesi 2 Ekim 1992'de yerel televizyonda eğitim programları yayınlamaya başladı. 1999 yılında Fırat Üniversitesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi öğrencileri için Web' de "Robotik" eğitimi yanı sıra uzaktan eğitim de verdi. Daha sonra 1998'de Doğu Anadolu bölgesindeki üniversiteler bir video konferans sistemi kurdu ve kamera, televizyon, uydular ve yeni teknolojilerle uzaktan öğrenmeyi tanıttı. Bilgi Üniversitesi, 2000 yılında web tabanlı bir işletme yönetimi master sınıfı başlatmak için Foundation University ile ortaklık kurdu. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi ile Harran Üniversitesileri arasında video iletişimi ve yayıncılık yoluyla uzaktan eğitim faaliyetleri gerçekleştirildi. İstanbul Teknik Üniversitesi, farklı kampüslerdeki video konferans sistemleri aracılığıyla uzaktan eğitim sunmaktadır (Rüzgar, 2004).

2.2.3.Etkin uzaktan eğitim

Uzaktan eğitim modelinde yetişen bireyler, teknoloji ile tanışarak sürece başlarlar. Bu eğitim modeli, video ders araçları, çevrimiçi alıştırma, çevrimiçi grup aktiviteleri ve eşzamanlı dersler gibi çeşitli opsiyonlar sunar. Fakat uzaktan eğitimde teknoloji kaynaklı aksamalar (ders materyallerine erişimde güçlük, eğitimi tamamlayamama vb.) ciddi sorunlara yol açmaktadır.

2.2.3.1. Uzaktan eğitim öğeleri öğretici-öğrenci-yönetim

Uzaktan eğitimde yaygın olarak kullanılan teknolojiler, mobil öğrenme ve harmanlanmış öğrenme olmak üzere iki tür öğrenmeyi ortaya koymaktadır: Cep telefonları, tabletler ve dizüstü bilgisayarlar en popüler öğrenme araçlarıdır. Harmanlanmış Öğrenme, büyük ekranlı cep telefonları ve tabletler gibi geleneksel sınıf teknolojilerini kullanan bir sınıf ortamında gerçekleşen yeni bir öğrenme türüdür. Her iki yaklaşımın güçlü yanlarını birleştirmek, daha da güçlü öğrenme ortamları sağlar. Ayrıca fırsat eşitliği ve öğrenciye destek sağlama açısından büyük potansiyel taşımaktadır ve gelecekte bu ortamların yaygınlaşması kaçınılmazdır (Yalın, 2008).

2.2.3.1.1. Öğrenci

Geleneksel eğitim anlayışı, öğretimin uygulayıcısı ve öğrencilerin zekâ ve yeteneklerini göz ardı eden öğretmen merkezli yaklaşımdır. Uzaktan eğitimde ise bu algı öğrenmenin merkezine ve öğrenciye kaymış, öğretmen sadece bilgi edinmede yol gösterici roledir.

Geleneksel bir sınıf ortamında öğrencilerin ders veya tartışma sırasında not almaları, sorular sormaları ve bir özet sunmaları beklenir. Ancak uzaktan eğitimde öğretmenler ve öğrenciler iletişimde önemli bir rol oynamazlar. Öğrenciler, görsel ve işitsel kaynaklar gibi çeşitli araçlardan yararlanarak öğrenme süreçlerini zenginleştirebilir ve sosyal olarak kendilerini geliştirebilirler. Diğer öğrencilerle iş birliği yaparak, çeşitli etkinliklere katılarak gelişebilirler.

İnternet erişimi ve iletişim araçlarına duyulan ihtiyaç nedeniyle uzaktan eğitimin bu araçlarla bütünleştirilmesi gerekmektedir. Bu araçlar eğitim sürecinin her yönünü etkiler ve bu nedenle öğrenciler için iletişim araçlarına ve internete erişim en önemli unsurdur. Diğer önemli unsur öğrenci etkileşimini kolaylaştıran bilgi ve iletişim teknolojilerinde sorgulamaya dayalı ve eleştirel temelli öğrenme yer almaktadır.

2.2.3.1.2. Öğretici

Uzaktan eğitim yoluyla aktarılan bilginin doğası gereği, bu yeni eğitim modeline atanan öğretmenler, bilgi aktarım sorumluluklarını uyarlamalı ve değiştirmelidir. Bunun nedeni,

bilgi iletmenin ve kaynakları paylaşmanın en etkili yollarının internet ve erişilebilir iletişim teknolojisi gibi modern iletişim araçlarıdır. Bu modeldeki uzaktan eğitimde konumlanan öğretmenlerin, bu teknolojiye hâkim olması ve öğretim görevini tamamlamak için etkin bir şekilde kullanabilmesi gerekmektedir.

Etkili eğitimciler, bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanmalı ve bunları derslerine dâhil etmelidir. Ayrıca farklı yerlerden gelen öğrenciler arasında grup çalışmasını teşvik etmeli, eğitim materyalleri sağlamaları ve uzaktan eğitim sınıfları için bir kaynak görevi görmeleri gerekmektedir.

2.2.3.1.3. Yönetim

Tüm çevrimiçi uygulamaların, bilinen genel özelliklerin yanı sıra belirli temel öğeleri vardır. Bu temel unsurlar birbiriyle yakından ilişkilidir ve bir unsur yok ise uzaktan eğitim uygulamasında sorun yaşanır. Moore ve Kearsley'e (2005) göre bu temel öğeler;

“Bilgi kaynağı,

Bilgi kaynağını yapılandıracak olan birim,

Eğitim materyalini öğrencilere dağıtan mekanizma,

Devam eden öğrenme sürecini denetleyen ve değerlendiren birim,

Tüm öğeleri birleştiren yönetimdir”.

Kurum yetkilileri ile yakın ilişkiler kurulması, koordinasyon ve görev dağılımının sağlanmasında görev alan kişiler aynı zamanda uzaktan eğitimi kullanıcılarının ihtiyaçlarını karşılamak, sunulan eğitimi geliştirmek ve eğitim kurumunun amaçlarına göre ilerlemek için birtakım faaliyetler yürütmektedir.

2.2.3.2. Uzaktan eğitimde kullanılan platformlar senkron – asenkron eğitim

2.2.3.2.1.Eşzamanlı (Senkron) web tabanlı uzaktan eğitim modeli

Birçok okul senkron eğitim modelini kullanır. Bu sistem, değişik yerlerde bulunan öğrencileri ve öğretmenleri bir araya getirmek için bilgisayarları ve uydu

telekonferanslarını kullanır. Ancak, her iki grup da herhangi bir iletişim aracını kullanarak etkileşime girebilir. Bu modeli kullanarak, öğrenciler ve öğretmenler aynı anda ancak farklı konumlarda birbirleriyle etkileşim kurabilirler. En çok tercih edilen yöntem görüntülü konuşma aracıdır.

Ağ tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitimde, öğretmenler ve öğrenciler geleneksel eğitime benzer şekilde etkileşime girer. Her sınıf aynı zamanda başlar ve belirli bir öğretmen etrafında toplanır. Asenkron modelin aksine, senkron uzaktan eğitim, bireysel yetenekler yerine grup başarısına ve etkileşimlerine odaklanır.

2.2.3.2.2.Eşzamansız (Asenkron) web tabanlı uzaktan eğitim modeli

Bu eğitim modeli önceden hazırlanmış ders içerik ve materyallerinin öğrencilerin dilediği zaman sisteme girerek ulaşımına dayanmaktadır (Oral, 2009). Bu durumda, zaman ve mekânla sınırlı olmayan öğrenciler bağımsız olarak öğrenme etkinliklerini gerçekleştirirler.

Sanal kampüs ekseninde açıklanan bu model, sürekli ve bağımsız öğrenme ortamları ve süreçleri yaratan, eşit eğitim fırsatları sağlayan, öğrencilerin gruplar oluşturabildiği, gruplara etkinliklerine katılabildiği, dersle ilgili alıştırmalar yapan, dersler için e-posta kullanan ve anında geri bildirim sağlayan çift taraflı bir eğitim anlayışı öngörmektedir.

2.2.3.3. Uzaktan eğitimde kullanılan teknolojiler

2.2.3.3.1. Web tabanlı uzaktan eğitim modelleri

Web teknolojilerinin eğitim alanında değerlendirilmesi, sosyal süreçleri sanal olarak dönüştürme fırsatı sunmaktadır. Çünkü ağ teknolojisi bir taraftan sağladığı sanal ortamlarla bir arada var olan bir uzay-zaman yaratırken, diğer taraftan süreçte yer alan aktörlerin sürekli etkileşimini gerçekleştiren yapıda bir iletişim ağı oluşturur. Ağ teknolojisinin eğitimde uygulanması, etkileşimli eğitimin etkinliğini büyük ölçüde artırmış ve aynı zamanda uzaktan eğitimin yani eğitimin tamamının veya bir kısmının bireylere verilmesi amacına da hizmet etmektedir.

Literatürde çevrimiçi eğitim ve e-öğrenme gibi kavramlar olarak da tanımlanan ağ tabanlı uzaktan eğitim, bilgi ve materyalleri genellikle bilgisayarlar, modemler ve telefon hatları aracılığıyla bireylere ulaştırır. (Gülner, 2008).

İnternetin gelişmesi ve dünya genelinde çoğalmasıyla eğitim alanında bugüne kadar edinilen kazanımlar teknolojide önemli gelişmelere neden olmuştur. Teknoloji ve çeşitli uygulamaların yer aldığı bu alan 21. yüzyılın başlarında bu zamana kadar görülmemiş bir zenginlikte çeşitlilik sunmaktadır. Bilgi teknolojilerine bu yeni iletişim ortamları da eklenmiştir. Uzaktan eğitim sistemindeki teknolojileri başından beri inceleyen, uzaktan eğitim modelini açıklayan Alan Taylor (2001), Tablo 5'te kullanılan teknolojiyi ve özelliklerini 5. nesil olarak açıklamıştır:

Tablo 5. Gelişen Teknolojik Kullanımlarla Beraber Uzaktan Eğitim Modelleri Özeti
(Taylor, 2001)

Uzaktan Eğitim Modelleri	Kullanılan Teknolojiler
Birinci Kuşak Mektup Modeli	• Yazı
İkinci Kuşak Çoklu-Medya Modeli	• Yazı • Ses bantı • Video bantı • Bilgisayar-tabanlı öğrenme • Etkileşimli video (disk ve bant)
Üçüncü Kuşak Tele-öğrenme Modeli	• Sesli telekonferans • Video konferans • Ses ve grafik iletişimi • TV/Radyo yayını
Dördüncü Kuşak Esnek Öğrenme Modeli	• Etkileşimli çoklu-medya • www kaynaklarına internet-tabanlı erişim • Bilgisayar aracılı iletişim
Beşinci Kuşak Akıllı Esnek Öğrenme Modeli	• Çevrimiçi (online) etkileşimli çoklu-medya • WWW kaynaklarına internet-tabanlı ulaşım • Otomasyonla yanıtlama sistemlerinin kullanımı doğrultusunda bilgisayar aracılı iletişim • Kurumsal işlemlere ve kaynaklara kampüs portalı ile erişim

Bu tabloda Taylor'ın sınıflandırması incelendiğinde, ses ve görüntü kasetlerinin ortaya çıkması ve bilgisayar kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte birinci nesil uzaktan eğitim, ikinci nesil uzaktan eğitime geçiş yapmıştır. Bu dönemde radyo ve televizyon yayınları aracılığıyla öğrenenlere ulaştırılan sesli ve görsel-işitsel ders materyalleri ortaya

çıkmiştir. Öğrenenlerin radyoya sesle bağlı olduğu radyo ve telekonferans teknolojisinin birlikte kullanılmasıyla, uzaktan eğitimde daha etkili etkileşim için fırsatlar ortaya çıkmıştır. Dördüncü kuşakta uzaktan eğitimde internet ve bilgisayar teknolojisinin uygulandığı görülmektedir. Beşinci nesil uzaktan eğitimde (Taylor bunu son olarak adlandırmıştır) önceki nesillerin faydalarından yararlanırken, gelişen teknolojiler uzaktan eğitime entegre edilmektedir. Bu nesilde, ders materyalleri öğrencilere çevrimiçi üniversite kampüsleri ve toplu ve mikro eğitim platformları aracılığıyla ulaştırılmaya başlanmıştır. Ayrıca, daha çok kendi kendini yöneten uzaktan eğitim için otomatik yanıt sistemleri kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Sonuç olarak, uzaktan eğitim platformları, öğrencilere eğitim hakkında kişiselleştirilmiş geri bildirim sağlama yeteneği kazandırmıştır. Taylor, uzaktan eğitimin gelişimini 5 aşamaya ayırdığında Web 2.0 henüz ortaya çıkmamış, sosyal medya uygulamaları henüz hayatımıza girmemiştir. Bu teknolojilerin uzaktan eğitimde uygulanmasıyla birlikte iş birliği ve paylaşım daha da ön plana çıkmıştır.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte uzaktan eğitimin şekli de tartışılmaktadır. 2000'lerin ilk on yılında bu modellerden altı tane vardı. Özellikle bilgi ve iletişim teknolojisinin gelişmesiyle zamanının ilerisinde görülebilir, ancak gelecek yıllarda yeni yetişen nesiller beraber iletişim araçlarının kullanımının da artmasıyla beraber yeni kuşakların doğacağı öngörülebilir.

2.2.3.3.2. Mobil teknolojinin uzaktan eğitimde kullanımı

Mobil öğrenme, herhangi bir mekâna ve zaman bağlı kalmadan cep, cep telefonları/ bilgisayarları vb. iletişim araçları ile bireylere eğitim olanağı sağlayan yeni iletişim teknolojilerinin yeni eğitim ortamıdır (Oral ve Karadeniz, 2007).

Gerçek hayatta en önemli iki yönlü iletişim yöntemi olan telefon, yeni iletişim teknolojisinin gelişmesiyle birlikte sabit kullanımı aşmış ve internet ile birlikte kullanılmaya başlanmıştır. Bu telefonlar giderek küçülmekte ve günümüzde mobil cihazlar olarak tanımlanan yeni iletişim teknolojilerinin özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır. Bu bağlamda eğitim, gündelik pratikte zamandan ve mekândan bağımsız bir eylem biçimi haline gelir.

2.3.İletişim

2.3.1.İletişim kavramı

İlkçağlardan günümüze değişmeyen tek şey insanın doğası gereği bilgi, duygu ve düşüncelerini başkalarına aktarma isteği olmuştur. İnsan ateş ve dumanı sözsüz ileti olarak kullandığı gibi yaya olarak da sözlü mesaj iletilerini kullanmıştır. O günlerden bu yana insanların sürekli olarak bilgi edinme merakı ve iletişim kurma isteği zamanın gelişimine göre sürekli gelişim göstererek devam etmiştir (Işık, 2018). İletişim zenginlik ve çeşitlilik bakımından bugüne kadar çok uzun bir zaman diliminde gelmiştir.

İnsanlığın yeryüzündeki varoluşu kadar eski bir kavram olan iletişim; var olduğundan itibaren kendisi ve çevresiyle olan ilişkilerinde sürekli iletişim halinde olmuştur. Gerek kendisi gerek başkalarıyla olan etkileşimlerinde yaşantısını zenginleştiren ya da fakirleştiren iletişim, hem kişisel hem toplumsal bir süreçtir. İletişim insan davranışının temelidir. İletmek istediğimiz bilgiyi karşı tarafa istediğimiz şekilde aktarmaya ve ondan beklediğimiz yanıtı almaya çalışırız. Hayat boyu süren bu çift yönlü alışveriş çabamız, gerçekte uyumlu bir yaşamı gerçekleştirmeye yönelik bir çabadır (Özarallı, 1997).

Türk Dil Kurumu'na göre (TDK, 1983) iletişim; “duygu ve düşüncelerimizin, mantıklı bir biçimde karşımızdakine aktarılması, iletilmesidir”. İletişim üç ayrı ögede incelenir. “İletiyi gönderen, anlam açıklaması yapan ve bu iki kavram arasında iletinin gönderilmesinde kullanılacak iletişim kodlaması, bir ileti oluşturan. Burada ileti kaynak, alıcı hedef kitle, gönderilen bildirim de ileti oluyor.” (Oskay, 2017, s. 24)

Marshall McLuhan, iletişimi tıpkı elektrik akımına benzetir. Görsel veya işitsel yolla iletişim sağlayan toplumlarda elektriğe benzer bir akış gözlemlendiğini söyleyen McLuhan, “Birbirinden farklı topluluklarda, dünyanın herhangi bir yerinde gerçekleşen olağanüstü bir olay karşısında, diğer toplumların da etkilendiği ve hatta sanki bir tehlikeyle yüz yüze kalmışçasına hissedebildikleri” söz konusu olmuştur diyor (McLuhan ve Powers, 2020).

Tüm bu açıklamalardan yola çıkarsak iletişim kendi oluşum süreçlerini şekillendirirken gelişimini de aktarımlar ve anlamlar üzerinden yapmaktadır. Gelişen teknolojiler iletişimi daha kolay hale getirirken diğer taraftan da insanların teknolojiyi yakından takip etmesi ve kendisini geliştirmesi söz konusudur. İçinde yaşadığımız bu dünya her yönden görsel,

işitsel, dokunsal ve farklı uyarıları aldığımız karmaşık bir dünyadır. Kısacası insan olmadan iletişim olmaz, iletişim olmadan da insan olmaz.

2.3.2.Kısaca iletişimin tarihçesi

İnsanlık tarihinde iletişimin önemi tüm çağlara yayılmaktadır. Düşünürlerin ve bilim insanlarının sürekli öncelikli konusu ve alanı oldu (Güngör, 2020). İletişim insanın varlığını sürdürebilmesi biçimidir (Oskay, 2017). Toplumsal hayata geçtiğimizden beri kültürel varlığımızı korumak ve aktarmak için sürekli olarak iletişim kurmaya ihtiyaç duyarız.

Teknolojideki gelişimin hızlı olması, yeni iletişimin kendisine kitlesel olarak kanallar bulması ve bunun toplumla buluşması, geniş bir kullanıcı ve tüketici ağına sahip olması, çeşitli iletilerden etkilenmesi iletişim kuramının yeni bir bilim dalı olarak gelişmesine yardımcı olmuştur. Sosyoloji biliminin içerisinde yer alan disiplin ayrı bir dal olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu niteliği kazanması 19. yüzyılda Avrupa’da, 20. yüzyılda ise ABD’de olmuştur (Aziz , 2006).

İletişim olgusunun insanlık tarihi kadar eski olduğu anlaşılmaktadır. Haberleşme için kullanılan dumanlar, mağara duvarlarına çizilen şekiller, hayvan boynuzları, atlı haberciler ve birtakım yerel kabilelerde kullanılan davullar, maraton koşucuları, güvercinlerle başlayan iletişim, insanlık tarihinin kırılma noktalarından biri olan matbaanın icadıyla önemli bir aşama kat etmiştir. Bilimin ve teknolojinin gelişmesiyle beraber elektriğin ve telgrafın icadı ile dönüm noktası yaşadı (Uyanık, 2016).

İnsanın yaradılışından bugüne kadar geçen tüm evrelerin sonucu olarak iletişim de buna bağlı olarak gelişim göstermiştir. İnsanlar geçmişini taklit ederek yaşarlar ve ona göre biçimlendirirler. İlk teknolojik araçlardan günümüze kadar gelen değişim insanla birlikte ileti biçimlerinin de geliştiği gözlemlenmiştir. Fiziksel varlığını sürdürebilmek ve daha güçlü olabilmek adına çeşitli iletişim araçları kullanmışlardır. Kullanılan araçlar insanların haberleşme ihtiyaçlarına göre ve toplumların her türlü iletişim ihtiyacına yönelik gelişim göstermiştir (Gönenç, 2012). İletişim araçlarında her türlü değişim, insan ilişkilerine de niteliksel olarak dönüşerek bireyler ve toplumların yaşantısında büyük bir değişime sebep olmuştur.

İletişim biliminde adını oldukça duyduğumuz McLuhan, Ong, Innis ve Lavelock gibi bu konuyla ilgilenen düşünörlere göre dilin bir iletişim teknolojisi olarak ortaya çıkışı ve bunu izleyen çeşitli teknolojik değışimler, düşünce yapılarını, insan ilişkilerini ve bunlara karşılık gelen iktidar biçimlerini yaratmıştır. İnsanların doğrudan veya dolaylı olarak iletişim kurdukları medya ortamının onların düşünce tarzlarını ve sosyal yapılarını etkilediğine inanırlar. İnsanların iletişim kurdukları medya ortamları, onların düşünme biçimlerini doğrudan veya dolaylı olarak sosyal yapılarını etkilediğini düşünörlö (Baldini, 2000).

İletişim ve medya, kendinin tekrarı gibidir. İnsanoğlunun yeteneklerine bağı biyolojik bir modeldir. Geçmişten günümüze taklit ederek gelişir. McLuhan’a göre, “tekerlek ayağın uzantısıdır, kitap gözün, elbise derinin, elektrik devresi ise sinir sisteminin uzantısıdır” (McLuhan ve Powers, 2020).

2.3.3.İletişim türleri

Günlük yaşantımızda farklı iletişim biçimleriyle bir araya gelmekteyiz. Gerek kendi içimizde gerekse diğö insanlarla kurduğumuz etkileşimlerin tümü iletişimin bir parçasıdır. Sosyal bir varlık olan insanın günlük yaşantısında, isteyerek ya da istemeyerek iletişim açısından birçok davranış geliştirir. Selamlaşmak, telefonla konuşmak, radyo dinlemek, televizyon izlemek, gazete okumak, kitap okumak, cep telefonlarındaki Facebook, Twitter, YouTube, Instagram gibi uygulamaları kullanarak, karşılıklı konuşarak yaptığımız faaliyetlerin tümü bir çeşitli iletişimdir. Kısacası sosyal bir varlık olan insanın iletişimsiz yaşam sürdürmesi imkânsızdır (Vural, 2014).

2.3.3.1.İşitsel iletişim

İletişim karşılıklı bilgi alışverişidir. Kısaca sözcük kullanmadan anlaşmadır. Yaklaşık yüz bin yıl önceki insanlar kendi aralarında sözsüz, jest ve mimiklerle, vücut hareketleriyle, el-kol hareketleriyle, bakışlarla iletişim kuruyordu. İşaretler aracılığıyla iletişim kuran insanın, kültürel değışimlerinin anlaşılmasında da önemli bir ipucu oldu. (Crowley ve Hever, 2019).

İnsanoğlunun ilk iletişim biçimi sözsüz iletişimdir. Ağzımızdan çıkan sözler olmadan önce, el hareketleri, jestler ve mimikler, göz hareketleri, beden hareketleri ile anlaşıyordu. İnsan dinamik bir yapıya sahiptir. İlk insanlar birbirleriyle karşılaştıkları zaman bir şekilde içlerini korku ve endişe kaplıyordu. Ne yapmaları konusunda pek bilgileri yoktu. İçgüdüsel olarak, tabiatla ve birbirleriyle mücadele ederken paylaşımlarda bulunarak, bir şekilde iletişim kurmalarını sağladılar. Bunlara anlamlar eklemeleri sonucu sözsüz iletişim doğdu (Güngör, 2020). İnsanların toplu halde yaşamaları iletişimi zorunlu kılmıştır. Geliştikçe çevresi ve kullandığı araçlar da gelişmiş, nüfus arttıkça haberleşme ihtiyaçları çoğalmıştır.

İnsan iletişimi sadece sözcüklerden oluşmaz. Birbirini fark ettikleri andan itibaren iletişime geçerler. Her türlü davranış, fiziksel temas, göz teması ve hareketleri ileti olarak algılanır. Giysimize taktığımız semboller, başla selamlamamız, elimizle duygularımızı karşımızdakine hissettirmemiz, bedenimizi kullanmamız, göz kontağımız ve işaretlerimiz sözsüz iletişim veya beden dili olarak nitelendirilir (Bahar, 2016).

2.3.3.2.Sözel iletişim

Sözlü iletişim konuşma dili olarak da geçiyor. Dil konuşmanın simgeleşmiş ve kodlanmış halidir. Buna göre en etkili iletişim biçimi yüz yüze konuşmaktan geçer. Etkili iletişim sürecine aşgılama, iletişim ve öğrenme kuramları da etki eder (İşman, 2022). Alıcının (dinleyici), duymayla yetinmeyip, göndericinin (konuşan) duygu ve niyetini el ve yüz hareketleriyle görebilmesi ve anlaşılamayan durumlarda kısa süre içinde geri bildirim alması konuşmaya oldukça önem katar (Bahar, 2016). Sözel iletişim sosyal iletişim olarak da nitelendirilir. Avantajı, anında geri bildirim alıp, anlaşılamayan konulara açıklık getirebilmesidir.

Seslerin sözcüklere dönüşmesiyle gerçekleşen iletişim biçimidir. Sesler hecelere, heceler seslere dönüşerek, cümleler oluşur ve bunun sonucunda sözlü iletişim gerçekleşmektedir. İnsanoğlunun yazıya geçmeden önceki iletişim şeklidir. Bu değişim ve gelişimler binlerce yıl sürmüştür. Sosyal yaşantıdaki birikimler, yaşam tecrübelerimiz, kültür aktarımlarımız, göçler sonucunda değişik insanlarla tanışmamız ve bunun neticesinde kaynaşmamız sonucu sözlü kültür ve iletişim gelişmiştir. Bu iletişim türü, coğrafik ve etnik niteliğe

bağlı olarak, binlerce yıl, aynı ırktan, aynı kabileden, aynı milletten oluşan insanların aynı dili konuşmaları ile oluştu. Dillerin doğması, kültürlerin oluşmasını da sağladı. Böylece sözlü ve sözsüz iletişim bulundukları ortamlardan ve yerel dinamiklerden biçimlenmiştir (Güngör, 2020).

2.3.3.3.Yazınsal iletişim

Sözlü ve yazılı iletişim, toplumsal sistemlerde ileti eyleminin yapıtaşlarıdır. Latince “Verba volant scriba manent” (Söz uçar, yazı kalır) deyiimi dil ve yazı ilişkisinin önemini göstermektedir. Burada sözün kayıt altına alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Sözü kaydedenler, hayatın tüm alanlarında elde edilmiş birikimleri, deneyimleri ve düşünceleri ölümsüzleştirerek geleceğe aktarılmasına olanak tanımıştır. Yazı için M.Ö. 10.000’de yerleşik düzene geçilmesi başlangıç oldu. M.Ö. 3000 yılında gelindiğinde ise yazı kullanılmaya başlandı (Çağlak, 2016).

İnsanlık yazı sayesinde, kayıtlarını tutmuş, uzak mesafelerdeki insanlarla iletişime geçmiş, kurumlar, örgütler, devletlerarası yazışmalar gerçekleştirmiştir. Böylece hem kendi bütünlüklerini koruyup hem de milletlerarası haberleşme sağlamışlardır. Bu aynı zamanda insanlığın kendi tarihini oluşturmasının başlangıcı olmuştur.

Günümüzde bilgi teknolojilerinin gelişimi sonucu, iletişim araçlarının çeşitliliği arttı. Bu sebeple yazılı iletişimde kâğıt kalem kullanımı azaldı. Artık veri kayıtlarının bilgisayar ortamlarında saklanması ve bilgisayarlar aracılığıyla yazının kayıt altına alınması, ekonomik ve zahmetsiz hale geldi. Buna yazının elektronik hali diyebiliriz. İnsanoğlunun mağaralarda başlayan yazma serüveni dijital olarak devam etmektedir. Yazı toplumların iletişiminde vazgeçilmez en önemli araçtır.

2.3.3.4.Görsel iletişim

Görsel iletişim, sözsüz iletişimin bir parçasıdır. Bir takım sembol ve işaretlerle, insanlar arasında iletinin sağlanması olarak tanımlanabilir. Bu iletişim türünde vurgu “görme” duyusundadır. Görmek algıyı, algı ise gördüğümüz nesneyi çözümlemeyi sağlar (Erdal, 2015). Etrafımızdaki olayları öncelikle görerek tanımlarız, sonra tepki veririz. İlkel

mağara dönemlerindeki sembol ve işaretlerle başlayan görsel iletişim, son yıllardaki teknolojik gelişmelere bağlı olarak yeni medya platformlarında farklı boyut kazanarak devam etmektedir (Bedir Erişti, 2019). İnsanoğlunun yazının icadından önce bazı şekil ve resimlerle iletişim kurma alışkanlığı günümüzde de hala etkisini sürdürmektedir. Dolayısıyla görsel iletişim geçmişten günümüze önemi koruyarak, insanın vazgeçilmezi haline gelmiştir. Eğlenceden modaya, toplumsal yaşama yön vererek günümüzde medya aracılı olarak da gösteri kültürü oluşturulmaktadır. Hayata dair ne varsa medyanın ve gösteri dünyasının tüketim malzemesi olmaktadır.

2.3.4. Teknoloji ve iletişim

Önce sözlü dünyayı deneyimleyen insan, sonra yazılı ve nihayetinde elektronik dünyayı deneyimlemektedir. Teknoloji çeşitli aletleri kullanarak bir ürün veya hizmeti üreterek topluma kazandırma bilgisidir. Teknoloji elde edilen bilginin, ortaya çıkan malzemelerin halkın arasında dolaşıma girdiği ve kullanıldığı araçlardır. Bu kavramların arasındaki fark sanayi devrimi ile ayrılmıştır. Kolay olan her şeye karşı duyulan konfor, tutku, ürün ve servislerden sağlanan eğlence, zaman ve mekânın kontrolü ve birçok faktör teknolojinin sağladığı yaşam kalitesi ile ilişkilendirilir.

Teknolojinin gelişimi safhalar halinde olmuştur. Birinci safha en uzun dönemi kapsar. M.Ö. 35.000'den M.S. 1838'deki Samuel Morse'un telgrafi icat etmesi ilk dönemdir. Bu uzun dönemde iletişim, hızlı koşan haberciler, güvercinler, duman işaretleri, vurmali çalgılar ve flamalarla sağlanıyordu. İkinci dönem kapsayan safhada, elektriğin icadı, telefon, telgraf, radyo ve televizyon oldu. Üçüncü safhadaki en önemli gelişim ise bilgisayar ve internet teknolojileri oldu (Crowley ve Hever, 2019).

İnsanoğlunun bütün kazanımları, eylemleri var olan teknolojik gelişmelerden etkilenir. Günümüze biçim veren teknoloji, 18. ve 19. yüzyıllarda yaşanan Endüstri Devrimi ile birlikte toplumları etkilemiştir. Sanayileşme ile başlayan bu dönem geçmiş dönemlerden bu yana çok hızlı bir şekilde gelişme kaydetmiş ve hayatımızın vazgeçilmezi olmuştur (Tuğal, 2018).

Özellikle medya alanında, ses ve görüntü oluşturma ve iletim gelişmeleri 19. y.y.'da gerçekleşti. 1839'da fotoğraf makinesi, 1843'te telgraf, 1880'ler ilk telefon görüşmesi,

1896'da telsiz haberleşmesi ve ardından 20. y.y.'da televizyon, video kamera, haberleşme ve bilgisayar teknolojilerinin gelişmesinin önünü açmıştır. Tüm bu süreçler insanoğlunun algı ve anlamlandırma süreçlerini etkilemiştir (Tuğal, 2018).

Teknoloji sanayi devrimiyle başladı. Sanayileşen ilk makine dokuma alanından geldi. 1733 yılında John Kay bu alandaki en hızlı iplik mekiğini icat etti. Pamuk ihtiyacının artmasıyla birlikte Amerikalı Eli Whitney de 1793 yılında pamuk çırçır makinesini geliştirdi. Her şey 1679 yılında Denis Papin basınçlı kazanı geliştirmesiyle başladı. Ancak Papin icat ettiği bu makinenin patentini alamadı. 1705'te Thomas Savery ve Thomas Newcomen buhar makinesinin ilk halinin patentini aldı. Papin, Savery ve Newcomen'den etkilenen James Watt ise o sıralar Glasgow Üniversitesi'nde tamirci ustası olarak çalışıyordu. Watt, kendinden öncekilerin çalışmalarını inceleyerek 1769 yılında buhar makinesini daha da geliştirerek çok kullanışlı hale getirdi (Harrison ve Sullivan, 1969). James Watt'ın buhar makinesinin icadı milat olarak kabul edildi. Buharlı makinelerle birlikte insanoğlu artık, zaman ve mekânı ölçekbilir hale geldi. Buhar gücünden faydalanan dünya, hızlı bir değişime girdi. Sonrasında 1850'lerde telgraf, 1850-1880 yılları arasında telefon, 1920-30 arası radyo, 1950'li dönemlere gelindiğinde televizyon ve 1970'lerden itibaren bilgisayar teknolojileri dünyadaki iletişim algısını değiştirdi. 1980-2000'li yıllarda teknolojilerin gelişmesine bağlı olarak iletişim ve bilginin önemi oldukça arttı. Bu gelişmeler neticesinde teknolojide yeni aygıtlardan beslenen insanoğlu, daha fazla iletişim kapasitesine ve yeni tekniklere sahip oldu (Özel, 2015)

Teknik imkânların güçlenmesi ve gelişmesi neticesinde, bilgi teknolojileri 1980'lere geldiğimizde yerini kişisel bilgisayar ve internet teknolojilerine bırakarak toplumların hayatlarında köklü değişimler oluşturdu (Dedeoğlu, 2016). Eskiçağlardan bu yana teknolojilerin gelişimi, bilginin elde edilmesi, saklanması, işlenmesi ve iletilmesi kavramları ile gerçekleşti. Bilgi iletişim teknolojilerinin gelişimi hala devam etmektedir. Son yıllardaki teknoloji gelişmeleri, dijitalleşmeyle birlikte, tüketiciye yönelik çeşitli görsel işitsel elektronik araçların birleşmesiyle kolaylaşmıştır.

Teknolojiyi iyi kullanan toplumlar bilgi çağı toplumudur. Aksi düşünülürse bilgidен yoksun olunacağından, toplumsal hayata da uyum sağlamak zor olacaktır. Bu çağ enformasyon çağıdır. Teknolojilerden yararlanmak, ürün ve üretimde çeşitlilik, kalite, az hata ve insan gücü, zaman ve maliyet gibi alanlarda şirketlere rekabet üstünlüğü

sağlayacaktır. Böylece bundan hem toplumlar hem de iş hayatı olumlu olarak yararlanacaktır.

Yeni medya ve iletişim teknolojileri tek başına iletişim kurmamızı sağlamak için değil, üretilen ürünlerin reklamlarına ve satışlarına da imkân sağlamaktadır. Bu görsel dünyada, insanların bilgi ve beceri seviyeleri gelişmektedir. Dört duyumuz olan, görme, işitme, dokunma ve koku alma özelliklerimiz dâhil bütün teknoloji, bu dört yeteneğin uzantısıdır. İnternette geçirilen sürenin çok olması, alışveriş ve haberleşmenin hızı, kişiye özel olabilmesi, yeni bilgi teknolojilerinde kültürel açıdan da gelişim sağlanmaktadır. Teknolojinin yarattığı yeni dünya düzeni eskiden beri gelen uygulamaları ve alışkanlıkları tamamen değiştirmektedir. İnternetin sağladığı yeni medya ve teknolojileri eski medya olarak bildiğimiz klasik iletişim yöntemlerine karşı büyük üstünlük sağlamıştır.

2.4.Dijital Dönüşüm

2.4.1.Değişen iletişim

Dijital teknoloji, modern toplumda dizüstü bilgisayarların, akıllı telefonların, tabletlerin ve internet web sitelerinin yaygınlığından dolayı yeni medya olarak anılmaktadır. Pek çok insan bu teknolojileri vücutlarının bir parçası olarak görmektedir. Bu teknolojiler toplumsal hayatın getirdiği çeşitli şartlardan dolayı kullanım yoğunluğu her geçen gün artmaktadır. Günlük hayatın hemen her alanında geniş bir uygulama alanına sahiptir ve temelde bireyi günlük hayatta değiştiren ve dönüştüren bir ürünlerdir. Yeni medya, geleneksel yöntemlerin aksine multimedya formunda ve etkileşimlidir. Bu, birden fazla özelliği ile eşzamanlı iletişime, kişisel ve profesyonel etkileşimlere izin vermektedir.

2.4.2.Dijital iletişimin toplumsal yansımalarından biri: Ağ Toplumu

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, çevrimiçi ağlar geleneksel ağların yerini almaktadır. İnsanlar, dijital yaşam tarzlarını doğal olarak ağa bağlı bir toplumda günlük yaşamlarıyla harmanlamaktadır. Dijital kültürü günlük yaşamın dokusuna entegre ederek, bu kültürün faydaları her insana ulaşır. Modern toplumun birçok yönünün teknolojiye bağlı olduğunu

görebiliriz. Bu toplumlar çoğu zaman iç içedir ve internetin yaygınlaşmasından dolayı ağ toplumları olarak bilinmektedir.

Castells, ağ toplumu hakkında en çok görüşü olan kuramcıdır. Castells (2004), ağ toplumunun çeşitli özelliklere sahip olduğundan bahsetmiştir. Ağ toplumlarının en çarpıcı ve dikkat çekici özelliği zaman ve mekândan etkilenmemeleridir. Castells bunu ifade ederken "timeless time and space of flows" kelimesini kullanır. Ağ toplumları zamandan ve mekândan bağımsız davrandıkları için, aslında görünür toplumlardan farklı toplumlar oluştururlar. Bu görünmez toplumlar dünyanın neresinde olursa olsun, hızlı ve sınırsız bir bilgi akışı vardır. Ağa bağlı toplumun bilgiye sınırsız erişime dayalı olmasının nedeni belki de budur. Bu yüzden ağ toplumları, enformasyon toplumları olarak da anılmaktadır (Castells, 2004).

Ağ toplumu belli bir evrim ve süreçten sonra ortaya çıkmıştır. Avcılık ve toplayıcılığa dayalı ilkel toplumdan sonra yerleşik hayata bağlı olarak ortaya çıkan toplum, tarım toplumlarıdır. Bu toplum tipinde tarım, başlangıçta geçim kaynağı ürünlerinin üretimi ile başlamıştır. Daha sonra tarım gelişmiş ve ekonomik hayatta kalmanın, hatta toprak mülkiyeti ve üretkenliğin bir aracı haline gelmiştir. Sosyal örgütlenme biçimleri.

Tarımsal faaliyetlerin hız kazanması ve sosyal, ekonomik ve sosyal yapıları şekillendirmesinden sonra, tarım toplumları Sanayi Devrimi'nin gelişiyile birlikte zamanla sanayi toplumlarına dönüşmüştür. Makinelerin insanlardan daha mühim olduğu bu dönemde, kas gücü yerini buhar motorlarına ve kayış sistemlerine bırakmıştır.

Karl Marx, yeni kurulan fabrikalarda çalışmak zorunda kalan işçileri tanımlamak için "yabancılaşma" ve "şeyleşme" terimlerini kullandığı çok önemli eleştirisiyle (Marx, 2010) bu dönemi anlaşılır hale getirmiştir. Toplumun makineleşmesi insanlara da yayılarak kendilerini, işlerini, toplumu, emeklerini vb. etkiler. Toplum da yabancılaştırılır ve nesneleştirilir. Bunun nedeni, günümüz toplumunun zanaatkârlara değil, katma değeri yüksek motor gücüne ihtiyaç duymasıdır. Bu nedenle her çalışan işin sadece bitirdiği kısmına odaklanmayacak, işin tamamına hâkim olmayacaktır. Bu şekilde endüstriyel bir toplumda amaç birey değil, onun oynadığı rol ve üretimi maksimize/optimize etmektir.

Endüstriyel toplumun sürekli büyümesi, geniş ve istikrarlı bir pazar gerektirir. Böylece, 2. Dünya Savaşı sonrasında yaşananlar bir yana, verimlilik düzeyinde yaşanan sorunlar,

o dönemde sanayi toplumunda hep var olan Fordist sistemin standart, seri üretim yöntemini benimseyerek daha esnek bir üretime terk etmesine neden olmuştur. Esnek üretimin ihtiyaçları bilgi teknolojisinin ortaya çıkışının yolunu açmıştır. Rekabetçi bir ortamda ayakta kalabilmek için üreticiler bilgi tabanlı bir sisteme yönelmişlerdir. Sanayi toplumunun kullandığı standart ve öngörülebilir üretim yöntemlerinin yerine sürekli ilerleme ve gelişme ile yeni bir esnek bilgi sistemi yaratılmaktadır. Bu yeni sosyal yapı, üreticilerin müşterilerinin ihtiyaçlarını sürekli iyileştirme ve daha hızlı karar verme yoluyla karşılamlarına olanak tanır. Aynı zamanda yeni bilgi çağının temelini oluşturmaktadır.

Ekonomik yapıdaki bu değişme toplumsal yapıyı da etkilemektedir. Bu yeni toplumsal yapıda enformasyon her zamankinden daha önemlidir. Yeni sosyal yapıların bilgi etrafında inşa edildiğini ve şekillendiğini söylemek abartılı olmaz. Bu nedenle bilgi toplumunda vasıflı fabrika işçisi yerine bilgili bilim adamı, mühendis, öğretmen, doktor, akademisyen öne çıkmaktadır. Tüm bu gelişmeler, teknoloji ilerledikçe ortaya çıkacak olan Web 1 ve Web 2'ye geçişin önünü açmaktadır. Bu nedenle, ortaya çıkan ağ toplumu bilgi toplumuna dayanmaktadır.

Marshall McLuhan, teknolojinin vücudumuzun bir uzantısı olduğu görüşünü belirttiğinde, teknolojinin gelişmesinin insanların organ fonksiyonlarının gücünü artırdığından bahsetmiştir. McLuhan, teleskopların ve mikroskopların insan gücünün uzantıları olduğuna ve küresel elektronik ağın da bir istisna olmadığına dikkat çekmektedir. İçinde yaşadığımız kültür, McLuhan'a göre nasıl iletişim kurduğumuza göre şekillenmektedir. Bu nedenle teknolojinin gelişmesi ve ilerlemesi kültür büyük ölçüde etkilemiştir. McLuhan'a yaşadığı bilgi çağında insanın kendisine karşılıksız verilen tüm bu bilgileri toplamak zorunda olduğunu düşünmektedir. Aslında McLuhan, bu şekilde bilgi toplamanın ilkel zamanlarda yiyecek toplamaya benzediğini savunmaktadır. Çünkü günümüzde bireylerin gerçek tatmini, kendilerine sunulan bilginin ölçüsüne ve kıymetine bağlıdır. Tıpkı ilkel toplumların hayatta kalmak için yiyecek toplaması gerektiği gibi, ağ bağlantılı toplumların da hayatta kalabilmek için mümkün olduğu kadar çok bilgiye erişmesi ve toplaması gerekir.

Öte yandan Jean Baudrillard, içinde yaşadığımız ağ toplumunu sürrealist bir dönem olarak tanımlar. Simülasyon ve simülakr fikriyle ağ toplumu kavramını bambaşka bir açıdan yeniden yorumlamıştır. (Baudrillard, 2010)

Öte yandan, Marcuse'un (2008) ağ toplumu eleştirisi, teknolojinin insan doğasını tek boyutlu hale getirmesi nedeniyle önemlidir. Marcuse, ideal sistem ile mevcut sistem arasındaki fark nedeniyle ağ toplumunu eleştirmiştir. İdeal bir sistemde; Marcuse, insanlar ve ürettikleri teknoloji arasında diyalektik bir ilişki olması gerekirken, bu ilişkinin insanların yarattığı teknolojinin kapitalist sistem tarafından kontrol edildiği ve bir araç olarak kullanıldığı kapitalizmde tek yönlü olduğunu savunur. Bu şekilde insanların kendi ürettikleri teknoloji tarafından kontrol edildiği bir durum ortaya çıkıyor. İnsanoğlu, yarattığı teknolojiye hükmederek teknolojinin ihtiyaçlarını karşılamakta ve bir süre sonra körelmektedir. Marcuse'ye göre bu durumun çözümü, insanların teknolojiyi olması gerektiği gibi yönetmesidir. Bu sayede hem teknoloji insanlığın faydası için kullanılabilir, hem de insanlık eleştirel düşünmeye devam edebilir (Marcuse, 2008).

Marcuse'a yakın olan Adorno ve Horkheimer (1995), kitle iletişim araçlarının toplumun ve insanlığın üzerindeki baskısından bahsetmiştir. Ayrıca kitle iletişim araçları, insanları sisteme güvenmeye zorlarken, eleştirmesini de engellemektedir. Adorno (2003) ise kültür endüstrileri üzerine yaptığı çalışmasında kültür ve endüstrinin iç içe geçmesinin kültürel yozlaşmaya yol açtığından bahsetmiştir. Genel olarak, Aydınlanma düşüncesi artık liberalizm ve eleştiri değil, kapitalist araçların kontrolüne tabi rasyonalite ve bilimdir. Kapitalizm ve kitle iletişim araçları daha güçlü hale geldikçe, ideoloji, bürokrasi ve gelişen teknoloji insanları düşünme yeteneğinden yoksun bırakmakta ve onları pasif tüketiciler haline getirmektedir.

Foucault'nun (2007) gelişen teknoloji ve kapitalizmden ortaya çıkan ve günümüzün ağ toplumuna evrilen yeni toplumsal biçimleri eleştirisi, "gözetim toplumu" nun yorumuyla başlar. Foucault, insanları kontrol edebilen ve yaptıkları her şeyi bilen bir gözetim toplumu fikrini vurgular. Foucault'ya göre gözetim toplumunu oluşturan ve bu işi yürüten “panoptikonlardır” (iktidardakiler). Foucault'nun çağının koşullarına bir tepki olarak oluşturduğu bu yorum, günümüz toplumunda belki daha da güçlü bir şekilde devam etmektedir. İnternet ve gelişen teknolojinin hız kesmeden ilerlemeye devam ettiği günümüz ağ toplumunda, devletler ve sermaye sahipleri gözetim altında tutulmaya devam

etmektedir. Çünkü teknolojinin gelişmesiyle birlikte her şeyi belgelemek çok daha kolay hale gelmiştir.

Benjamin (2001) diğer düşünürlerden farklı olarak, teknolojinin sürekli gelişimi ve kapitalist toplumun hâkim olduğu mekanik üretim sistemi ile kültür ve sanat eserlerinin ruhunun yok edildiğinden bahsetmiştir. Çünkü teknoloji ilerledikçe orijinal sanat eserlerinin gerçeğinden ayırt edilemeyecek şekilde replikalarının yapılması mümkün olmaktadır. Bazen bu kopyalar gerçek kopyaların bile önüne geçebilir. Bu durumda, bu birkaç dakikalık basılı reproduksiyon "sanat eseri" herhangi bir özgünlük içermemektedir. Benjamin'e göre bu tür ürünler "kişinin hafızasını ve bilincini bozabilir". Bu durum, insanın eleştirel düşünmeyi bir kenara bırakıp toplumun normal bir parçası gibi bilinçsizce hareket etmesine yol açmaktadır.

Tüm bu eleştirilere bir bütün olarak baktığımızda, ortak noktaları, düşünmeden, eleştirmeden, sorgulamadan monoton bir tüketim toplumunun oluşmaya başladığı aşikârdır. Öte yandan, kapitalizmi ve ileri teknolojiyi eleştiren bu düşünürlerin çok azı internetin ortaya çıktığını görmüştür.

Max Weber'in (1997) 1990 yılının ortaya attığı, kitleleri "demir kafes" içinde hissettiren bir yapı oluşturmaya yönelik metafor, bugün toplum tarafından benimsenmeye başlamıştır. Dolayısıyla teknoloji geçmişten günümüze hız kesmedi ve ilerlemeye devam edecektir. Yukarıda adı geçen teorisyenler, teknolojik gelişmenin başlangıcına tanık olmuşlar, ancak pek te iç açıcı bir tablo ortaya koymamışlardır. Öte yandan günümüzün ağ toplumu üzerine öne çıkan yorumlarda bulunan Manuel Castells (2013), günümüzde durumun daha da kötü olduğunu vurgulayarak, bu durumdan çıkma sorumluluğunun insanların elinde olduğuna değinmiştir.

Bu bağlamda, eğer bilgi ön plana çıkarılırsa ve sosyal sorumluluk bilinciyle hareket edilirse, medya mevcut işlevinden farklı bir haberci olursa, kültür özüne dönüp yeniden tanımlanırsa ve siyasi liderler sahip oldukları gücü kötüye kullanmadıklarında karşılaştığımız sorunlar gözle görülür bir ilerleme ile çözüleceği görülmektedir.

2.4.3.Yeni medya

Yeni medya sadece alternatif öğretim biçimleri değildir; insanların günlük alışkanlıklarının bir parçasıdır. Bu ortamlar, eğitim sürecinde öğrenim araçları olarak da kullanılan yeni araçlar sunmaktadır. Yeni medyanın eğitime entegre edilmesinin bir nedeni, nitelikleridir. Yeni medya, ilk kez tüm bireylerin öğrenme sürecinde etkileşime girmesine izin veren yeni bir iletişim aracı olarak ortaya çıkmıştır. Bu durumda yeni medya araçları olarak ortaya çıkan ana mecralar sosyal platformlar, wikiler, bloglar, forumlardır. Yeni medya araçlarının anında güncellenmesi, eğitim alanında daha yaygın olarak kullanılmasını sağlar. Öğrencilerin akranlarıyla daha kolay iletişim kurmasını sağlayan bu kanalların olumsuz yönleri, öğrencilerin sosyal olarak içine kapanmalarına ve dünyayı sadece bu sanal çerçeve içinde deneyimlemelerine ve algılamalarına yol açmaktadır.

1960’larda transistörün icadıyla başlayan ve bilgisayarın bulunmasıyla devam eden dijitalleşme süreci, son yirmi yılda medyada da teknolojiye bağlı gelişim ve değişim gösterdi. 2000’lerden itibaren mobil cihazların akıllı moda geçmesiyle beraber geniş bant iletişimi yeni medyayı doğurdu. Yapay zekâ, bulut bilişim, blok zincir, nesnelerin interneti (IoT) ve diğer teknolojik gelişmeler neticesinde, iş hayatımızda, eğitim hayatımızda, günlük hayatımızda, kısaca tüm yaşantımızda radikal değişiklikler oldu (Telli ve Aydın, 2020).

Dünya dijital iletişimde çevrimiçi ortamlara girdi. Bu değişim, endüstriyel ve toplumsal dönüşüme doğru yöneldi. Dünyada 8 milyar cihaz çeşitli medya uygulamaları sayesinde birbirleriyle iletişime geçmektedir. Bir öngörüye göre “2030’lu yıllarda bu sayı 1 trilyona çıkması bekleniyor” (Büyüksulu, 2018). Yeni medya olarak sosyal ağlar oluştu. En büyük sosyal ağlar; Facebook, Twitter, Whatsapp, LinkedIn olarak ortaya çıktı. Bunun yanında içerik üreterek medya paylaşım ağları; Instagram, Youtube, Snapchat gibi kanallar da giderek çoğalmaya devam ediyor. Sosyal ağlar bu saydıklarımızla kalmıyor, çok daha fazla medya türleri mevcut. Dijital medya veya yeni medya kullanım amaçlarına göre değişiklik göstermektedir. Fotoğraf için olanlar veya video için olanlar bulunmaktadır.

2.4.4.21. Yüzyıl endüstrisi: endüstri 4.0 ve toplum 5.0

İnsanoğlu var olduğundan bu yana; tarım, avcılık, sanayi ve bilgi toplumu gibi evrelerden geçmiştir. Teknolojik gelişmelerle birlikte bugün dijital toplum veya dijital dönemini yaşamaktayız. Endüstri 4.0 denilen bu dönemde dijital tabanlı transformasyon deniyor (Büyüksulu, 2018).

Dünyadaki teknolojik gelişmelerin başlangıcı buhar enerjisi olarak mekanik üretim sistemlerini çalıştırdı. 20. yy.da elektriğin icadıyla seri üretime geçildi. Günümüzde de otomasyon üretimiyle beraber Endüstri 4.0 dönemine geçildi. Endüstri 4.0 internet üzerinden iletişim kuran özerk cihazları kullanarak oluşturulan teknoloji tabanlı bir üretim süreçler bütünüdür.

Endüstri 4.0 teknolojileri, üretimi dönüştürerek, tedarikçiler, üreticiler ve müşteriler arasındaki geleneksel ilişkilerin yanı sıra insan-makine ilişkilerinde devrim yaratarak yenilikler getirmektedir. Endüstri 4.0 teknolojileri; otonom robotlar, büyük veri uygulamaları, bulut bilişim teknolojisi, siber güvenlik önlemleri, simülasyon teknolojisi, 3D yazıcılar (eklemeli imalat sistemleri) ve artırılmış gerçeklik kavramlarından oluşuyor (Telli ve Aydın, 2020).

Endüstrideki gelişmeler 18. yy.da başlamış ve günümüze kadar halen devam etmektedir. Toplum 5.0'dan önce, endüstrideki bu gelişmeler Endüstri 1.0'dan Endüstri 4.0'a kadar dört aşamadan geçmiştir. Sanayi alanındaki gelişmeler 18. yy.ın ortalarında başladı ve günümüze kadar devam etti ve ediyor. Tüm dünyayı etkileyen bu gelişmeler dört evrede değerlendiriliyor. Bunlar Endüstri 1.0 ve 4.0 olarak ele alındı. Endüstri 1.0 18. yy.da, İngiltere'de sanayi açısından başladı. Endüstri 2.0 ise elektriğin ve otomasyonun gelişmesiyle devam etti. Endüstri 3.0 Dijital devrim olarak nitelendirilerek, ilk bilgisayar üretimiyle başladı. Endüstri 4.0 terimi, 2011'de Almanya'nın sanayisinin rekabetçiliğinin güçlenmesine yönelik, Almanya tarafından başlatıldı (Saracel ve Aksoy, 2010).

Birinci sanayi devrimi 18. yy.ın ortalarında İngiltere'de başladı. Avrupa, ABD ve Almanya ardından tarım toplumu sanayi toplumuna dönüşme sürecine girdi. İkinci sanayi devrimine 20. yy.ın başlarında elektriğin icadıyla geçildi. 1971'de mikroçipin icadı ise üçüncü sanayi devrimini getirdi. Bu kişisel bilgisayarların da başlangıcıydı. İşçilik

maliyetlerinde azalmaların yanı sıra teknolojinin ön plana çıktığı dönem oldu. “Akıllı fabrikalar” olarak adlandırılan çok sayıda teknolojik gelişmeler sayesinde dördüncü sanayi aşamasına geçildi.

Toplum 5.0 ekonomi ve sosyal yaşantının dijital bazlı dönüşümüdür. Bilgi toplumuna evrilen Toplum 5.0 üretimin dışındaki, sosyal, toplumsal ve insani gelişimlere ait dijital dönüşüm yapılarıdır. Süper akıllı toplum olarak da nitelendirilir. Süper akıllı toplum dijital teknoloji ve yapay zekânın etkileriyle değerlendirilerek, insanlar ve robotlar arasındaki ilişkilerin en verimli biçimde kullanılan toplum modeli olarak sunuluyor. Ekonomik, sosyal, demografik ve etik açıdan refah içinde yaşayan insan merkezli toplum hedeflenmektedir (Büyüksu, 2018).

Keidanren (2016) Toplum 5.0’in hedeflerini şu şekilde belirtiyor:

Bireysel reformları gerçekleştirerek, bireylerin gücünü artırmak: Yaşlılar ve kadınların da içinde bulunduğu, bireylerin güvenliği, rahat ve sağlıklı yaşam sürmeleri ve herkesin istediği yaşam tarzını seçmelerini sağlamak”.

Şirket reformlarına yeni değerlerin sağlanması: Dijitalleşmeyle gelen iş modellerindeki değişimlerle üretkenliğin artması teşvik edilecek. Bununla beraber yenilik ve küreselleşme teşvik edilerek yeni ekonomi ve toplum gerçekleşecektir.

Sayısal problemlerin çözülmesi ve daha iyi bir geleceğin tasarlanması: Ülkelerdeki hızlı yaşlanma, azalan nüfus ve doğal afetler gibi sorunları çözmek için çalışmaların yapılması. Yeni iş ve hizmetlerin denizaşırı genişlemesi ve küresel ölçekte sorunların çözülmesi gibi sorunlara katkıda bulunulması (Keidranen, 2016).

Toplum 5.0, insan ihtiyaçlarını gelişen tüm teknolojilerle bütünleştiren, verimli, bilgiye dayalı, sosyal, çevresel ve ekonomik bir yaşam biçimini sürdürmek için çaba göstermelidir. Dünyada ve ülkemizde yaşanan son COVID-19 hastalığının da bir sonucu olarak, Toplum 5.0’in elektronik sistemleri kullanabilen, çalıştırabilen, kurabilen ve bu sistemlere sahip olan kurum ve toplumların önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır.

2.4.5.21. Yüzyılda dijital kültür

Dijital devrimin sonucunda insanların yaşam tarzları gelişen teknolojilerin de etkisiyle sayısallaştı. İnternet sayesinde yaşanan bu değişim, hem kamusal hem de özel alanlarda sıklıkla kullanılır hale geldi. Günümüzde sosyal medya fenomenleri diye nitelendirdiğimiz kişiler kültürel değişimlerde rol almaya başladı.

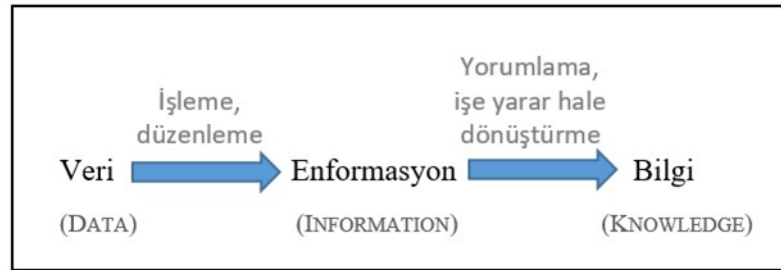
Geçmişte bireyler sosyal veya ekonomik olarak toplum içerisinde sabit kimlikleriyle var oluyorlardı. Teknolojideki gelişimle beraber, değişebilir, satın alınabilir veya anlık kimlikler edinir olduk. Bu oluşumlara olanak sağlayan çevrimiçi (online) ağlar sayesinde insanlar kendilerini farklı statülerde gösterme imkânı buldular. Burada en etkin görevi alan sosyal medya, insanların çeşitli kimlikler üretip, benliklerini farklı farklı sunabildikleri ortamlara dönüştü. Dijital teknolojilerin gelişmesi kültürü etkilediği gibi, bu sistemlerin de kuralları hüküm sürmeye başladı. Bu yeni iletişim ortamları dijitalleşmeyi doğurdu. Bireyler sosyal ağlar sayesinde iletişimde yepyeni imkânlarla kavuştu. İnternet sayesinde dijital kültür anlayışı başladı. Dijital kültür öncesinde doğanlara “dijital göçmen”, sonrasında doğanlara “dijital yerliler” (ağ nesilleri) olarak adlandırıldı (Güzel, 2016). Dijitalleşme toplumdaki olaylara ortak tepki göstermemizi sağladığı gibi, her an bir kültürün diğerine aktarımını kolaylaştırdı. Örneğin dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan büyük bir olay karşısında duygularımızı ortak yansıtır hale geldik. Bunun sonucunda kolektif kültür anlayışı ortaya çıktı. Sınırları mekânlarla çevrili olan klasik kültür anlayışı, post modern çağda, bu sınırların ortadan kalktığını ve özelliğini kaybettiğini görmekteyiz. İletişim sayısallaşmış, toplumlar ağ toplumuna dönüşmüş, bilgi alışverişi dönüşerek, literatüre dijital kültür olarak geçmiştir.

Dijital kültürün gerçekleşmesinde, bilgisayar, internet ağları, mobil telefonlar, dijital kameralar, akıllı televizyonlar gibi ekipmanlar aracı olmaktadır. Dijitalleşebilmek için ise, tasarım ve içerik üretmek önemlidir. İletişimin dijitalleşmesi kültürü etkileyerek “siberkültür” kavramını gerçekleştirmiştir.

Toplumlar yaşadıkları ortamlarda bilginin paylaşıldığı ilişkiler ve bilgiler bütünüdür. Hiç kimse çevresinden soyutlanmış bir şekilde yaşayamaz. Belirli bir çevre ile bir araya gelip, duygu, düşünce ve bilgi alışverişleriyle yaşamını sürdürürler. Dolayısıyla insanların iletişimi toplumsallaşabilmesinin bir gereğidir. Şu an içinde bulunduğumuz döneme, iletişim açısından enformasyon (bilgi) çağı deniyor. 1950’li yıllardan başlayan, “sanayi

toplumu” aşamasını tamamlayarak, “bilgi toplumu” aşamasına geçildi. Bu kavram, bilginin toplanması, işlenmesi ve dağıtılması gibi faaliyetlerden oluyor. Burada AR-GE çalışmaları ve bilgi önemli yer tutmaktadır. Bilgi toplumların en belirleyici unsuru olduğu gibi iletişim akışını da hızlandırır. Sanayi toplumu, bilgi toplumuna dönüşmektedir (Tutar ve Yılmaz, 2005). Bilgi toplumlarında temel rolü bilgisayarlar alıyor. Bilgisayarlara dayalı enformasyon ve veri bankaları alt yapıyı sağlıyor. Geçmiş toplumların aksine çok merkezci ve katılımcılığı gerektirir.

Enformasyon, bilgi ve iletişim teknolojilerini, özellikle eğitimde, günlük yaşama entegre etmek, teknolojik araçlarla çevrili kişisel yaşamları doğrudan etkiler. Yeni eğitim modellerinin meydana gelmesi, eğitim alanında iletişim teknolojilerinin ortaya çıkmasına neden olan ilkelerde devrim yaratmış ve bu süreçte eğitim evrensel bilinirlik kazanmıştır. Bilgi düzeyini veri, enformasyon, bilgi, bilgelik ve anlayış takip etmektedir. Veriden düşünmeye giden süreçte bir dizi düşünme etkinliği sürekli olarak devam etmektedir. Yol boyunca elde edilen veriler toplanır, düzenlenir ve anlamlı bir topluluğa dönüştürülür. Daha sonra özetlenir, analiz edilir ve bilgiye dönüştürülür. Son olarak bilgi haline gelen bilgi, anlama aşamasını tamamlayarak bilgeliğe (rasyonaliteye) dönüşür. (Şekil.1)

Şekil 1. Veri, enformasyon ve bilgi ilişkisi (Güçlü ve Sotirofski, 2006)

Dijital teknolojiler ve internet hayatımızı, sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal açıdan etkilemektedir. Hayatımızın her alanında internet ve teknolojik araçlar bulunmaktadır. Teknolojilerin insan hayatına girmesiyle beraber “bilgi toplum”ları meydana gelmiştir. Bu süreçler, “e-devlet, e-sağlık, e-okul, e-ticaret, e-bankacılık, e-kültür” gibi yeni kavramlar oluşturdu. Dijital kültür gelişen teknolojiler sayesinde, sadece sanal ortamları değil günlük yaşantımızda da yer almakta.

Günlük hayatımızda etkili olan dijital teknolojiler, birçok kitle iletişim aracının da dijital olarak yayınlanmasına sebep oldu. Bunlar arasında, televizyonlar, kayıtlı müzikler,

filmler, radyo kanalları da mevcut. İş hayatımızda da dijital araçlar etrafımızı çepeçevre sarmış durumda. Süpermarketler, mağazalar, lokantalar, fabrikalar ve daha birçok işyeri dijital teknolojiler ile yönetiliyor.

2.5.Yeni iletişim teknolojileri, yeni medya ve eğitim

2.5.1.Yeni iletişim teknolojileri ve eğitim

Yeni iletişim teknolojilerinin 1990 yılının başından itibaren, pek çok yeniliği beraberinde getirmiştir. Özellikle bilgi kodlama alanındaki yenilikler, bu teknolojilerin eğitim alanına entegre edilmesini sağlamıştır. Ayrıca zamansal ve mekânsal koşulları ortadan kaldıran yeni iletişim teknolojileri, eğitim alanına getirdiği avantajlar nedeniyle yeni eğitim sisteminin temelini oluşturmaktadır.

Eğitim sisteminin ana görevi, bireyleri ve dolayısıyla toplumu çağın gereklerine göre şekillendirmektir. Bu sistemlerin başarılı olabilmesi için dikkat edilmesi gereken bazı önemli öğeler şunlardır (Çalık ve Sezgin, 2005, s. 61-62):

1. Eğitim yaşam boyu süren bir etkinlik olmalıdır. Hızlı gelişen teknoloji ve artan bilgi birikimi karşısında, eğitimin yaşam boyu devamı sağlanmalıdır. Bununla birlikte, eğitim süreci içerisinde sadece belirli bilgiler aktarılmamalı, bireyin öğrenme kapasitesi de güçlendirilip geliştirilmelidir.
2. Eğitim, her zaman, her yerde ve yaşamın her alanında olmalıdır. Evde ve işyerinde eğitim imkânları sağlanmalı, sınıflarda olduğu kadar internet ve televizyonda da eğitim etkili şekilde verilmelidir. Bireylerin sürekli öğrenme kapasitelerini geliştirmek için eğitim kurumları ile işletme sektörleri ve toplumun diğer kurumları iş birliği içinde çalışmalıdır.
3. Eğitim, eleştirel düşünmeye, iletişime ve problem çözme becerilerine odaklanmalıdır. Eğitim süreci, yeni sorun ve fırsatlar ortaya çıktığında, bireyleri açık ve eleştirel düşünmeye hazır hale getirmelidir.
4. Öğrenme, toplumun gelişmesinde önemli bir etken olduğu için, eğitim toplumsal gelişmeye yatırım niteliğinde olmalıdır. Bu nedenle toplumlar, sadece maddi sermayeye ve ekonomik alanlara yatırım yapmamalı, aynı zamanda eğitime

gereken yatırımı yapmalıdır. Toplumsal bir yatırım özelliği taşıyan eğitim, toplumun gerçeklerinden soyutlanamaz.

5. Eğitim sistemi, öğrencilere küresel bir vatandaşlık anlayışı kazandırmalıdır. Küreselleşen dünyada, bireylerin sadece kendi tarihlerini, kültürlerini ve dillerini öğrenmeleri yeterli olmayacaktır. Global pazar ekonomisinde başarıyla çalışmak, farklı insanların ve kültürlerin özelliklerini bilmeyi gerektirir. Kendi yaşadığı coğrafyanın dışına çıkamayan bireylerin, küreselleşen bir dünyada başarılı olmaları çok zor olacaktır.

Eğitim kurumlarını diğer kurumlardan ayıran temel özellik, bu kurumların toplumsal değişimi başlatma sorumluluğunu taşımalarıdır. Eğitim kurumları, yeni iletişim teknolojileri ile başlayan dünya çapındaki değişim ve yenilikte çok önemli bir role sahiptir. Eğitim ancak kendini yenilemesi halinde bu yeniliğe ve gelişime öncülük edebilir.

Günümüzde teknolojik araçlar sayesinde kişisel gelişme imkânı artmıştır. Ayrıca aynı ağ üzerinde etkileşim halinde olan öğretmen-öğrenci alışverişi parçalanmış, bilinen hiyerarşiler bozulmuştur. Öğretilmesi gereken bilgi miktarı nedeniyle günümüzde birçok yeni iletişim teknolojilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Buna ek olarak, öğretmen sayısının az olması ve artan nüfusla ek öğrenci talebinin karşılanamaması, bilgisayarları eğitimin içine daha da dahil etmeyi zorunlu hale getirmiştir (Alkan, 2005).

İletişim teknolojisinin eğitim alanında birçok kullanım alanı vardır. (Arıcan, 2014):

1. Toplum, okul, öğretmenler ve öğrenciler arasındaki iş birliğini, bilgi teknolojileri araçlarını kullanarak geliştirmek,
2. Öğrenme ortamlarını, eğitimsel yazılımlar, elektronik referanslar, uygulama yazılımları ve eğitsel oyunlarla desteklemek; böylece eğitimin kalitesini artırmak,
3. İletişim teknolojileri araçlarını her kademdeki öğrenme ortamlarına entegre etmek,
4. Her öğrenciye eğitim hayatı boyunca her türlü gelişmiş iletişim teknolojileri araçlarına (bilgi kaynaklarına) ulaşma imkânı sağlamak,

5. Doğru zamanda ve doğru yerde, doğru iletişim teknolojileri aracı kullanım yeteneğini bütün öğrencilere kazandırmak,
6. İletişim teknolojileri araçları ile bilgiye ulaşma, problem çözme, bilginin işlenmesi ve sunulması becerilerini bütün öğrencilere kazandırmak ve onlara günlük hayatta bilgi teknolojisi araçlarını nasıl kullanabileceklerini öğretmek,
7. Öğrenciyi pasif öğrenme ortamlarından kurtararak kendi kendine aktif bir şekilde öğrenme yeteneği kazanmasını sağlamak,
8. Öğrencilerin, İnternet'i, çizim programlarını, kelime işlemcileri, elektronik tablola ve sunum yazılımları gibi araçlar olarak kullanmalarını sağlamak,
9. Bilgisayarı öğretmenlerin ders planlarını hazırlama, derslerini uygulama, ölçme-değerlendirme araçlarını geliştirme, not verme, eğitsel materyallerini hazırlama ve kendilerini geliştirme amaçlı olarak kullanmalarını sağlamak,
10. Okul yöntemlerinin veri tabanları, kelime işlemci, sunum yazılımları vb. bilgi teknolojilerini kullanarak idari işlerin kolaylaştırılmasını ve daha etkin hale getirilmesini sağlamak,
11. İl ve ilçe milli eğitim müdürlüklerinin işlevlerinin iletişim teknolojileri desteğiyle yürütülmesi için bir yönetim bilgi sistemi kurmak (s. 62-63).

İletişim teknolojisinin eğitim alanında uygulanması ile geleneksel eğitimde öğretmenlerin rolü değişmiştir. Yeni sistemde öğrenci merkezdedir ve öğretmen artık bilgi aktarıcı rolünde değil, daha çok yönlendirici konumundadır (Perkmen ve Tezci, 2011).

2.5.2.Yeni medya ve eğitim

Eğitim kalitesi, bir ülkenin gelişmişlik düzeyini ölçen en temel ölçütlerden biridir. Yükseköğrenim görmüş herkes toplumun gelişimine katkıda bulunabilir. Bilgisayarlar ve internet, yeni toplumsal yapıda başrolü oynamaktadır. Ancak bu durum sadece ekonomik sektörleri değil, toplumsal ilişkileri de yeni bir boyuta taşımaktadır.

Bilgi çağında eğitimin amacı, yeni şeyler yaratabilen ve üretebilen insanlar yetiştirmektir. Bu sebeple yeni dijital eğitim sisteminin en büyük özelliği merkezde öğrencinin olmasıdır. Geleneksel eğitim anlayışında sınıfın otoritesi öğretmen iken enformasyon toplumunda bu görüş bütünüyle değişime uğramıştır. Öğretmenler artık öğrenme aktivitelerini organize etme rolünü üstlenmektedirler.

Eğitim alanında bilginin kullanımına dair kabul edilenler bilgi toplumunda değişikliğe uğramıştır (Özden, 1999):

Tablo 6. Eğitimde Değişen Bilgi Anlayışının Karşılaştırılması (Özden, 1999, s. 4)

Geleneksel eğitimde bilgi	Çağdaş eğitimde bilgi
Kesindir	Geçicidir
Eğitim, öğrencilere ansiklopedik bilgi kazandırmak için verilir	Eğitim konuları derinliğine anlayabilmek için verilir
Bilgi, gelecekte kullanmak için edinilir	Bilgi, yeni bilgi üretmek için edinilir
Bilgilenme, formal bilimin öğrenciye aktarılmasıyla gerçekleşir	Bilgilenme, öğrenci ve formal bilim dallarının etkileşimiyle gerçekleşir
Eğitimin amacı sadece sayısal ve sözel zekâyı geliştirmektir	Eğitimin amacı çok yönlü zekâ gelişimini sağlamaktır

Tablo 6'dan, geleneksel eğitimde sadece çift yönlü zekânın gelişimi için kesin ve kalıcı bilginin aktarımı görülebilir. Ancak modern eğitim sisteminde bilgi geçicidir ve çok yönlü zekâyı geliştirmeye yöneliktir.

Bilgi toplumu için eğitimin amacı, bireylere evrensel değerleri aşlamaktır. Eğitimin de toplumsal amacı bulunmaktadır. Bilgi toplumuna yönelik eğitimin hedefleri; en az bir ileri düzeyde yabancı dil geliştirmek, bilgisayar okuryazarlığı olan, öğrenmeyi öğrenen, yapıcı ve yaratıcı insanlar yetiştirmektir.

Teknoloji ve bunun sonucunda artan bilgi ile aynı oranda öğrenme yeteneği de sürekli geliştirilmelidir. Her alanda ve hayatın her anında eğitim, bireyin kullandığı tüm platformlarda yer almalıdır. Eğitim, yatırım olan bir tür sosyal sermayedir. Bu nedenle toplumsal gerçeklikten kopamaz Bu doğrultuda toplumsal kurumlar işbirliği içinde hareket etmeli, bakış açısını değiştirip, çözüm odaklı olmalıdırlar.

Senge, okulun varlığına karşı olan bir bilim insanıdır. Bu kurumlarda, çok fazla kural olması, yönetici ve öğretmenlerin ortak çalışmaya ve iş birliğine yatkın olmaması, faaliyetleri iyi bir çerçevede yürütememeleri vb. nedenlerle işlevsiz hale geldiğini düşünmektedir. Okullar girişimciliğe ve ileri görüşlülüğe yol verme yerine, sürekli siparişlerin geldiği bir yer olarak varlığını sürdürüyor. Dolayısıyla okullar böyle bir toplumda sorumluluklarını yerine getirememektedir. (Senge, 1993)

Graham'a göre teknolojik araçların eğitimde kullanılması, "bilginin ve eğitimin metalaşmasına yol açma özelliğine sahiptir". Graham, bu süreçte özel okul sayısının artacağını ve kurumsal firmaların da rekabet edeceğini kaydetmiştir. Teknoloji insanların öğrenme şeklini değiştirdiği için okulların kendi eğitim sistemlerini oluşturması gerekmektedir. Hem öğretmenler hem de öğrenciler yeni trendlere uyum sağlayabilmek için farklı eğitim çerçevelerine ihtiyaç duyarlar. Bilgi ve iletişim teknolojilerini eğitimde uygulamanın en iyi yolu, öğretmenlerin ders planlarını ve eğitim içeriklerini kendilerinin oluşturmasıdır (Fung, Smith, ve Wild, 2002).

Gelecekte insan temelli işler değil, beyin temelli işler ön plana çıkacaktır. Okullar bu tür bir istihdam sağlamak için yeterli olmayacaktır (Taşçı, 2001). Küreselleşen dünyada, okullar, değişen dünyaya ayak uyduran eğitim sağlamaya odaklanmalıdır. Çünkü modern meslekler, temel bilgi ve becerilerden daha fazlasını gerektirmekte; yeni bilgi ve becerilerin geliştirilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Ödül odaklı bir sistemin sürdürülebilmesi için eğitim uygulamalarının değiştirilmesi gerekmektedir. Özetle yalnızca diploma verilmesine dayalı bir sistemin ötesine geçilmelidir.

İnsanlar, bilgisayarların öğrencileri dış dünyadan izole etmesinden ve sosyal olarak bağlantılarını kesmesinden endişe duymaktadır. Okullar, zamanlarının çoğunu bilgisayar başında geçiren öğrencilerin sosyal becerilerini geliştiremediğini bildirmektedir. Bilgi toplumu düzeyine ulaşmış ülkelerde cehalet konusunda yeni eğilimler ortaya çıkmıştır. Eğitim sürecinde teknolojik cihazlar önem kazansa da çocuklar küçük yaşlardan itibaren

temel eğitimden mahrum bırakılmamalıdır. Ayrıca bilgi elde etmek için teknolojiyi nasıl kullanacakları öğretilmelidir. Bu noktada öğretmen kolaylaştırıcı konumundadır. Böyle bir toplumda bilgisayar ve gelişmiş robotlar ön plana çıkacağından, insanların üstlendiği işlerin çoğunu makineler yapacaktır. Bu nedenle, gelecekte istihbarat için daha yüksek gereksinimleri olan endüstriler ortaya çıkacaktır.

Bilgi toplumunda bireylere verilmesi gereken eğitim, bilgiyi yönetme, bilgiyi kullanma, yanlış bilgiyi belirleme, bilgiyi elde etme, bilgiyi genişletme gibi beceriler olmalıdır. Bu süreçte bilgiyi doğrudan bireylere aktarmaktan çok bilginin nasıl ve ne şekilde elde edildiğine dair farkındalık yaratmak daha önemlidir. Bu bağlamda üniversiteler, akademik araştırma merkezleri gibi bilgi üretim yerlerine önemli görevler düşmektedir (Çalık ve Sezgin, 2005).

Yapay zekâ, robotik ve daha birçok uygulama olağanüstü bir şekilde geliştikçe teknolojinin kapsayıcılığı, okulların ve öğretmenlerin gelecekteki durumunu sorgulamaktadır. Yeni iletişim teknolojilerinin eğitim alanına entegrasyonu, avantaj ve dezavantajlarının değerlendirilmesini gerektiren bir durumdur. İnsanların teknolojik araçları ne ölçüde ve ne şekilde kullandığı önemlidir. Bugünün anlayışı, dijital araçları olmayı sistemin reddetmekte olduğudur. Bu nedenle, eğitimcilerin sistemlerindeki olumsuzlukları en aza indirecek yöntemler geliştirmeleri gerekir (Çakır, 2013).

Türkiye eğitim dünyasındaki değişimlerden payına düşeni yaşamaktadır. Yeni eğitim programları veya sistemleri tasarlanırken eğitim sistemleri dikkate alınmalıdır. Bir ülkenin kalkınması planlanırken eğitimin kalitesini artıracak yeni programlar veya sistemler geliştirilmelidir (Aydın, 2003). Türkiye rekabet gücünü artırmak için eğitim ve entelektüel konulara ağırlık vermeli, bütçedeki en büyük payı eğitim sektörü için ayırmalıdır. Gerekirse öğretmen olma kriterleri yeniden belirlenmelidir (Çeven ve Karakulle, 2018)r

2.5.3.Uzaktan eğitimde yeni iletişim teknolojilerinin rolü

Uzaktan eğitim deneyleri 1700'lü yıllara kadar gitse de bu eğitim sisteminin gelişmesi iletişim teknolojilerinin uzaktan eğitime etkin bir şekilde entegre edilmesiyle olmuştur. Bu bütünleşme sürecinde, önce uzaktan eğitim geleneksel mektup yöntemi kullanmıştır.

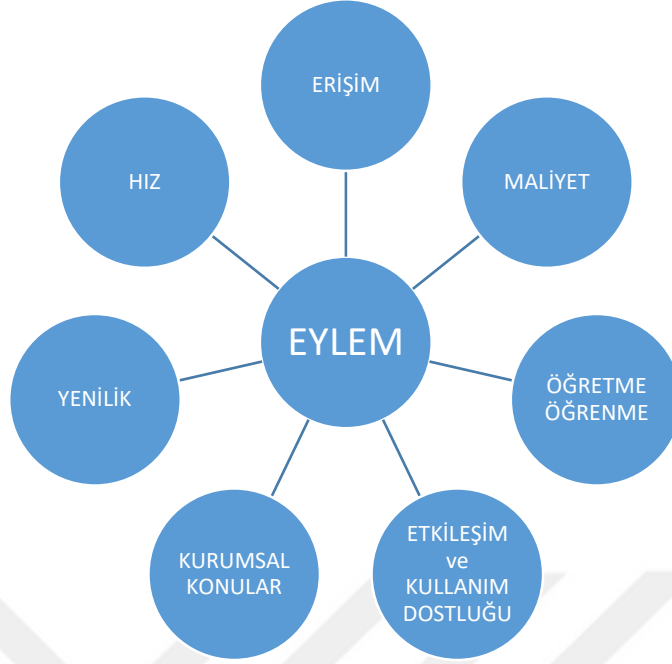
Sonrasında postadaki gecikmelerden kaynaklanan zorluklara rağmen eğitim sistemi bir temel bulmaya başlamıştır.

Teknoloji entegrasyonu merkezli uzaktan eğitimin beş kuşaklık tarihsel gelişiminden bahseden Moore ve Kearsley, bu ilerleme süreci boyunca iletişim teknolojisindeki her değişimin insanların uzaktan eğitim konseptini ve alışkanlıklarını da değiştirdiğine dikkat çekmiştir.

Uzaktan eğitim içeriğinin sunumu içinde bulunduğu döneme göre değişkenlik göstermektedir. Bu değişim, Moore ve Kearsley'in uzaktan eğitim sınıflandırması açısından o dönemin teknolojisi olan alfabeden başlamış ve günümüzde içinde yaşadığımız bilgi toplumunun önemli aracı olan sürekli yenilik ve modernleşme akımına girmiştir.

Uzaktan eğitim, dördüncü aşama olan görüntülü görüşme (video konferans) çağına kadar alışlagelmiş iletişim teknolojisinden, dördüncü nesil sonrası ise yeni iletişim teknolojilerinden yararlanılarak iletişim teknolojisi ile yenilik ve modernleşme yaşamıştır. Geleneksel iletişim teknolojisinin yeni iletişim teknolojisine dönüşmesi ile uzaktan eğitim iki yönlü etkileşimin iletişim aşamasına girmiştir.

Uzaktan eğitim alanında yaptığı çalışmalarda Bates (1995), ACTIONS modelini baş harflerini kodlayarak ortaya çıkardığı model Şekil 2'de gösterildiği gibi yedi kritere sahiptir. Bu kriterler şunlardır: “Erişim (access), maliyet (cost), öğretme ve öğrenme (teaching&learning), etkileşim ve kullanıcı dostu olma (interactivity&user friendliness), kurumsal sorunlar (organisational issues), yenilik (novelty) ve hız (speed)”.

Şekil 2. Bates'in Eylem Planı (Bates, 1995)

Uzaktan eğitim sisteminde bu unsurları sağlayan teknik donanımdır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin eğitim amaçlı kullanımı maliyetleri düşürmekte ve kaynak olarak faydalanılan kitap vb. süreç içinde önemini yitirmektedir. Daha kolay taşınabilir, daha fazla içeriği bünyesinde barındırabilen elektronik ortamlar tercih edilmektedir (Balaman, 2018).

Geleceğin eğitim sistemi giyilebilir cihazlara, robot iletişimine, entegre teknolojiye ve akıllı şehirlere odaklanacaktır. Öte yandan bunları başarmak için analitik düşünmek, kendi eksikliklerini veya hatalarını görmek, gelişimden ve güncel bilgilerden, sorun üretmek için bir fikir havuzundan ve çözümlerden mahrum kalmamak gerekmektedir. (Öztemel, 2018).

Teknoloji, sürekli kullanım sağlayarak eğitimin sürdürülmesine yardımcı olur. Bu, öğretim yöntemleriyle yeni sistemler oluşturarak pedagojiyi daha teknolojik hale getirir. Bu yeni anlayış öğrenmeyi kişiselleştirerek her öğrencinin kendi seviyesinde öğrenmesine olanak tanımaktadır. Okullar artık spordan teknolojiye çok çeşitli konularda eğitim içermektedir. Hal böyle olunca okullar her eğitim kurumunun çatısı altında, her eğitim kurumu okul olmaktadır. Sonuç olarak, bilgi ve iletişim teknolojilerini bilgi çağına uygun yapmak, aktif öğrenme yöntemlerinin kullanımını sağlamak için politikalar geliştirilmelidir.

2.5.4.Dünyada uzaktan eğitim sistemleri

Bilimsel ve tarihsel gelişimi bağlamında günümüze kadar çeşitli aşamalardan geçmiştir. Uzaktan eğitim sisteminin tarihine dönüp baktığımızda şaşırtıcı bir gerçekle karşılaşırız. Özellikle ülkemizde pandemi dönemindeki zorunluluklar nedeniyle eğitim birinci önceliktir.

Dünyadaki bazı uzaktan eğitim faaliyetlerinin başlangıcı şöyledir: 1728 yılında Berlin'de bir yazı eğitim merkezi kurulmuştur. Avustralya'da Queensland Üniversitesi 1890 yılında açık öğretim sistemi ile eğitim vermiştir. Kitle iletişim araçları 1930'lu yıllar eğitimde kullanılmaya başlandı. Iowa Eyalet Üniversitesi 1933 yılında dünyanın ilk eğitim içerikli televizyon programını yayınladı. Uzaktan eğitim veren üniversite 1946 yılında kurulmuştur. 1992 yılında ilk çevrimiçi eğitim, Michigan Üniversitesi tarafından bir öğrenme yönetim sistemi olarak hayata geçirildi. 1993 yılında Jones International University adı altında tamamen çevrimiçi bir üniversite kuruldu. 1960'lardan bu yana dünya çapında uzaktan eğitim uygulamalarının biçim ve niteliğindeki değişiklikler netleşerek belirli standartlar oluşturmaya başlamıştır. Ancak bu teknolojik standartların kökeni de uzaktan eğitim uygulamalarının vaktinden erken başlamasında gizlidir. Bu dönemde yeni uygulanmaya başlayan yabancı dil eğitimine de ağırlık vermeye başlamıştır.

Dönemin diğer ülkelerdeki uzaktan eğitim aktiviteleri ise şöyle sıralanabilir (Gümüşsel ve Dölen, 2022):

Güney Afrika'da Ümit Burnu Üniversitesi'nin ve uzaktan eğitim programlarının kurulması (1873)

ABD'de Mektupla Eğitim Üniversitesi (1883)

ABD'de Wisconsin Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulamaları (1891)

İngiltere'de Oxford Üniversitesi öğrencilerinin dönem sonu sınavlarının uzaktan eğitimle yapılması (1894)

Avustralya'da Queensland Üniversitesi uzaktan eğitim uygulamaları (1910)

Japonya’da Uzaktan Eğitim Yasası kapsamında askerlere ve eğitime devam edemeyenlere uzaktan eğitim verilmesi (1948)

Avustralya’da Üniversite Dışı Öğretim Fakültesi kurulması (1949)

Uzaktan eğitimin en yaygın kullanıldığı ülkeler; Avustralya, Amerika ve Birleşik Krallık (İngiltere)’dir. En yaygın eğitim alanları bilgisayar, işletme ve mühendisliktir. Üniversitelerin en yaygın uzaktan eğitim uygulamalarından biri de web sitelerinin ana sayfasında uzaktan eğitim sekmesine yer veriyor olmasıdır. Bu durum literatür taraması ve araştırmacılar için de fayda sağlamaktadır.

Özbay, dünyada uzaktan eğitim veren birkaç üniversiteyi mukayese etmiştir. Buna göre (2015, s. 376-394)

Almanya'da Fern Universität Hagen, Telekolleg, PFH Private University of Applied Sciences, Carl von Ossietzky Universität gibi kurumlar uzaktan eğitim derslerini eğitim sistemlerine entegre etmişlerdir. Youtube kanalları da eğitim sürecinde kullanılan teknolojilerden biridir. Ayrıca diğer ülkelerdeki uzaktan eğitim sistemlerinden farklı olarak başka ülkelerden gelen öğrencilerle değişime olanak sağlayan bir yapıya sahiptir.

Hollanda'daki uzaktan eğitim sistemi şu üniversiteler tarafından yürütülmektedir: Avrupa İslam Üniversitesi, Erasmus Üniversitesi Rotterdam, Maastricht Üniversitesi, Hollanda Açık Üniversitesi (OUNL). Mesleki eğitim ve kariyer gelişiminin yanı sıra akademisyen yetiştirmesi de önemli özelliklerinden biridir.

Avustralya'da Griffith Üniversitesi, Charles Sturt Üniversitesi (CSU), Curtin Üniversitesi, Güney Queensland Üniversitesi (USQ) ön sıralarda yer almaktadır. Yetişkin eğitime yönelik uzaktan eğitim programlarında önceden planlanan tarih ve saatlerde senkron iletişim sağlanmaktadır.

Camebridge’te bulunan 1858’de kurulmuş Anglia Ruskin Üniversitesi, geniş bir program yelpazesi sunan en büyük üniversitelerden biridir. Liverpool ve Manchester Üniversiteleri de kaliteli eğitim yapılarına sahiptir.

The University of London (UoL) uzaktan eğitim programlarında 100'ün üzerinde programı ile Dünya da birinci sırada yer almaktadır. Bu sırayı takiben (Balaban, 2012, s. 7)

The University of London (UoL),

The University of South Africa,

The University of Phoenix,

The University of Texas,

University of South Australia (UniSA),

University of Southern Queensland (USQ),

The University of Maryland University College

Golden Gate University,

Ellis College of NYIT,

Stanford University.

Teknolojik ilerleme, uzaktan eğitimin hemen hemen her ülkede var olmasına olanak sağlamaktadır. Modern teknoloji gelişmekte olan birçok ülkede sistemik yaklaşımların kullanılmasını zorunlu kılmıştır. Teknolojiye erişim, farklı coğrafyalarda farklı gelişim göstermektedir. Öyle ya da böyle tüm ülkeler uzaktan eğitimden yararlanmaya başlamıştır. Kablolu yayınlı beraber fiber optik teknolojisinin de kullanılması 1990'lı yıllardan bu yana uzaktan eğitimin bugünkü halini almıştır.

2.5.5.Türkiye’de uzaktan eğitim sisteminin sorunları

Uzaktan eğitim sisteminde çok sayıda öğrenci, uzaktan eğitim teknolojisi geliştirme projesinin yokluğu, müfredat hazırlama ve içerik geliştirme konuları, yetersiz kaynak ve donanım, öğrenciye destek sisteminin olmaması, uzaktan eğitim sisteminin kalitesizliği ve verimsizliği gibi problemler görülmektedir. Genel olarak yaşanan diğer ortak sorunlar şunlardır (Uşun, 2006, s. 229-230):

“Öğrencileri motive etmekte yetersiz kalması,

Program değerlendirme çalışmalarının yapılmaması,

Uygulamada izlenen strateji,

Politika ve yaklaşımların eğitim sisteminin geliştirilmesini sınırlaması,

Kaliteli içeriğin üretilmemesidir” (s.229-230).

Pek çok uzaktan eğitim konusu Türkiye 2.Bilişim Kurultayı’nda bugüne kadar devam eden dört ana sorun listelemiştir. Bunlar, uzaktan eğitimin diğer kültürler ve ülkeler hakkında bilgi edinme yeteneği üzerindeki sınırlamaları, düşük eğitim kalitesini ve sınırlı öğrenci katılımını içermektedir. Şöyle ki;

Uzaktan eğitim alanında oluşturulan vizyon yetersizliği,

Kalite ve standardizasyon yetersizliği,

Yaygınlaşamama,

Kurumsallaşamama ve marka olamama.

Kaya, ekonomileri gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki eğitim dengesizliklerinin başlıca nedenlerinden bahsetmektedir. Bu ülkeler aşağıdaki nedenlerden dolayı eğitim sistemlerinde darboğazlar yaşamaktadır (Kaya, 2002, s. 7):

“Genel nüfus içerisinde çocuk nüfusun büyük oluşu.

Öğretmenlerin sayıca azlığı.

Öğretmenlerin niteliğinin düşük oluşu.

Bir öğretmene düşen öğrenci sayısının fazlalığı.

Anne -babaların eğitimin önemini yeterince bilmeyişi” (s.7).

Uzaktan eğitim, geleneksel sistemlerden farklı sorunlarla karşı karşıya gelmektedir. Öğrenci ve öğretmenler başka yerlerdedir, öğrenciler kendi öğrenmelerinden sorumludur, yalnızlık, dikkat dağınık faktörler, motivasyon sorunları, yüz yüze iletişimde sinerji eksikliği gibi. Ayrıca uzaktan eğitimde bireyselliğin benimsenmesi iletişimin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Uzaktan eğitim sisteminde öğrenciler eğitim için yeterli

zaman ayırmadığından bu durum eğitimde kaliteyi de düşürmektedir. Bu sistemin düzgün işlemesi konusunda süregelen tartışmalar devam etmektedir.

Uzaktan eğitim alan öğrencilerin başarıları, uygun teknik donanım, nitelikli personele, eğitim uzmanlarına ve idari personele erişimi gerektirir. Öğrencilerin ayrıca öğretmenlere ve teknik personele erişimi olmalıdır. Bunların hiçbiri olmadan istenilen başarıya ulaşamaz (Torkul, 2012).

Daha iyi bir eğitim çabasının parçası olarak içerik geliştirme, diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmayı gerektirir. Herhangi bir eğitim sisteminde öğrenciden öğrenciye ve öğretmenden öğrenciye akan etkileşimlere ihtiyaç vardır. Bunun nedeni, etkileşim eksikliğinin uygun öğrenmeyi engellemesidir. Bu, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki uzaktan eğitim sistemleri için de geçerlidir. Öğretici merkezli basit etkinlikler öğrencilerin motivasyon düzeyini düşürmektedir (Uşun, 2006).

Eğitim alanında yapılan araştırmalar, öğrenme-öğretme sürecine ne kadar duyu organı dâhil olursa öğrenmenin o kadar kalıcı olduğunu göstermiştir. Bu açıdan bakıldığında uygulama tek taraflı olup, kalitesiz bir eğitim süreci ile sonuçlanmaktadır (Uşun, 2000).

Metin tabanlı yürütülen uzaktan eğitim uygulamalarında etkili ve başarılı bir süreç için sesin yansırı hareketli veya hareketsiz görüntülerin dâhil edilmesi gerekir. Uzaktan eğitim veren birçok üniversite ara sınavlara genellikle bu sistem üzerinden başvurur. Çoğu öğrenci bireysel olarak uygulanan bu sınavı çözmez, sınav hakkında bilgili birinden yardım alır. Bu nedenle uzaktan eğitim sürecinde yapılan sınavlar güvenilir başarı oranlarını yansıtmaz. Uzaktan eğitim veren üniversiteler tam anlamıyla standardize edilmemiştir. Nicel olarak gerçekleştirilen bir çalışmada da Türkiye'de uzaktan eğitim uygulamaları ve örgün eğitim karşılaştırıldığında uzaktan eğitimin çok daha gerilerde olduğu saptanmıştır (Cabı ve Ersoy, 2017).

Eğitimsel değişimin süreçteki etkililiği, değişen politika ve programların uygulanabilirliğine bağlıdır. Gelişmiş milletler sahip oldukları bilgi birikimi nedeniyle bir avantaja sahipken, gelişmekte olan ülkeler çok sınırlı araştırma ve deneyime sahiptir. Uzaktan eğitim sadece eğitim alanını değil, kültür, eğitim, bilim ve teknoloji, ekonomi gibi birçok alanı da etkilemektedir.

“Türkiye’de birçok üniversite uzaktan eğitim ile ilgili projeler veya Ar-Ge faaliyetleri yürütmektedir. Fakat Avrupa’daki veya Amerika’daki uygulamalarla kıyaslandığında ülkemizde kullanılan uygulamaların kalitesi az ve yeterli olmadığını söylemek mümkündür” (Uşun, 2000, s. 308). Bu nedenle ister öğretene ister öğrenene olsun ülkemizde uzaktan eğitim uygulamaları yeterli gelmemektedir.

Uzaktan eğitim, eğitimin küreselleşmesine yol açmıştır. Bulunduğu şehirden veya yurdundan ayrılmadan sanal bir üniversiteyi bitiren insanlar için fırsatın yanı sıra birçok risk de bulunmaktadır. Bu olumsuz durumun önüne geçebilmek için sağlam ve tutarlı bir Milli Eğitim Sistemi benimsenmelidir (Çınar, 2009).

2.5.6.Etkileşimsellik

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişme etkileşim kavramının sıkça duyulmasına, kavramın yaygınlaşmasına neden olmuştur. Etkileşim (interaction) sözcüğü, inter (arasında) ve action (hareket etme ve etkileme) sözcüklerinin birleşimidir (Varey, 2004). Çevrimiçi hizmetler, insanların doğrudan etkileşime girdiği platformlar ve multimedya yeteneklerini barındıran yazılımlar gibi unsurlar, etkileşimlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Etkileşim, iletişim araçlarının bir özelliğidir (Richards, 2006).

Uzaktan eğitimle ilgili sorunlar çeşitli faktörlerden kaynaklanmaktadır: Yapıcı, yıkıcı, kişisel, kanalla ilgili, psikolojik, teknolojik, fiziksel mesafeyle ilgili, zaman baskısı, bütçeyle ilgili, eğitimci ve öğrenci kaynaklı engeller vb. Yapıcı engeller, iletişimi ve etkileşimi kolaylaştırmak için tasarlanmış kuralları içerir. Yıkıcı engeller, etkili iletişimi engelleyen faktörlerdir. Güven vermemek, tutarsız olmak, isteksizlik, cinsiyet, gürültü vb. maddeleri içerir. Kişisel engeller, alıcılardan ve göndericilerden gelir. Dil ve kendini ifade etmekte zorlanmak, kültür farkı ve algılanan yetersizliklerin tümü kişisel bozuklukların örnekleridir. Bu sorunların üstesinden gelmenin yolu uzaktan eğitim uygulamalarında etkileşime yer vermekten geçmektedir. Uzaktan eğitim uygulamalarında etkileşim unsurunu sağlayabilmek için bazı öneriler şunlardır (Çuhadar ve Kıyıcı, 2007):

Teknik imkânlar planlanırken içeriğin uygun olduğu teknolojiler tercih edilmeli, etkileşimin sağlanabileceği araçlar olmalıdır.

Etkileşim unsurunun sadece öğretenele değil diğere öğrenenlerle de olması sağlanmalıdır.

Öğrencinin ihtiyacı olan geribildirim öğesine yer vermek gerekir.

Akranlar arasındaki sosyal ilişkiyi geliştirecek faaliyetlere yer verilmelidir.

Uzaktan eğitim ortamı, düşünen, sorgulayan, eleştirel ve problem çözen bireyler yetiştirecek şekilde tasarlanmalıdır. Bu nitelikler sayesinde bireyler başka ulusların egemenliğine girmeden kendi teknolojilerini üretebileceklerdir. Öğrenme ortamı, öğrenenlerin aktif katılımına izin vermeli ve öğrencilere süreç içinde sorumluluk vermelidir (Boz Yüksekdağ, 2016). Etkileşim aynı zamanda derse aktif katılımı artırır. Geri bildirim öğeleri sağlamanın yolu etkileşimlerden geçer. Bu nedenle etkileşimli unsurlar uzaktan eğitimin bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Çünkü öğrenmeyi teşvik eden etkileşimdir.

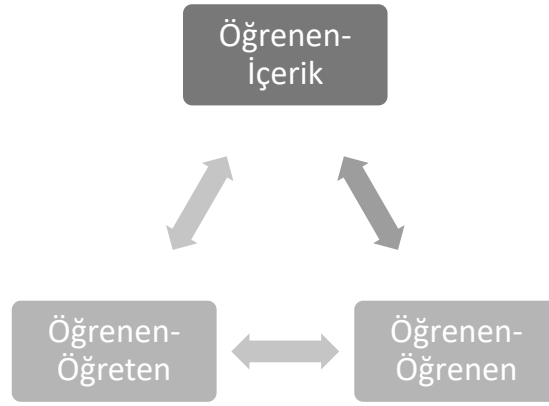
Eğitim sürecindeki başarı veya başarısızlık hiçbir şekilde bir tarafa ait değildir, öğretmenler, öğrenciler ve velilerin hepsi sorumludur. Fakat bireyler üzerine düşeni yaparsa başarı tam anlamıyla gerçekleşecektir.

2.5.7. Michael G. Moore uzaktan eğitimde etkileşim kuramı

Eğitim sürecinde özellikle de çevrimiçi eğitim yaygınlaştığından bu yana etkileşim en önemli kavram haline gelmiştir. Çevrimiçi eğitimin dışından asıl geleneksel eğitim sisteminde eğitim gerçek zamanlı ve yüz yüze gerçekleşirken, uzaktan eğitimde bu etkileşim, tek taraflı iletişime dönmektedir.

Öğretmen ve öğrenci arasındaki iletişim şekli Gordon'a göre (2003); “açıklık, birbirine ihtiyaç duymak, ihtiyaçları etkileşimsel olarak giderebilmek” gibi özellikler önemli bir rol oynamaktadır. Bu etkileşim verilen eğitimin kalitesini de etkilemektedir. Öğretmenler, öğrenme sürecine öğrenciyi de katarak etkin bir şekilde öğrencinin katılımını desteklemelidir (Altıntaş, 2000).

Michael Graham Moore, uzaktan eğitimde etkileşim teorisinin ana hatlarını kurmuştur. Moore ve Kearsley (2005, s. 183) etkileşim biçimlerini Şekil 3’te görüldüğü gibi; “öğrenen-içerik etkileşimi, öğrenen-öğretmen etkileşimi ve öğrenen-diğere öğrenen etkileşimi” olmak üzere üç kategoriye ayırmıştır.

Şekil 3. Michael Graham Moore Uzaktan Eğitimde Etkileşim Kuramı (Moore ve Kearsley, 2005)

Öğrenme içeriğinin etkileşimi, eğitimin niteliğini belirler. Bouhnik, D. ve Marcus T.'ye göre (2006) yukarıda belirtilen üç tür etkileşim olmadan eğitim olmaz. Öğrencinin içerikle etkileşimi, öğrencinin anlayışında, bakış açısında, bilişsel yapısında ve düşüncelerinde bir değişikliğe neden olur. Uzaktan eğitim sistemlerinde bu etkileşimin sağlanması başarıyı artırır.

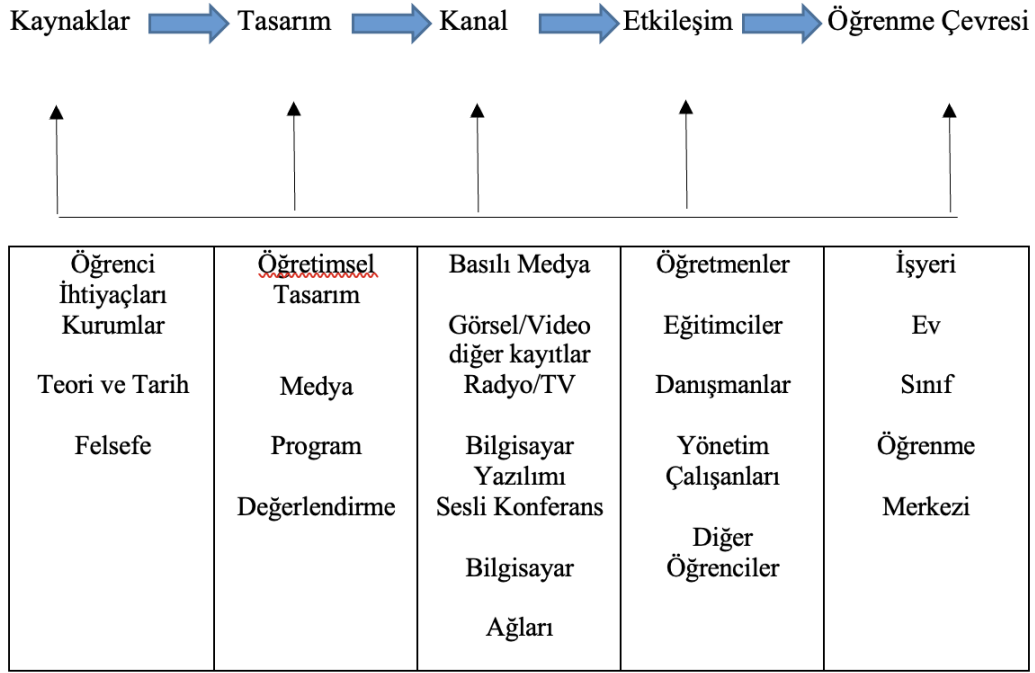
Öğrenci ve öğretmen arasındaki etkileşim, birçok öğretmenin öğrenme ortamlarında önemli bir yere sahip olan ve tercih edilen bir etkileşim şeklidir. Bu etkileşim türü, öğrencinin yalnızca içerikle olan etkileşiminden öte karşılıklı iletişimi ve alış-verişi sağlar. Bununla beraber öğrencilerin içerikle etkileşime girmesine izin verir, gözlemler ve destek olur.

Öğrenen-öğrenen etkileşimi, bir mekânda öğrenciler arasındaki iletişimidir. Bu iletişim türünde öğrenci grupları içinde ve gruplar arasında bir etkileşim vardır. Öğrenenlerin birbirleriyle iletişim kurabilmeleri, arkadaşlarına danışabilmeleri, bilgiyi paylaşabilmeleri ve fikir alabilmeleri öğrenmesi açısından önemlidir.

Moore, teorisini oluştururken etkileşim kavramını vurgulamış, öğretenele iletişimin öğrenci başarısını artırabileceğine dikkat çekmiştir. Eğitim alanında yapılan araştırmalar, öğrencilerin derse aktif katılmalarının eğitim sürecini olumlu ve iyi yönde etkilediği sonucuna varmıştır. Öğrenmenin gerçekleşmesi, öğrencilerin sürece açıkça veya dolaylı olarak dâhil olmaları gerekmektedir.

Farklı kaynaklar, tasarımlar, kanallar, etkileşimler ve öğrenme ortamları olmak üzere beş bileşenden oluşan modele göre:

Tablo 7. Uzaktan Eğitim Sistem Modeli (Moore ve Kearsley, 2005, s. 9)

Uzaktan eğitim alanındaki önemli kuramcılardan Moore'un eğitim alanına ve eğitim teknolojileri alanında yaptığı araştırmalarla yaptığı kuramsal katkıların yanı sıra 1986 yılında Amerikan Uzaktan Eğitim Çalışmaları Merkezi'ni kurarak bu alanda bir dönüm noktası olmuştur.

Moore'un 1990 yılında American Journal of Distance Education dergisinin editörlüğünü yaptığı dönemde yaptığı bir başka tanımda ise uzaktan eğitim, öğreten ve öğrenenlerin başka zaman ve mekânlarda, planlanmış öğrenme biçimlerinde bireylere eğitim vermeleri için yapılan tüm düzenlemeleri içermektedir. Uzaktan eğitim tanımına göre; öğretmen ve öğrencilerin birbirinden ayrı tutulduğu, süre kısıtlamasının kaldırıldığı, öğrenme ve öğretme faaliyetlerinin istenilen zamanda gerçekleştirildiği, dijital uygulamalar aracılığıyla öğretimin gerçekleştirildiği bir eğitim faaliyeti olduğu anlaşılmaktadır.

Kuramsal temelleri 1970'lerde atılan aşağıdaki uzaktan eğitim araştırmaları yıllar boyunca birçok farklı kuramcı tarafından teoriler geliştirilmiştir. Holmberg, Wedemeyer,

Peters, Baath ve Moore diğ er kuramcılarının katkıları çoktur. Son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler bu alanda iyileştirme ihtiya ının açık bir göstergesi olduğunu ortaya koymuştur.

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, evreni, veriler ve toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması bilgilerine yer verilmiştir.

3.1.Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Bu araştırmanın amacı, Maltepe Üniversitesi'nde görev alan akademisyenlerden, uzaktan eğitime yönelik görüşleri ele alınmış ve konu ile ilgili alanda çalışmalar incelenerek, derinlemesine görüşme yolu ile sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır.

Amaç, öğretim elemanlarının uzaktan eğitime olan tutumları, teknolojiye ayak uydurmaları ve geleneksel eğitimden farklı bir yönteme ilişkin görüşlerini ele almaktır. Öğretim elemanlarının çevrimiçi eğitim ile ilgili görüşleri ve bilgisi, öğrencilerin öğrenme etkinliklerinin önemli bir parçası olup, öğrencinin öğrenmeye katılımını artırma potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla bu çalışmanın öncelikli amacı, öğretim elemanlarının uzaktan eğitime bakış açılarını değerlendirerek verilen eğitimin kalitesi yükseltmek, güçlendirmektir.

Çalışma, kuramsal ve uygulama olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde literatür taraması ve bu literatüre katkı amaçlanmaktadır. İkinci bölümde ise, söz konusu dönemler içinde, öğretim elemanlarının uzaktan eğitime yönelik tutumları ve uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin katkı getirebilecekleri çalışma boyutları belirlenmeye çalışılmıştır.

Maltepe Üniversitesi 5 Ekim 2020- 13 Ocak 2021 güz döneminde yürütülen çevrimiçi derslerin öğretme-öğrenme süreçlerinin değerlendirmesi için farklı fakültelerde görevli toplam 21 öğretim elemanı ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Araştırmada öğretim elemanlarının uzaktan eğitime yönelik tutumlarını tespit etmek ve uzaktan eğitim uygulamalarında katkı getirebilecekleri çalışma boyutlarını belirlemek amacıyla da 15 maddeden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu (EK-1) kullanılmıştır. Sorular konunun uzmanlarının incelemesine sunulmuş, gerekli değerlendirmeler sonrasında

üzerinde çalışılmış ve düzeltmeler sonrasında son halini almıştır. Derinlemesine görüşmeler, bir kişinin düşünceleri ve davranışları hakkında ayrıntılı bilgi almak istenildiğinde yararlı olmaktadır (Boyce ve Neale, 2006).

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmada uzaktan eğitim sisteminin iyileştirilmesi için görüşlerinden yararlanılan öğretim elemanlarının belirlenmesinde iki ölçüt dikkate alınmıştır. Bu ölçütlerden birincisi 2020-2021 güz döneminde uzaktan eğitim sürecinde çevrimiçi ders vermiş öğretim elamanı olması ve ikinci ölçüt ise en az 5 yıllık mesleki deneyime sahip olması gerektiğidir. Öğitmenlerin 5 yılda gerekli donanımına sahip oldukları düşünüldüğünden bu sınır getirilmiştir. Çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik durum örnekleme kullanılmıştır.

Tipik Durum Örnekleme: Tipik durumlar, evrende yer alan çok sayıdaki benzeri arasından genel olarak incelenen olay veya olguyu açıklayabilecek düzeyde bilgi içeren durumlardır (Patton, 2005). Bu durumda tipik durum, evreni temsil etme yeteneğine sahip ve temel özellikleriyle evrenden ayırt edilemeyen bir durumu belirtmek için kullanılır. Araştırmacının bir kültürü veya toplumsal olguyu, bu kültür veya olguya yabancı olan kişilere aktarmak için tipik durumları kullanması önemlidir (Miles & Huberman, 1994). Tipik vakalar, anket veya görüşme verilerinden veya "ortalama" bir vakanın özelliklerini tanımlayan normal bir dağılım veren istatistiklerden de seçilebilir. Bu çerçevede tipik durum örnekleme, belirli bir uygulama veya programın etkilerinin araştırıldığı değerlendirme çalışmalarında kullanılabilir (Neuman, 2012).

Tablo 8. Katılımcıların Unvanı ve Akademik Çalışma Alanlarına İlişkin Bilgiler

Katılımcılar	Ünvan	Fakülte	Görev Süresi	Yaş Aralığı
Katılımcı 11	Dr. Öğr. Üyesi	Eğitim Fakültesi	11-15	36-50
Katılımcı 21	Dr. Öğr. Üyesi		11-15	36-50
Katılımcı 13	Doç. Dr.		16-20	36-50
Katılımcı 19	Dr. Öğr. Üyesi	Güzel Sanatlar Fakültesi	6-10	36-50
Katılımcı 15	Dr. Öğr. Üyesi		6-10	36-50
Katılımcı 4	Dr. Öğr. Üyesi		11-15	36-50
Katılımcı 7	Dr. Öğr. Üyesi	İletişim Fakültesi	21+	51+
Katılımcı 9	Öğr. Gör.		11-15	36-50
Katılımcı 12	Prof. Dr.		21+	51+
Katılımcı 5	Dr. Öğr. Üyesi	İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi	11-15	36-50
Katılımcı 18	Dr. Öğr. Üyesi		6-10	36-50
Katılımcı 16	Dr. Öğr. Üyesi		11-15	36-50
Katılımcı 3	Dr. Öğr. Üyesi	İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi	16-20	36-50
Katılımcı 14	Dr. Öğr. Üyesi		6-10	36-50
Katılımcı 10	Prof. Dr.		16-20	36-50
Katılımcı 2	Dr. Öğr. Üyesi	Mimarlık ve Tasarım Fakültesi	21+	36-50
Katılımcı 6	Dr. Öğr. Üyesi		6-10	36-50
Katılımcı 17	Öğr. Gör.		21+	51+
Katılımcı 1	Prof. Dr.	Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi	21+	51+
Katılımcı 20	Prof. Dr.		16-20	51+
Katılımcı 8	Dr. Öğr. Üyesi		6-10	36-50

3.3. Araştırmanın Yürütülmesi

3.3.1. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun hazırlanması

Çalışmada, katılımcılara esnek bir şekilde sorulara cevap verme ve açıklama kolaylığı sağladığı ve akademisyenlerin çerçevenin dışında farkı düşüncelerini de gözlemlemeye imkân sağladığı için yarı yapılandırılmış görüşme formunun kullanılmasına karar verilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme formuyla 15 görüşme sorusu hazırlanmıştır. Görüşme soruları hazırlandıktan sonra uzmanlarla görüşme yapılmış ve soruların açık, net ve anlaşılabilir olduğu bu pilot görüşmelerle test edilmiş, gerekli düzeltmeler yapılmıştır.

Derinlemesine görüşme yapılacak 21 akademisyen rastgele yöntem ile tespit edilmiş, telefon yolu ile iletişim kurulmuş ve araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Bu bilginin ardından görüşmenin tarihi planlanmış, randevular alınmış ve gerekli kayıt ekipmanları hazırlanmıştır.

Katılımcı seçim sürecinde kaç katılımcı olacağının belli bir standardı olmadığı bilinmektedir. Örneği oluşturacak öge sayısının literatürde 5 ile 25 öge arasında değişebileceği belirtilmektedir (Creswell, 2013). Görüşülecek kişi sayısının fazla olması bilgiyi çoğaltmak yerine aynı veya benzer bilginin tekrar etmesine neden olacaktır. Araştırmacının topladığı verilerin yeterli olup olmadığı elindeki verilerin doygunluğu ve çeşitliliği ile doğru orantılıdır.

Araştırmada fikirlerine başvurulacak akademisyenlerin, 12'si kadın, 9'u erkek olmak üzere toplam 21 öğretim elemanından oluşmaktadır. 7 farklı fakültede öğretim üyelerinden, 14'ü Dr. Öğretim Üyesi, 4'ü Prof. Dr., 1'i Doç. Dr., 2'si öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır.

Araştırma kapsamına alınmayan fakültelerden Tıp ve Konservatuvar, tamamen uygulamalı olduğundan araştırma dışı bırakılmıştır.

Araştırmada yer alan katılımcıların hepsi kendi istekleriyle bu çalışmaya katılım sağlamışlardır. Planlandığı gibi 21 akademisyen ile görüşmeler başarılı bir şekilde gerçekleştirilerek veriler toplanmıştır.

Görüşme formunun hazırlanma sürecinde, uzman görüşleri ve akademisyenlerin tavsiyeleri dikkate alınarak gerekli düzeltmeler yapılmış ve 15 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazır hale getirilmiştir. Hazırlanmış olan görüşme formu "3.1.Araştırmanın Amacı ve Yöntemi" başlığının altında verilmiştir.

3.3.2. Verilerin toplanma süreci

Maltepe Üniversitesi 2020-2021 öğretim yılı güz döneminde yürütülen çevrimiçi derslerin öğretme-öğrenme süreçlerinin değerlendirmesi için öğretim elemanlarına görüşme uygulama izni Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nden ve ayrıca 21 çevrimiçi dersin öğretim elemanlarından alındıktan sonra verilerin toplanma aşamasına geçilmiştir.

Görüşmeyi kabul eden 21 öğretim üyesi ile 2022 eğitim-öğretim yılında güz döneminde görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılarla ayrı ayrı görüşülmüş olup, 14 katılımcı ile yüz yüze, 5'i şehir dışında, 2'si sağlık sebebiyle, toplam 7 katılımcı ile (kendi isteği doğrultusunda) Zoom üzerinden görüşme yapılmıştır. Yapılan tüm görüşmeler tek oturumda gerçekleşmiştir. Katılımcılarla görüşme öncesi sohbet edilerek karşılıklı güven ortamı yaratılmış, rahat hissetmeleri sağlanmıştır.

Bu araştırmada nitel araştırmalarda kullanılan veri toplama yöntemlerinden biri olan görüşme formu tekniği kullanılmıştır. Özellikle gözlem, görüşme ve analiz nitel araştırmanın temel etkinlikleridir (Merriam, 2018). Patton (1987) bir veri toplama yöntemi olarak görüşmeyi üç grup altında tanımlar: “sohbet tarzı, görüşme, görüşme formu yaklaşımı ve standartlaştırılmış açık uçlu görüşme tarzı” (aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2022).

Görüşme yapılmadan önce katılımcılara araştırmanın içeriğinden ve amacından bahsedilmiş, görüşmenin gönüllülük esasına dayandığından bahsedilmiş ve sorulacak soruların çıktısı alınıp takibi için katılımcıya verilmiştir. Görüşme zamanı ve mekânı katılımcının seçtiği gün ve saatlerde rahat ve sessiz bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler cep telefonu ile ses kaydı alınarak yapılmıştır. Görüşmelerin ses kaydının alınacağı bilgisi verilmiş, katılımcıların izni alınarak kayıtların gizlilik içinde ve KVKK aydınlatma metni ile açık rıza beyanı imzalatılmıştır. Görüşmelerin ses kayıtları araştırmacı tarafından dinlenerek yazıya aktarılmıştır. Word dosyasına yazılan ses kayıtları bilgisayara kaydedilmiştir.

3.4. Araştırmanın Analiz Süreci

Araştırmanın analiz sürecinde, saha araştırmasında elde edilen bulguların hangi yollar izlenerek analiz edildiği üzerinde durulmuştur. Görüşmelerin nasıl deşifre edildiği, nasıl kodlandığı ve nasıl temalar oluşturulduğu anlatılmıştır.

3.4.1. Verilerin deşifre edilmesi ve kodlanması

Araştırmada yöntem olarak içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'in (2022) açıklamalarına göre, içerik analizi, toplanan verilerin derinlemesine analiz edilmesini gerektirir ve önceden belirgin olmayan temaların ve boyutların ortaya çıkarılmasına olanak tanır. Temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri temalar çerçevesinde birleştirmek, okuyucunun anlayabileceği bir şekilde yorumlamaktır. İçerik analizinde görüşme, gözlem veya dokümanlar yoluyla elde edilen nitel araştırma verileri dört aşamada analiz edilir: Verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması (Yıldırım ve Şimşek, 2022). Bu yöntemle verilerin tanımlanması, altında yatan gerçek anlamın ortaya çıkarılması çalışılacaktır.

İlk aşama olarak, çalışma grubunun uzaktan eğitimi nasıl deneyimlediklerine yönelik önemli ifadelerin listesi çıkarıldı ve bu ifadelerden temalar belirlendi. Bir sonraki adımda akademisyenlerin belirlenen her bir kategoride uzaktan eğitim deneyimleri yazıldı. Bulguların yorumlanma aşamasında araştırmaya katılan katılımcıların yanıtları alıntılandı.

Görüşme yoluyla elde edilen veriler analiz için araştırmacı tarafından tek tek dinlenerek deşifre edilmiştir. Yapılan derinlemesine görüşmeler yazıya aktarılırken, günlük kullanılan kelimeler de uygun şekilde düzeltilmiştir. Akademisyenlerle yapılan görüşmeler sonucu toplam 100 sayfa belge içerik analizi tekniğiyle analiz edilmiştir.

Bu aşamada araştırmacı, elde ettiği bilgileri inceleyerek, anlamlı bölümlere ayırmaya ve her bölümün kavramsal olarak ne anlam ifade ettiğini bulmaya çalışır. Bu bölümler bazen bir sözcük, bazen bir cümle ya da paragraf, bazen de bir sayfalık veri olabilir. Kendi içinde anlamlı bir bölüm oluşturan bu bölümler, araştırmacı tarafından isimlendirilir, diğer bir deyişle kodlanır (Neuman, 2012).

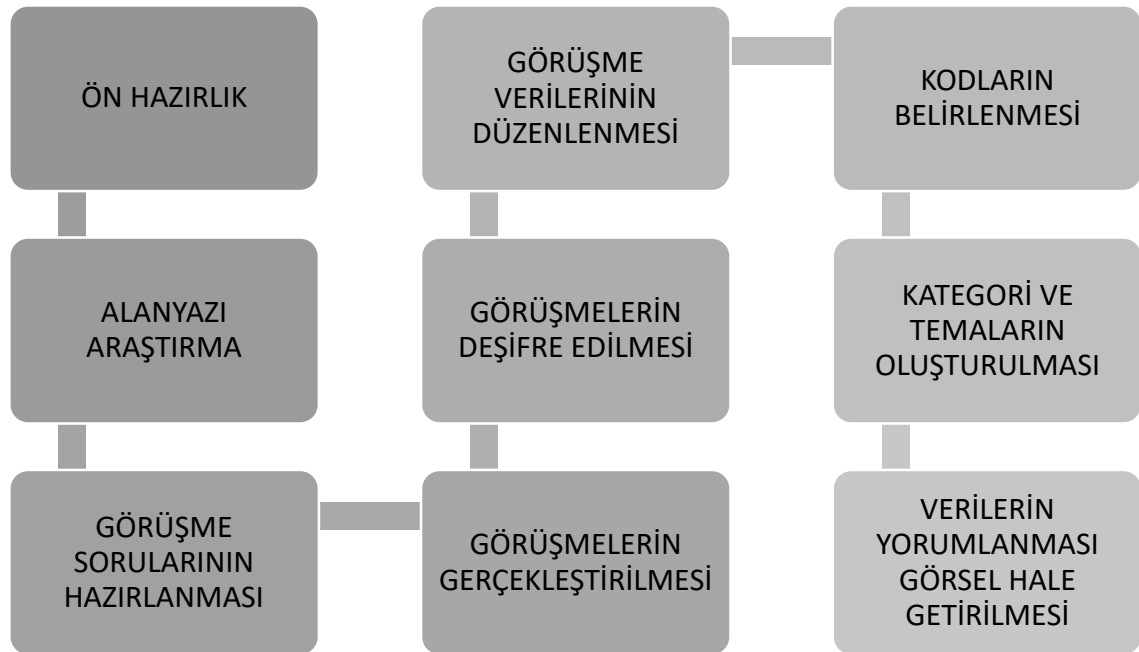
Verilerin kodlanması sürecinde araştırmacı aynı veriyi birden fazla dinlemesi veya okuması gerekebilmektedir. Her bir yeni veri elde edildiğinde verilerin derinliğine göre tema sayısı veya başlığı değişebilmektedir.

Kodlamanın ilk aşamasında, açık kodlama işlemi yapıldı. Bu aşamada, veriler deşifre edilir, okunur ve önemli fikir ve kavramlar bir veya birkaç kelimeden oluşan kodlarla işaretlenerek verinin ham veriden ayırma işlemi gerçekleştirilir (Baş ve Akturan, 2017).

Kodlamanın ikinci aşamasında tematik kodlama yapıldı. Tematik kodlamada (Yıldırım ve Şimşek, 2022) temaların bulunması için önce kodlar bir araya getirilir ve incelenir. Kodlar arasındaki farklar ayrılır ve ortak yönler bulunmaya çalışılır. Toplanan kodlar kategorilere ayrılır.

Kodlamanın ne kadar ayrıntılı olması gerektiği önemlidir. Araştırmanın içeriğine, nicel ve nitel özelliklerine de bağlıdır. Bu çalışmada ortaya çıkan tüm kodlar nitelik olarak değerlendirildi. Birbiriyle ilişkisi olan veriler bir araya getirildi ve kodlar belirtilmek istenen anlama göre sınıflandı ve kategoriler oluşturuldu. Bu kategorilere bağlı alt-kategoriler tespit edilerek, ortaya çıkan tüm kategoriler birer tema altında toplandı. Böylelikle deşifre edilen verilerden temalar, kodlama yoluyla şekillendirilmiş oldu.

Şekil 2’de derinlemesine görüşme verilerinin, analiz edilme süreci verilmiştir. Bu süreç adım adım gösterilmiş ve her aşama hakkında bilgi verilmiştir. Bu şekilde görüldüğü gibi analiz 9 aşamada tamamlanmıştır.

Şekil 4. Görüşme Verilerinin Analizinde İzlenen Aşamalar

3.4.2. Araştırmanın geçerlik ve güvenirlik çalışmaları

Bu çalışmada, inanılırlığa ulaşabilmek için geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Çalışma sübjektif bir bakış açısıyla değerlendirilmiştir. Toplanan verilerin sonucunda elde edilen bulguların tutarlılığı kontrol edilmiştir. Buna göre yazılı metne aktarılan cevaplar özel bir yazılımla kelime bazı sayılarak indekslenmiştir. Kelimelerin kök analizi yapılarak, benzer kelimelerin aynı başlık altında toplanması sağlanmıştır. İndekslenen kelimeler araştırma sonuçları ile eşleştirilerek araştırmanın geçerlik ve güvenirlik oranı artırılmış olacaktır.

İnanılırlık

- Uzun süreli etkileşim kurulması karşılıklı güven ortamı kurulduğunu gösterir.
- Araştırmacının sürekli ortamda bulunması doğru yanıtların alınmasını sağlar.
- Ayrıca bu yakın iletişim, görüşmeyi farklı boyutlarda inceleme şansı da sağlar.

Güvenirlik

- Katılımcıların görüşlerinin büyük ölçüde benzer olması, araştırmanın geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir.
- Güvenirliği artırmak için görüşme formu için, uzmanların görüşüne başvurulmuş ve tavsiyeleri dikkate alınmıştır.

Onaylanabilirlik

- Araştırmacının elinde ham veriler olmalıdır. Ses kayıt cihazı verileri buna örnek verilebilir. Katılımcılarla görüşme sırasında ses kayıt cihazı kullanılmıştır.
- Analiz edilmiş veri olmalıdır. Çalışmanın bulguları buna örnek verilebilir.
- Önemli cümleler, katılımcıların ifadeleri doğrudan kullanılmıştır.
- Sorular hem uzmanlarla hem de danışman öğretim üyeleri ile yapılan görüşmeler sonucunda revize edilmiş, 21 olan soru sayısı 15'e indirilmiştir. 3 pilot görüşme yapılmış soruların içeriği ve alınan cevapların verinin tekrar ediliyor olmamasına özen gösterilmiştir. Bu pilot görüşmeler sonucunda sorular revize edilmiştir.

Tutarlılık ve teyit edilebilirlik

- Araştırmacının tutarlı, objektif olması ve katılımcıları yönlendirmemesine dikkat edilmiştir.
- Veri toplama ve analiz süreçlerinin ayrıntılı açıklanması yapılmıştır.
- Doğrudan alıntılara yer verilmiş, yorumlar ayrıca eklenmiştir.

Tüm bu maddeler göz önünde bulundurulduğunda araştırmanın geçerlilik ve güvenilirlik koşulları sağlandığı düşünülmektedir.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmaya katılan akademisyenlerin etkileşimin, uzaktan eğitim sisteminde başarıyı etkileyen bir faktör olup olmadığı sorulmuş, konu ile ilgili görüşlerine odaklanılmıştır. Farklı fakültelerden, farklı unvanlardan ve farklı demografik özelliklere sahip akademisyenlerin çalışma tempoları, dersi işleyiş şekilleri, yöntemleri ve yaşadıkları zorluklar incelenmiştir. Etkileşimin, uzaktan eğitim sisteminde başarıyı etkileyen bir faktör olup olmadığına dair araştırma bulguları 5 başlık altında ele alınmıştır. Bunlar “Etkileşimin Uzaktan Eğitimdeki Önemi”, “Etkileşimli Uzaktan Eğitim İçin Öneriler”, “Uzaktan Eğitim Sisteminin Etkin Kullanımı Eğitimi”, “Uygulama, Yöntem ve Araçlar”, “Uzaktan Eğitimde Avantaj ve Dezavantajlar”.

4.1. Etkileşimin Uzaktan Eğitimdeki Önemi

Küreselleşmeyle beraber birçok insanın maruz kaldığı gerekli olan olmayan sayısız verinin içinden seçilip gerçek bilgiye dönüştürülmesi sürecinde yeni iletişim ortamları son dönemlerde önemli rol oynamış, etkileşim kavramını bir fenomen haline getirmiştir. Araştırmaya katılan akademisyenlerin hemen hemen hepsi etkileşimin, uzaktan eğitim sisteminde başarıyı etkileyen bir faktör olduğunu belirtmiştir. Etkileşim, iki tarafın birbiri ile alışverişiyle olabilir. Etkileşim olmadan eğitimin olamayacağı, sadece öğretim elemanının değil öğrencinin de aynı çabayı göstermesi belirleyici faktördür. Aşağıda bu konudaki katılımcı ifadeleri yer almaktadır:

Görüşme sorusu 9: “Etkileşimin, uzaktan eğitim sisteminde başarıyı etkileyen bir faktör olduğunu düşünüyor musunuz? Nasıl?”

Kesinlikle katılıyorum. Keşke bütün öğrenciler katılım gösterebilseler. Kendi aralarında da aynı şekilde etkileşim sağlayabilseler birbirlerini destekleyebilseler çok daha iyi olurdu. Sınıf ortamında olduğu zaman arkadaş grupları olduğundan dolayı birbirlerini destekleyebiliyorlar ya da birbirlerine itiraz edip bu böyle olmaz deyip iyi anlamda tartışma yaratabiliyorlar. Bunun gerçekten derse katkısı oluyor ama uzaktan eğitimde böyle bir şeye

girişmiyorlar. Biri yorum yapıyorsa bile diğerlerinden hiçbir şekilde tepki gelmiyor. Başarıyı destekleyebilecek bir etkisi olduğunu düşünmüyorum. (Katılımcı 3, Dr. Öğr. Üye.)

“Etkileşim eğitim her düzeyinde önemli. Etkileşimi daha çok böyle alışverişe dayalı dinamik bir süreç olarak görmek gerekiyor. Böyle adlandırıcaksak etkileşimi o zaman uzaktan eğitim sisteminde de yüz yüze eğitimde de öğrenciyi derse katma anlamında bunu sağlamak gerekiyor.” (Katılımcı 4, Dr. Öğr. Üye.)

“Kesinlikle düşünüyorum. Öğrencilerle etkileşim kursaydık hem dersin daha başarılı olacağına hem de öğrencilerin daha başarılı projeler çıkaracağına inanıyorum.” (Katılımcı 9, Öğr. Gör.)

“Etkileşim her halükârda başarıyı etkiliyor. Yüz yüze olduğu kadar arttırabilmek önemli çevrimiçi bazında.” (Katılımcı 10, Dr. Öğr. Üye.)

“Çok belirleyici. Bu sadece öğretmen olarak benimle etkileşim değil, etkileşimin farklı boyutları var. Birbirleriyle ve dersin içeriğiyle etkileşimleri var. Öğrencilerde genel olarak gözlemlediğim, deneyimlediğim, hiçbir iletişim kurmuyorlar. Etkileşime girmiyorlar. İstedikleri tek şey Youtube izler gibi ders izlemek.” (Katılımcı 11, Dr. Öğr. Üye.)

“Bahsettiğimiz etkileşim karşılıklı oluyorsa kesinlikle katılıyorum. Ama çevrimiçi ise bu etkileşim değil, iletişim olabilir. Etkileşim, iki tarafın birbirine bir şey vermesi sadece konuşarak değil, varlığıyla orada olmasıyla gerçekleşir.” (Katılımcı 12, Prof. Dr.)

“(...) dersle hocayla bir bağ, iletişim kuramazsa o derste başarılı olamaz. Etkileşim olmalı ki veya daha yakın temas olmalı ki öğrencinin başarısını etkileyecek bir durum ortaya çıksın.” (Katılımcı 13, Prof. Dr.)

Etkileşim önemli. Uzaktan eğitimde iletişimi iyi kullanmak ve etkileşimi canlı tutmak etkili olur. Yoksa yüz yüze derslerde bile hoca sadece sunumdan okuyor o zaman zaten öğrencilerle iletişim kurmuyor. Aynı şeyi çevrimiçi eğitimde de

yaparsa kimse bu sefer derse katılmıyor. Öğrencinin merkezde olduğu daha interaktif bir ders planlanması gerekiyor ki etkileşimli bir şekilde uygulanabilsin. Erişim kolaylığı sağlıyor, tekrar etme noktasında ciddi kolaylıklar sağlıyor ve zamanı etkili kullanmaya yarıyor. Çok avantajlı. (Katılımcı 13, Doç. Dr.)

“Mutlaka, tek taraflı veya karşılıklı etkileşimde başarının doğru orantılı olduğunu söyleyebilirim.” (Katılımcı 14, Dr. Öğr. Üye.)

“Etkileşim çok önemli. Öğrenci hocayla iletişime geçerse ister yüz yüze ister çevrimiçi olsun hoca öğrencinin dersle ne kadar ilgili olduğunu görüyor anlıyor ve teşvik ediyor öğrenciyi. Ders sonu yanıma gelip ilgiyle soru soran öğrenciyle ilgisiz öğrenciyi hoca fark ediyor.” (Katılımcı 15, Dr. Öğr. Üye.)

“Mutlaka, öğrenciler arasında etkileşim çok önemli. Hem uzaktan hem yüz yüze çok önemli.” (Katılımcı 18, Dr. Öğr. Üye.)

“Tabii iki insanın etkileşimi ve birbirini anlaması çok etkili oluyor. Öğrenci iletişim kurduğu zaman başarısı artıyor.” (Katılımcı 17, Öğr. Gör.)

Etkileşim araçlarının bir çevrimiçi öğrenme ortamında var olmalarından çok, nasıl kullanıldıkları önemli görülmektedir (Poza, 2011). Katılımcı 16, katılımcı 8, katılımcı 19, katılımcı 21 ve katılımcı 7 etkileşimin önemini vurgulamış ve nedenlerini açıklamıştır:

Sadece uzaktan eğitimde değil yüz yüze eğitimde de. Etkileşime giremediğiniz öğrenci kopuyor dersten. Öğrenciyle etkileşime giremiyorsanız çeşitli sebeplerden olabilir uzaktan eğitimin kısıtları da olabilir, öğrencinin kendinden kaynaklı konuyla ilgili alakasının azlığından da olabilir. Öğrenci ne kadar çok hocayla ve sınıf arkadaşlarıyla ders içinde etkileşime girerse, ilgisi o derece canlı oluyor. Dolayısıyla bunun sonraki ilgisi ve devamlılığını etkileyen bir faktör olduğunu düşünüyorum. Ama etkileşimi az olan öğrenci daha fazla dersten kopmaya uzaklaşmaya meyilli(...) (Katılımcı 16, Dr. Öğr. Üye.)

Birebir doğrudan etkiliyor. Etkileşimde bulunduğum öğrencinin başarısı artıyor. Soru cevap oluyor, bilgi alışverişi oluyor karşılıklı. Eğer öğrenciyle etkileşime giremiyorsam ben o çocuğu kaybetmişim demektir. Ama bu durum sadece öğrenciden de kaynaklanmıyor olabilir. Bu iki taraflı. Bir hoca arka planda herhangi bir araç kullanmadan, tek tonda dersi de işliyor olabilir. Bu da etkileşimi azaltıyor aslında. Ama bundan daha fazlası öğrencinin de istemesine bağlı. Etkileşimin başarıya doğrudan etkisi var. İki konu var. Hoca ve öğrenci. Öğrencinin istekli olması lazım. (Katılımcı 8, Dr. Öğr. Üye.)

“Çok fazla hem de. Etkileşimi öğrenci kısmında zayıflattı, etkileşime girmek istemiyor çocuk. Girmedeği için de açıkçası çok vasat geçti her şey. ...çıktıkları da fazla fazla kullandık. Buna rağmen başarı çok düştü.” (Katılımcı 19, Dr. Öğr. Üye.)

Elbette. Etkileşim olmazsa başarı olması imkânsız. İster uzaktan eğitim olsun ister yüz yüze olsun ister ikisini öğrenen karma öğrenme olsun etkileşim olmadan olmaz. Bir kere etkileşim olmayacaksa o zaman tüm dersin kaydını çekeyim öğrenci oradan izlesin, kimse yerinden kımıldamasın. Bir soruya cevap vermeyeceklerse, bir tartışmaya katılmayacaksa, bir sorgulama yapmayacaksa ne işleri var? Zaten etkileşim olmazsa ders olmaz. Orada öğretimden bahsedemeyiz. Dersin anlamı etkileşimli olması. Etkileşim yoksa ders olmaz. Orada öğretimden bahsedemeyiz. Ancak siz Youtube ta bir uzman tarafından bir şey dinliyor olursunuz. Bu da ders değildir, öğretim değildir. En kendi kendine öğrenmeye çalışan bir birey oluyorsun. (Katılımcı 21, Dr. Öğr. Üye.)

Etkileşim olmadan eğitim olduğunu söyleyemeyiz. Sadece dijital platformda tek yönlü bir şey anlatmak eğitim demek değildir. Gerçi böyle olduğu zamanlar da oldu. Çok zor tabii. Tabii ki hocanın bir konuyu anlatması değerli bir şey, ama sadece bir şey anlatmak yeterli değil. Eğitim dönüştürücü bir faaliyettir. İnsanların dönüşmesi için etkileşim içinde olmaları lazım. Etkileşim yapmaktan geçer. Yapacağı bir şey yoksa öğrenci etkileşemez ve dönüşemez. Seyreder. Seyredilen bir ders te eğitim değildir. Öğrenme olmaz orada. Öğrencinin

yapmayı deneyeceği şeyler lazım, araç gereçler lazım. (Katılımcı 7, Dr. Öğr. Üye.)

“Sanal ortamda da öğretmen ve öğrenci arasında iletişim kurarak etkileşim artırılabilir.” (Katılımcı 1, Prof. Dr.)

Katılımcı 18’in 15. Soruya verdiği yanıttan etkileşimin vazgeçilmez olduğu görülmektedir:

“Bence her zaman temel olan şey, etkileşimin kaybolmaması. Öğrencilere daha verimli daha boyutlu anlatma amaçlanmalı(...)” (Katılımcı 18, Dr. Öğr. Üye.)

Pek çok çevrimiçi eğitim uygulamasında eksik olan, kişiler arasındaki etkileşim ve öğrenci katılımıdır (Hewson ve Hughes, 2001). Öğretim elemanlarının ve öğrencilerin, eğitim-öğretim süreçlerinde karşılaştıkları zorlukların başında yer alan etkileşimsizlik, yazılım-donanım, altyapı ve internet imkânlarının sınırlı olması ile ilgili olduğu anlaşıırken, öğrencilerin eğitimciyle ilişkilerinin kısıtlı olduğu ve iletişimde zorluklar yaşadığı katılımcıların verdiği yanıtlarda görülmüştür. Moore’a (1989) göre de etkileşim, etkili bir uzaktan öğretim deneyiminin yaşanabilmesi için hayati öneme sahiptir.

4.3. Uzaktan Eğitim Sisteminin Etkin Kullanımı Eğitimi

Bu tema ile katılımcıların uzaktan eğitim öncesi yapılması önerilen hazırlık çalışmalarına değinilmiştir:

Bunların dışında öğretmenlerin mutlaka teknolojik anlamda kendilerini geliştirmesi ve teknolojiyi kullanabiliyor olması lazım. Çünkü bir dönüm boyunca ekranı paylaşamayan hocalar oldu. Ekran paylaşıp ta herhangi bir kaynaktan bir resim bile paylaşamadılar. Sadece anlattılar. Bu yüzden eğitimcinin de öğrencinin de teknoloji okur-yazar olması lazım. (Katılımcı 8, Dr. Öğr. Üye.)

“Küçük yaşlardan itibaren bütün öğretme öğrenme süreçlerinin bileşenlerinin özyönetimli öğrenme becerilerini geliştirme üzerine kurgulanması gerektiğini

düşünüyorum. Bu beceriye sahip öğrenenler ve öğretme becerisi olanlarla sürecin çok avantajlarını görüyor olacağız.” (Katılımcı 11, Dr. Öğr. Üye.)

“Onun da eğitimini vermek lazım. Yani uzaktan bir hocayı nasıl dinlersin? Hocayla nasıl iletişime geçersin? Hoca ne yapmalı? Öğrenciye neler düşünüyor?” (Katılımcı 12, Prof. Dr.)

“Mesela kullanmak istediğim bir uygulamayı bana öğretecek, destek olacak birileri olması lazım. Her kurumda böyle bir merkez olup böyle eğitimler alabilmeliyiz.” (Katılımcı 13, Doç. Dr.)

(...)bilirkişilerden destek alınması gerek. Uzaktan eğitimle ilgili bazı hocalardan kısa eğitimler aldık, detaylar konusunda bilgilendirildik. Böylece bocalamadık. Bu tarz eğitimler senede 1-2 defa verilmeli. Hocalara yakın olması, rehberlik etmesi çok faydalı olur. Sadece içerik değil ses, videolar vb. teknik konularda da destek alınması sağlıklı oluyor. (Katılımcı 10, Prof. Dr.)

Çevrimiçi öğrenme ortamlarında yürütülen dersler için hedef kitlenin bilgisayar kullanım becerilerinin, yazılım, internet ve donanım sorunlarını çözme becerilerinin yüksek olması önemli görülmektedir. Katılımcılara bu soru yöneltilmediği halde %52’si uzaktan eğitim eğitimi verilmesinin gerekliliği ile ilgili fikirlerini belirtmişlerdir. Bu nedenle öğrencilere olduğu kadar eğitimcilere de bu konuda eğitimlerin verilmesi, oryantasyon süresinin uzun tutulması önerilmektedir.

Katılımcı 14’ün 3. Soruda verdiği yanıttan da anlaşılacağı gibi uzaktan eğitim sisteminin etkin kullanımı hem kişinin kendisi için hem de iletişim kurduğu öğrenci ve akademisyen çevresi için derse olan katkıyı artırmaktadır:

Biz parça parça farklı üniversitelerden eğitim aldık hocalar olarak. Pandemi gibi değil de yüksek lisans programı ile şehir dışından katılım gösterilen eğitimler aldım. Hocalar bu yüzden biraz daha hazırlıklıydı ve öğrencilere göre daha hızlı adapte olduk. Sürekli Blackboard ile ilgili, uzaktan eğitim ile ilgili bizler eğitim aldık, yardım edecek 5dk.lık faydalı nokta kıymetlidir. Bu noktada öğrencilere uzaktan eğitim ile ilgili bir eğitim verilmedi. Farklı yöntemlerle farklı

üniversitelerde öğrencilerin odaklandığını gördüm ama önceden her iki tarafın da eğitilmesi gerekiyordu. (Katılımcı 14, Dr. Öğr. Üye.)

Uzaktan eğitim uygulamalarının günümüzdeki en büyük problemlerinden birisi öğrencilerin bireysel farklılıklarının, öğrenme ortamı tarafından yeteri kadar dikkate alınmamasıdır. Katılımcıların %52'si dersi daha etkin işlemek için kameraların açık olmasını belirtmişlerdir. Kameraların açık olması karşılıklı iletişimi ve derse katılımı artırmaktadır. 15. Soruda kameraların açık olması gerektiğini belirten 4 katılımcı olmuştur:

“İlk başta boşluğa ders anlatıyor gibiydik çünkü herkesin ekranı kara. O boşluğa ders anlatmak zorladı. Karşınızda öğrencinin olduğunu hissedemiyorsunuz tepki de gelmiyorsa.” (Katılımcı 16, Dr. Öğr. Üye.)

“Öğrencinin ekranda görünmemesi olayı onun aidiyetini kaldırıyor.” (Katılımcı 19, Dr. Öğr. Üye.)

“...ve kamera açık olmalı. Öğrenciyi görüyor olmamız lazım.” (Katılımcı 8, Dr. Öğr. Üye.)

Uzaktan eğitimde anlatandan çok dinleyen önemli. Çünkü dinleyen kişinin tavrı anlatan kişiye saygısı onun çerçevesinden çıkmaması çok önemli. Sen istediğin kadar söyle çocuk sen ders anlatırken alışveriş yapabilir, TV izleyebilir. Sistem buna izin veriyor. Bunu denetleyen bir şey yok. O yüzden canlı derslerin iki tarafı da beslediğine inanmıyorum. Bunu sadece dinleyen önemli anlatanın görevini üstünden almak için söylemiyorum, anlatan da önemli ama dinleyeni göremeyince iş kontrolden çıkıyor. (Katılımcı 12, Prof. Dr.)

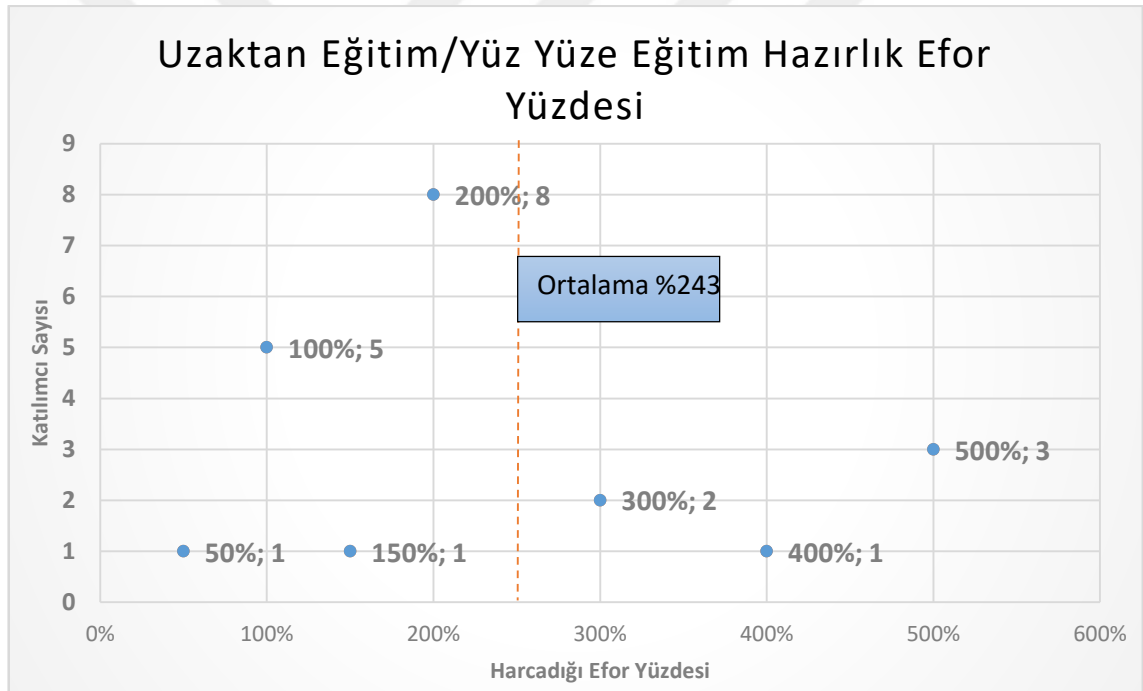
Dersler, belirli bir kitleye hitap edecek mesajları oluşturma, çoğaltma, iletme ve kontrol etme bireylerin ihtiyacını hesaba katacak farklı şekillerde yapılandırılmalıdır (Moore ve Kearsley, 2005).

4.4. Uygulama, Yöntemler ve Araçlar

Katılımcıların uzaktan eğitim hazırlıkları esnasında harcadıkları efor, yüz yüze eğitime göre ortalama 2,5 kat daha fazla olduğu görülmektedir. Buna göre uzaktan eğitim hazırlıklarında gerekli hazırlıkları yapmak için daha fazla zaman ve çaba gerektirdiği gözlenmiştir.

Görüşme sorusu 12: “Uzaktan eğitimle, yüz yüze eğitimde, ders öncesi gerekli planlamaların yapılması için harcanan zaman ne kadardır? (Yüz yüze eğitime 1 birim zaman harcıyorsanız uzaktan eğitime kaç birim olabilir?)”

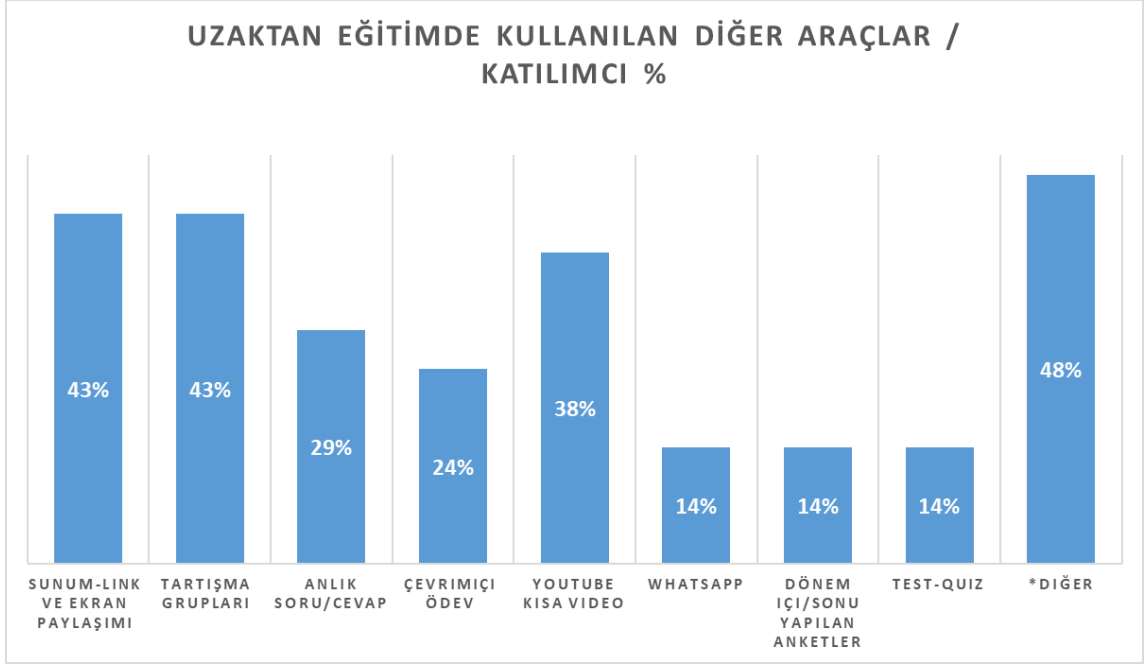
Tablo 9. Uzaktan Eğitim ve Yüz Yüze Eğitim Hazırlık Yüzdesi Tablosu

Katılımcıların yüz yüze derse hazırlanma süreçlerinde kullandıkları malzemelerin, çevrimiçi eğitime uyarlanma sürecine ek olarak asenkron eğitimler için de ayrıca ders verir gibi hazırlanmaları gerekmektedir. Kayıt alınarak daha sonra izlenebildiği için, daha fazla özen göstermeleri gerekmektedir. Bu nedenlerle, yüz yüze eğitime hazırlık zamanına göre ortalama 2.5 kat daha fazla zaman harcamak zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir.

Görüşme sorusu 4: “Sanal sınıf uygulamalarınızda öğrenci-öğretmen arasında iletişim ve etkileşimin sağlanmasında hangi yöntemleri/araçları kullanıyorsunuz?”

Tablo 10. Uzaktan Eğitimde Kullanılan Diğer Araçlar / Katılımcı Yüzdesi

*Diğer: Katılımcıların %48'i listede belirtilmeyen en az bir yöntemi daha kullandığını belirtmiştir. İsmi geçen araçlar:

Zoom, Web 2.0 araçları, Google Drive, Kahoot, Mentimeter, Conceptboard, Canvas ve sanal gezi uygulamasıdır.

Blackboard seçilen katılımcı grubunda zorunlu uygulama olduğundan kullanım oranı istatistiklere yansıtılmamıştır. Maltepe Üniversitesinde tüm senkron ve asenkron uzaktan eğitim faaliyetleri, öğrenci başarılarının ve devamlılıklarının takibi Blackboard uygulaması üzerinden yapılmaktadır. Kurumsal olarak, ilkin “Uzaktan Eğitim Birimi”ni kuran Maltepe Üniversitesi, söz konusu birimi “Maltepe Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi” olarak yeniden yapılandırmış; uzaktan eğitimi çeşitli düzeylerde uygulayan bir yükseköğretim kurumu olarak, küresel salgın günlerine kadar çalışmalarını, oransal olarak sadece bazı öğretim programlarıyla ve çok az sayıdaki ortak zorunlu derslerle sınırlı olmak üzere üstün başarıyla sürdürmüştür. Yükseköğretim

Kurulu Başkanlığının öngörülerini ve onayları doğrultusunda önlisans, lisans düzeyinde e- eğitimi deneyimleyen öğretim programları açılmış; ayrıca aralıksız olarak 2006-2007 Eğitim-Öğretim Yılından itibaren yüksek lisans düzeyinde uzaktan eğitim çalışmaları kesintisiz olarak sürdürülmüştür ve halen de yüksek lisans düzeyinde üç öğretim programı Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının onayıyla sürdürülmektedir (T.C. Maltepe Üniversitesi, Uzaktan Eğitimde Sınav Güvenliği Raporu, 07.12.2020. Ek 3). Maltepe Üniversitesi'nde asli uzaktan eğitim uygulaması olarak kullanılan Blackboard hakkında alınan yorumlar aşağıdaki gibidir:

“Biz Blackboard kullanıyoruz ki önde gelen programlardan biri. Zengin bir içerik sunuyor.” (Katılımcı 10, Prof. Dr.)

“Blackboard üzerinden mesaj ve mail kullandım. Çevrimiçinde mesaj daha çok kullandım. Yüz yüze maili aktif kullanıyorum.” (Katılımcı 5, Dr. Öğr. Üye.)

“Blackboard üzerinden yapıyorduk derslerimizi zaten. Blackboard sisteminde karşılıklı öğrenciler de mikrofon açabiliyorlardı, kamera açabiliyorlardı açmıyorlardı ama...” (Katılımcı 9, Öğr. Gör.)

“Ben çoğunlukla sunumlarımı ekrana yansıtıyordum veya Blackboard'daki White boarddan faydalanıyordum.” (Katılımcı 14, Dr. Öğr. Üye.)

“E-posta kullandık yazılı iletişim için. Bunun dışında Blackboard'un uygulamalarındaki duyurular. Oradan öğrenciler de bize mesaj atabiliyor.” (Katılımcı 16, Dr. Öğr. Üye.)

“Blackboard sistemi çok güzel çalıştı. Sunum yapıyordum, paylaşıyordum. Öğrenciler sunum yapıyordu.” (Katılımcı 15, Dr. Öğr. Üye.)

“Biz Blackboard kullandık, sesli veya yazılı olarak soru sorabilecekleri ortamdı. Ama çok ender yaşandı. Öğrenciyle bu platform üzerinden çok az iletişim kurduk. Yazarken tahtayı paylaşabiliyoruz problem çözerken vs. Blackboard güzel bir sistem.” (Katılımcı 20, Prof. Dr.)

“Blackboard’dan bu soruları yazılı olarak da gönderdim. İşte bu derste bunu yapacağız bir sonraki derste bunu yapacağız ve bunlar irdelenecek ya da bir resim göndermek ya da bir söz göndermek.” (Katılımcı 19, Dr. Öğr. Üye.)

“Blackboard da tartışma sayfalarında görev veriyordum. Farklı zamanlarda geri bildirim bulunarak etkileşime giriyordum. Chat sayfasında soru sorduğumda cevap yazabiliyorlar. Yazılı iletişim kurarak kısmen etkileşim sağlıyordum.” (Katılımcı 21, Dr. Öğr. Üye.)

Eğitim modellemesi konusunda Perraton 1988’de ‘Mevcut Kuramların Sentezi Kuramı’ olarak adlandırılan bir kuram geliştirmiştir (Perraton, 1988). Bu kuramda uzaktan eğitim sisteminin kullanımının artmasını, kullanılan yöntem ve araçları inceleyerek bir sentez oluşturmuştur. Bunun sonucu olarak da artan diyalog ihtiyacına vurgu yapılmıştır. Öğretmenin öğrenmeyi kolaylaştırıcı rolü, grup tartışmalarının iletişim ve etkileşimi artırabileceği, sistem yaklaşımı çerçevesinde farklı öğretim yöntemleri kullanması, öğrenme materyallerin her zaman erişime açık olması ve zamanında geri bildirimler verilmesi diyalogu geliştirmek için gerekli koşullar olarak belirtilmiştir (Simonson, Smaldino, Albright, ve Zvacek, 2006).

Yapılan görüşmelerde akademisyenlere Blackboard’un dışında hangi araç ve/veya yöntemleri kullandıkları sorulduğunda %43 ile tartışma gruplarının en çok kullanılan araç olduğu görülmüştür:

Sanal sınıf uygulamalarında etkileşimi arttırmak için derse soru cevap yapmak, tartışma, Blackboard’da videolar açıyoruz, tartışma boardları açıyoruz. Ben tartışma boardlarında fikirlerimi derse getirdiğim zamanlar onlar için heyecan verici oldu. Bu kullandığım araçlar, pandemi başladığı zaman dersin kurgusunu gruplaşmalar yapmak üzerine kurguluyordum. Bazen çevrimiçi dersleri dinliyorum. Grup çalışmalarını ben grup odalarında gezerek görevler vermiştim. (Katılımcı 11, Dr. Öğr. Üye.)

“Tartışma grupları, gruba ödevler verebiliyordum. Bu özellikleri kullandım.” (Katılımcı 10, Prof. Dr.)

“Tartışma forumları, katılım oldukça faydasını gördüm.” (Katılımcı 5, Dr. Öğr. Üye.)

“Sunum Blackboard ve senkron ödevler veya tartışma konuları sunarak, alıştırma ile ilerledim. Öğrenci profili hoca ile münasebeti sevdiği sürece devam edebilecek bir şey...” (Katılımcı 14, Dr. Öğr. Üye.)

“Genelde o platformun ve e posta yazılı iletişim orada sadece mesaj ve e posta değil aynı zamanda bir tartışma platformu açmıştım. Oradan da bir takım isteklerini görüşlerini, dileklerini aktarabiliyorlardı.” (Katılımcı 16, Dr. Öğr. Üye.)

“Bir kere Blackboard sisteminde grup çalışmaları yapabileceğimiz bir ortam var. Öğrenciler odalara gidiyor ve grup arkadaşlarıyla beraber çalışabiliyorlar. Bu çok önemli. Grup çalışmasında öğrenci gelmediyse direkt belli oluyor. Aktif gelmesi bekleniyor çünkü. Birlikte güzel zaman geçirmeye yönelik uygulamalar yapıyoruz.” (Katılımcı 13, Doç. Dr.)

“(…) tartışma grupları açıyordum. Birbirlerinin yorumlarını görüp etkileşimde bulunuyorlardı.” (Katılımcı 15, Dr. Öğr. Üye.)

“(…) Canlı tartışma sayfası kullanıyordum. Süre veriyordum, o süre sonunda tartışıyorduk.” (Katılımcı 21, Dr. Öğr. Üye.)

“(…) onun dışında tartışma odaları kuruyorum.” (Katılımcı 18, Dr. Öğr. Üye.)

Katılımcıların %48’inin tercih ettiği uygulamalara (Zoom, Web 2.0 araçları, Google Drive, Kahoot, Mentimeter, Conceptboard, Canvas ve sanal gezi uygulaması) ait yorumlar aşağıdadır:

“Öncelikle Web 2.0 araçlarını çok kullanıyorum. Conceptboard gibi etkileşimli grup çalışmalarına izin veren uygulamalar kullanıyorum.” (Katılımcı 13, Doç. Dr.)

“Öğrencilerin yaptığı sunumlar, Kahoot, zamana karşı yarışmalı uygulamalar kullandım.” (Katılımcı 7, Dr. Öğr. Üye.)

“Onun dışında web araçları var. Google Drive mutlaka kullanıyoruz. Çünkü hem kendi dokümanlarımızı tutuyoruz, paylaşıyoruz. Hem de öğrencilere o an interaktif olarak bilgi girişine izin veriyoruz. Kahoot ve Mentimeter nadiren kullanıyoruz.” (Katılımcı 8, Dr. Öğr. Üye.)

“Conceptboard, Kahoot. Blackboard sistemi çok olanak sunuyor zaten. Web 2.0 araçları. Grup çalışmaları yapmak için güzeldi.” (Katılımcı 11, Dr. Öğr. Üye.)

“Var aslında. Web 2.0 araçları kullanılabilir. Çeşitli ücretsiz uygulamalar var. Kahoot, Hillchart, Google Drive gibi girip çevrimiçi çalışabilecekleri ortak çalışma yapabilecekleri platformlar var.” (Katılımcı 21, Dr. Öğr. Üye.)

Derslerini daha aktif hale getirmek için katılımcıların %38’inin tercih ettiği diğer yöntem olan Youtube ve kısa videolar ile ilgili yorumlar aşağıdadır:

“(…) sektörel uygulamayı göstermek istediğim zaman da örneğin YouTube’den videolar açarak çocuklara izlettirebiliyorum.” (Katılımcı 3, Dr. Öğr. Üye.)

“Her şeyin Youtube’den videolarını buldum mesela onların üzerinden ilerlemeye çalıştım.” (Katılımcı 9, Öğr. Gör.)

“Çok sık video izletiyorum. 40-50 dk.” (Katılımcı 19, Dr. Öğr. Üye.)

Çevrimiçi eğitimde, ders süresi boyunca, dersin içeriğine göre farklı uygulamalar ve yöntemler kullanılabilir. Dersler, belirli bir kitleye hitap edecek mesajları oluşturma, çoğaltma, iletme ve kontrol etme bireylerin ihtiyacını hesaba katacak farklı şekillerde yapılandırılmalıdır (Moore ve Kearsley, 2005).

Bu yöntem ve araçlar öğrencilerin gereksinimlerine, öğreticinin bilgi ve becerilerine ve konu alanına göre de değişebilir. Çevrimiçi eğitimde değerlendirme sürecinde

kullanılabilecek üç araçtan söz edilmektedir. Bunlar; çevrimiçi kısa sınavlar, ödevler ve sınavlardır (Jolliffe, Ritter, ve Stevens, 2001).

Derslerinde ödev vermeyi tercih eden 5 katılımcı (K6, K9, K10, K15, K21), test, quiz yapan 3 katılımcı (K4, K18, K21) ve sunum, link ve ekran paylaşımı yapan 9 katılımcı (K2, K4, K7, K10, K12, K13, K15, K19, K0) aşağıdaki yorumlarında dersi çeşitlendirdiği, öğrencinin derse dikkatini vermesi için farklı yöntemler kullandığı görülmektedir:

“Anket cevaplıyorlar, çoktan seçmeli sorular açıyordum. Ödev yüklüyordum. Geribildirim vererek cevaplıyordum.” (Katılımcı 21, Dr. Öğr. Üye.)

“Ben öğrencinin takip edip etmediğini anlayabilmek için anlık sorular sorabiliyordum veya ödevler verebiliyordum. Böylece öğrencinin anlamadığı konularda onunla özel olarak ilgilenebiliyordum.” (Katılımcı 6, Dr. Öğr. Üye.)

“Ben soru sorarak etkileşimi arttırmaya çalışıyordum. Aynı zamanda konularla ilgili ödevler vererek o ödevlerin üzerinden sınıfça yorumlar yaptırmaya çalışarak birbirlerinin projelerini değerlendirerek etkileşimi sağlamaya çalışıyordum.” (Katılımcı 9, Öğr. Gör.)

“ben çevrimiçi sınav yapmak yerine ödevler veriyorum.” (Katılımcı 10, Prof. Dr.)

“...anketleri kullanıyorum. Sorular, kısa sınav (quiz) gibi ...” (Katılımcı 18, Dr. Öğr. Üye.)

“Ödev paylaşıyordum...” (Katılımcı 15, Dr. Öğr. Üye.)

Blackboard kullandık. Onun dışında Zoom da çok kullandık. Öğrenci ile iletişimimizi WhatsApp üzerinden sağladık fakat bu iletişim kalitesini düşürdü. Sanal sınıflarda Photoshop'ta kendi ekranımı paylaştım öğrencilerle. Blackboard kullanırken Google yetersiz kaldı, Firefox kullanmak zorunda kaldım altyapı yetersiz kaldığı oldu. Photoshop ekran paylaşımı yaptım. (Katılımcı 2, Dr. Öğr. Üye.)

4. soru ile ilgili katılımcılardan alınan geri bildirim ve iyileştirme alanı önerileri şöyledir;

“Öğrenci sayısı arttıkça interaktif ders yapmak da zorlaşıyor bu arada tüm bu özellikleri senkronize kullanabilmemizi etkiliyordu.” (Katılımcı 10, Prof. Dr.)

“Ancak bu beni çok yoran süreç oldu. Öğrenciyle böyle katılmak, devam ettirmek, öğrencinin beklentisi Youtube videosu izler gibi izlemek, hiçbir etkileşimde bulunmamak ve kapatmaktı. Böyle bir öğrenen beklentisiyle boğuştuk.” (Katılımcı 11, Dr. Öğr. Üye.)

“Notlandırılan şeylere öğrenci katılmak istemedi.” (Katılımcı 5, Dr. Öğr. Üye.)

“Özellikle fotoğraf ve video paylaşımında çok zorlandık.” (Katılımcı 9, Öğr. Gör.)

“Ama eğer üniversite her iki tarafa tablet PC’ler temin ederse çok yardımcı olabilecek araçlar, asistanlarımda gördüm kendim kullanmadım.” (Katılımcı 14, Dr. Öğr. Üye.)

“Kamera açık olmadığı için çok verim alamadım.” (Katılımcı 15, Dr. Öğr. Üye.)

Ders işlemek bana göre değil, ters düz edilmiş eğitim benim anlayışımla çok uyumlu. Öğrencilerin her birine bir birey olarak yaklaşıyorum, neden birbirimizden bir şeyler öğrenmeyelim. Onların kendilerini derste birer nedenden ziyade, özne olarak hissetmelerini istiyorum. Hayattan örnekler veriyorum. Öğrencinin dikkatini vermesini sağlamak için çeşitlendirmek gerekir dersi. Hiyerarşik yapıyı kırmamız lazım. Derste öğrencileri nesne değil özne olarak hissettirmek gerektiğini düşünüyorum. (Katılımcı 18, Dr. Öğr. Üye.)

“45 dk. öğrenciyi derste tutmak için çok uzun bir süre olduğunu düşünüyorum.” (Katılımcı 19, Dr. Öğr. Üye.)

“Dersleri tekrar dinleyebilmeleri için derslerimi kaydettim, eski derslere ulaşılabilmesi öğrenci için iyi bir şey.” (Katılımcı 17, Öğr. Gör.)

“Dijital ortamda sanal müze gezileri yaptık. İlgili dersin konusu doğrultusunda. Bunlar etkileşimi arttıran şeyler.” (Katılımcı 7, Dr. Öğr. Üye.)

“Benim çocuğu görmem lazım. Onunla konuşabiliyor olmam lazım. Maalesef konuşmuyorlar bile sadece yazıyorlar. Ben konuşuyorum onlar görüyorlar. Seslerini bile duymuyorum. Bir kere kameralarının açık olması lazım.” (Katılımcı 8, Dr. Öğr. Üye.)

“Öğrenciyi harekete geçirecek, onu canlı tutacak dinamizmi sağlayacak unsurlar yine dersin konusuyla ilgili.” (Katılımcı 4, Dr. Öğr. Üye.)

“Hemen hemen mevcut birçok aracı kullandım. Sadece sistemin bana sunduğu platformlar yeterli değildi. Bu nedenle ben ilave olarak WhatsApp, WEBEX, CANVAS gibi platformları da sanal uygulamalarda kullandım.” (Katılımcı 1, Prof. Dr.)

(...) Bu bakımdan öğrenciyi harekete geçirecek, onu canlı tutacak dinamizmi sağlayacak unsurlar yine dersin konusuyla ilgili bir şey. Yine sizin performansınızla ilgili bir durum. Ben de bu araçları kullanıyorum. Dersi soyut bir şekilde anlattıktan sonra kısa videolar ve belgesellerle eğlenceli hale getiriyorum. Testler ve kısa sınavlar uyguluyorum. Öğrenciyi bir anda derste tutmak için çok avantajlı. (Katılımcı 3, Dr. Öğr. Üye.)

Veriler incelendiğinde, öğretim elemanlarının çevrimiçi derslerinin öğretme-öğrenme ve teknik konular hakkındaki görüşlerine, sorunlarına ve önerilerine ilişkin sık sorulan sorular ortaya çıkmış ve üçten az öğretim üyesi tarafından ifade edilen görüşlere grafikte yer verilmemiştir. Ancak metinde bahsedilmiştir.

4.5. Uzaktan Eğitimde Avantaj ve Dezavantajlar

Moore ve Kearsley (2011), uzaktan eğitimi öğretmen ve öğrencinin öğrenme-öğretme sürecinde genellikle farklı mekânlarda olduğu ve bu nedenle etkileşimi sağlamak için iletişim teknolojilerine ihtiyaç hissedilen bir sistem şeklinde ele almıştır.

Görüşme sorusu:3 “Uzaktan eğitimin avantaj ve dezavantajları hakkındaki görüşleriniz nelerdir?”

Uzaktan eğitimin avantajları zaman ve mekân fark etmeksizin insanları bir araya toplayabiliyorsunuz. Herhangi bir mekândan derslerinizi yapabiliyorsunuz ve herkes sizin dersinize farklı mekânlardan ulaşabiliyor. Bu çok büyük bir avantaj ve bu gelecekteki eğitim sisteminin temel taşlarından biri olabilecek bir şey olduğunu düşünüyorum. (Katılımcı 4, Dr. Öğr. Üye.)

“Avantajları zaman ve mekândan bağımsız oluyorsunuz. Bu çok güçlü bir avantaj. Eğer senkron bir eğitimse burada etkileşim de oluyor. Bu avantaj. Malzemeniz senkron eğitime uygun değilse yeterince, orada öğrenci etkileşime giremediği için çok rutin olabilir ders.” (Katılımcı 7, Dr. Öğr. Üye.)

“Yerden ve zamandan bağımsız olması, en büyük avantajlarıdır.” (Katılımcı 1, Prof.Dr.)

“Uzaktan eğitimin şöyle bir güzelliği var tabii ki daha rahat oluyor. Avantajları açısından yer zaman mekân açısından hiçbir kısıtlama yok dolayısıyla o esnekliği veriyor olması uzaktan eğitim için büyük avantaj.” (Katılımcı 3, Dr. Öğr. Üye.)

“Avantajı ulaşım kolay. Zamana bağlı olmaması.” (Katılımcı 5, Dr. Öğr. Üye.)

“Zaman tasarrufu sağlaması tabii ki bir avantaj. Bürokratik işler çok daha hızlı sürüyor. Dönem sonlarında ders dokümantasyonu yapmamız çok daha kolay. Öğrencilerin evden erişim sağlayabilmesi de avantaj, istedikleri zaman olması.” (Katılımcı 14, Dr. Öğr. Üye.)

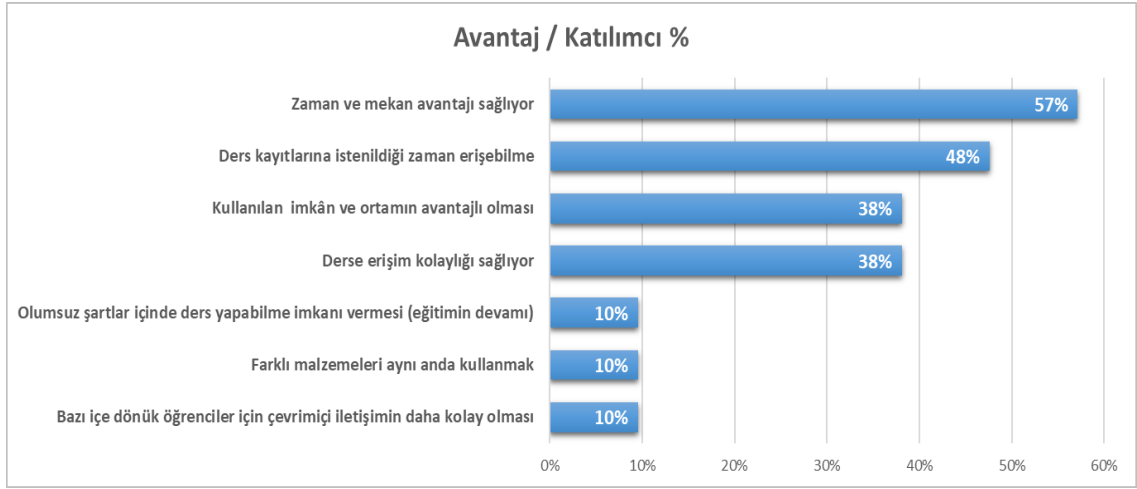
“...zaman mekân kısıtlamasının olmaması, istediğiniz yerde istediğiniz an katılabiliyorsunuz.” (Katılımcı 16, Dr. Öğr. Üye.)

“En büyük avantajı mekânı kullanması. Zaman ve mekân birlikteliği. Ben eğitimde zaman ve mekân birlikteliğine inanıyorum.” (Katılımcı 12, Prof. Dr.)

“Öncelikle ulaşılabilir bir ortam sağlıyor. Zaman ve mekân kavramı ortadan kalkıyor.”
(Katılımcı 13, Doç. Dr.)

“En büyük avantaj maliyet. Ekonomik katkı ve mekân açısından faydalı. Derslik açmak zorunda değilsiniz. Zaman açısından da kârlı. İstedığınız zaman yapabilirsiniz. İster telefonlarıyla ister bilgisayarlarıyla katılabiliyorlar.” (Katılımcı 21, Dr. Öğr. Üye.)

Tablo 11. Uzaktan Eğitimin Avantajları

Keegan tarafından ortaya atılan öğrenme ve öğretme eylemlerinin tekrar bütünleştirilmesi kuramının temel özelliği ayrı zaman ve mekânda olan öğretme ve öğrenme eylemlerinin bütünleştirilmesi gerektiğinin vurgulamasıdır. Zaman ve mekân ayrılığı öğrenme bağlantısını koparmaktadır. Öğrenme öğretme eyleminin bütünleştirilmesi, uzaktan eğitimde öğrenme materyalleri ile öğrenme arasında oluşturulacak bağlantılarla ve öğrenci ile kurulacak iletişim ile sağlanabilir (Simonson, Smaldino, ve Zvacek, 2015).

Katılımcıların %57'si uzaktan eğitimin zaman ve mekân avantajı sağladığını, %38'i imkân ve ortamın avantajlı olması, %38'i ise derse erişim kolaylığı sağladığını belirtmişlerdir.

Ders kayıtlarına istenildiği zaman erişebilme %48 oranda olumlu yorumlanmıştır. Bazı katılımcıların yorumları şöyledir:

“(...) O esnada dersi dinleme imkânı bulamasa bile sonradan girip dinleme ihtimali olduğundan dolayı yani kayıt altına alındığından dolayı çok daha verimli olabiliyor.” (Katılımcı 3, Dr. Öğr. Üye.)

“Çok hızlı erişim imkânı tabii avantaj.” (Katılımcı 18, Dr. Öğr. Üye.)

“Avantajları kolay erişimin olması(...).” (Katılımcı 16, Dr. Öğr. Üye.)

“Asenkron olduğu zaman istedikleri zaman girebiliyorlar.” (Katılımcı 21, Dr. Öğr. Üye.)

“Avantajı her öğrencinin daha çok katılmasının kolay olması bence.” (Katılımcı 9, Öğr. Gör.)

“Derse girmek, okula gelmeden daha çabuk erişim sağladığı için uzaktan eğitimde bir avantaj, derslerin kaydedilmesi, hocanın kayıt edildiğini bildiği için süreye dikkat edip anlattıklarını daha dikkatli seçerek çok daha verimli bilgilerle dersi dolduruyor.” (Katılımcı 10, Prof. Dr.)

“Hem eğitimci canlı dersleri kaydedebilir, öğrenci sonradan kaydı izleyebilir, hem de eğitimci kendini gözlemleyebilir.” (Katılımcı 13, Doç. Dr.)

Ders kayıtlarına istenildiği zaman erişebilme her ne kadar olumlu yorumlansa da olumsuz yönleri de olduğunu belirten bazı katılımcıların yorumları şöyledir:

“Sonradan bir kaydı izlemek zaman mekân birlikteliğini yok ediyor.” (Katılımcı 12, Prof. Dr.)

“Çocuklar derse katılmıyorlar, sonra izlerim diye ve bu da başarıyı düşürüyor.” (Katılımcı 8, Dr. Öğr. Üye.)

“Fakat bunun dezavantajı çevrimiçi ortak derse girmeyi reddedip kaydı izlemesi ve dolayısıyla katılım göstermemesi.” (Katılımcı 14, Dr. Öğr. Üye.)

10 Katılımcı uzaktan eğitimin avantajları hakkında olumlu yorum yapmıştır. Bazı yorumlar aşağıda paylaşılmıştır;

“Hem eğitimci canlı dersleri kaydedebilir, öğrenci sonradan kaydı izleyebilir, hem de eğitimci kendini gözlemleyebilir.” (Katılımcı 13, Doç. Dr.)

“Kayıt alabiliyorsunuz, bu öğrencinin sonradan tekrar edebilmesini sağlıyor kaçırırsa.” (Katılımcı 16, Dr. Öğr. Üye.)

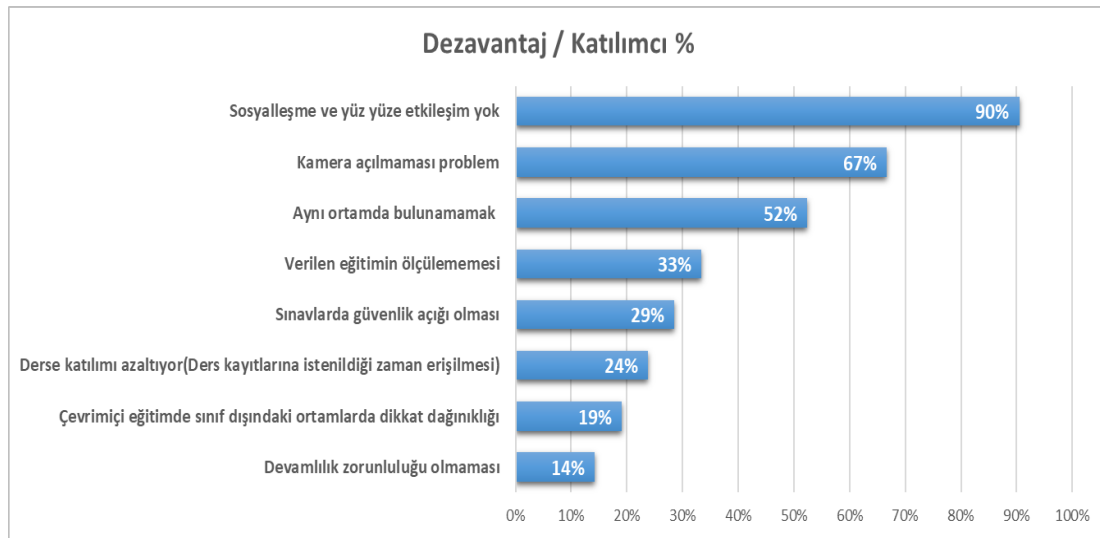
“(…)derslerin kaydedilmesi, hocaların kayıt edildiğini bildiği için süreye dikkat edip anlattıklarını daha dikkatli seçerek çok daha verimli bilgilerle dersi dolduruyor.” (Katılımcı 10, Dr. Öğr. Üye.)

“(…)kayıtlara sonradan erişebilme ve istenildiği kadar seyredilebilme...” (Katılımcı 1, Prof. Dr.)

“...dersleriniz kaydoluyor ve insanlar farklı zamanlarda bu dersleri izleyebiliyor.” (Katılımcı 4, Dr. Öğr. Üye.)

“...Eğer çevrimdışı bir çalışma ise kayıt altına alınmış bir çalışma oluyor. Öğrenciler daha sonra bu kaynağa ulaşarak tüketebiliyorlar. Bu çok güçlü bir avantaj.” (Katılımcı 7, Dr. Öğr. Üye.)

Tablo 12. Uzaktan Eğitimin Dezavantajları

Dezavantajları sosyalizasyon sürecinin aksaması bu eğitimde büyük bir dezavantaj olarak öne çıkıyor. Onun dışında tabii bazı uygulamalı derslerin yapılamaması uygulama derslerin bazı bölümlerinin uygun olmaması yine bizi hibrit eğitime doğru yönlendiriyor. Dolayısıyla ben bu noktada bir ortak paydada buluşulması gerektiğini düşünüyorum.(Katılımcı 4, Dr. Öğr. Üye.)

Dezavantaj izolasyon yaratması. Çevrimiçi eğitimde derse katılım o kadar azdı ki kendimi radyo programcısı gibi hissettim. Öğrenci benim için yüz yüze eğitimde de katılım sağlamıyorsa (devamsızlıktan bahsetmiyorum) benim için o öğrenci derste değilmiş gibi bir şey. Aktif bir sınıf katılımı olması dersin işleyişi için çok önemli. (Katılımcı 18, Dr. Öğr. Üye.)

“Dezavantaj anında etkileşim yok.” (Katılımcı 7, Dr. Öğr. Üye.)

“Dezavantajı da uzaktan olması nedeniyle öğrencilerin tamamen ilgisini ona verememeleri hani evdeki durumlarına bağlı olarak...” (Katılımcı 9, Öğr. Gör.)

“Dezavantajları ise özellikle uzaktan yapılan sınavlarda, güvenliğin henüz yeterince sağlanamaması, internet kesintilerinin yaşanması, teknoloji alt yapı yetersizliği, kullanıcıların sisteme yabancılığı dezavantajlar arasındadır.” (Katılımcı 1, Prof. Dr.)

Dezavantajları açısından baktığımız zaman da o sınıf ortamının oluşmaması o sınıf kültürünün oluşmaması en büyük dezavantajı. Bazen öyle zamanlar oluyor ki çocuk bilgisayarın başında mı değil mi bilemiyorsun. Uzaktan eğitimin belki sınavlarla ilgili de dezavantajı olabilir. Verilen eğitimin ölçülebilmesi adına aslında sınıf ortamı çok daha iyi olabiliyor. Tabii ki orada da gerekli kontrol mekanizmaları oluyor ama uzaktan eğitimde bu kontrol mekanizmaları çok sağlıklı olmuyor. Dolayısıyla gerçek bilgiyi ölçtüğünü düşünmüyorum. (Katılımcı 3, Dr. Öğr. Üye.)

Dezavantajı karşılıklı doğrudan etkileşimin olamaması. Katılıma gönüllü olmayan çekingen olan, geride duran, konuşma konusunda rahat hissetmeyenler

için dezavantaj. Yüz yüze eğitimdeki gibi her an doğrudan görüntüye sahip olmadığımız için vücut dilini gözlemleyemiyoruz. (Katılımcı 5, Dr. Öğr. Üye.)

“Fakat bunun dezavantajı çevrimiçi ortak derse girmeyi reddedip kaydı izlemesi ve dolayısıyla katılım göstermemesi. En büyük dezavantaj bence sosyalleşme, kampüs.” (Katılımcı 14, Dr. Öğr. Üye.)

“Dezavantajları da etkileşim az yüz yüzedeki gibi değil konsantrasyon az oluyor.” (Katılımcı 16, Dr. Öğr. Üye.)

Bir noktada aslında etkileşim eksikliği var uzaktan eğitimin ve öğrenme öğretme sürecinde öğrenenin yaşından bağımsız olarak bu etkileşim farklı nitelikte birlikte olmakla beraber çok önemli çok belirleyici süreçlerdi. Uzaktan eğitimde bu hem sınıfın birbiriyle hem öğretenele beraber etkileşimi sınırlı oluyor. Bence en büyük dezavantajı da uzaktan eğitimim bu. (Katılımcı 11, Dr. Öğr. Üye.)

“Dezavantajları hareketsiz kalıyorsun. Beden ve göz sağlığını olumsuz yönde etkilediğini düşünüyorum.” (Katılımcı 13, Doç. Dr.)

“Dezavantajı öğrenciyi tanımamızı, duygu aktarımını, kültür oluşturmayı engelliyor ve etkileşimi kısıtlıyor olması. Yüz yüzenin verdiği o etkileşim ortamını uzaktan sağlamak gibi zorlukları var. Sınavların geçerlik ve güvenilirliğini uzaktan sağlamaya çalışmak en büyük dezavantajı. Ödev verdiğinizde o ödev öğrenci tarafından yapıp yapılmadığını denetleyemezsiniz.” (Katılımcı 21, Dr. Öğr. Üye.)

“En büyük dezavantaj öğrencinin dikkatini çekebilmek, onu derste tutmak. Onun dışında kopya çekmediklerine emin olamamak da bir dezavantaj, bunu adil bir şekilde ölçmek mümkün değil.” (Katılımcı 10, Prof. Dr.)

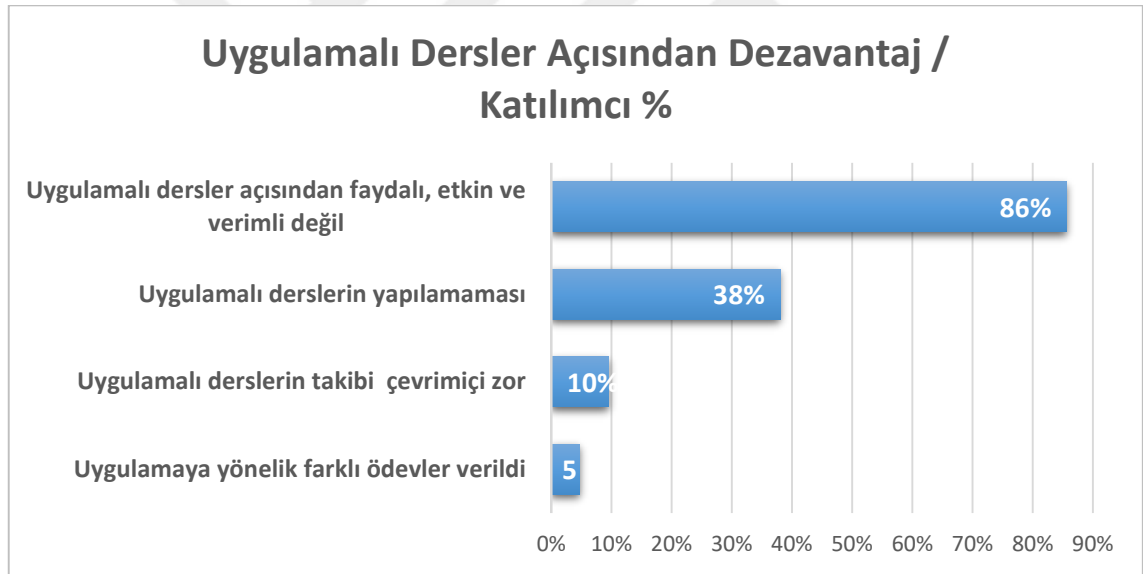
“Dezavantaj ise çocuğu o sırada derse çekmemiz ve dersin içinde tutmamız için bizim dersin dışında daha fazla enerji sarf etmemiz gerekiyor. O da bizi çok yoruyor.” (Katılımcı 8, Dr. Öğr. Üye.)

“Uzun vadede hareketsiz kalmak gerekiyor, 4 saat sabit kalmaları gerekiyor bu da bir dezavantaj.” (Katılımcı 6, Dr. Öğr. Üye.)

“Anlayıp anlamadıklarını soramamam bir dezavantaj. Çünkü biz karşılıklı bunu test etmeyiz. Anlayana kadar öğretiriz çünkü biz meslek insanı yetiştiriyoruz.” (Katılımcı 17, Öğr. Gör.)

“Dezavantajları öğrenciyi göremiyorsun, etkileşime geçemiyorsun, KVKK kanun çıkardılar. Kamera da açılmıyor. 45 kişilik derste 5 kişiyle ders yaptım. Kesinlikle girmiyorlar. Kayıt olan dersleri de dinlediklerini hiç sanmıyorum.” (Katılımcı 15, Dr. Öğr. Üye.)

Tablo 13. Uzaktan Eğitimin Uygulamalı Dersler Açısından Dezavantajları

Uygulamalı ders veren öğretim elemanları ile ilgili alınan yorumlar şu şekildedir:

(...) derslerde tabii ki her hocanın farklı bir ders anlatışı vardır ama biz birebir iletişim kurarak karşılıklı etkileşimle derslerimizi yürütüyoruz. Yeri geliyor espriler yapıyoruz fıkralar anlatıyoruz yani dersin sürekliliğini sağlayabilmek çocukları derse motive tutabilmek adına farklı uğraşlar içerisine giriyoruz. Ama uzaktan eğitimde maalesef bu yaşanmıyor. (Katılımcı 3, Dr. Öğr. Üye.)

“Etkileşimin artması gerekiyor dijital ortamın sağladığı olanakları kullanarak.”
(Katılımcı 7, Dr. Öğr. Üye.)

“Tabii etkileşimli iletişimin yüz yüze kadar olmadığını düşünüyorum. Ama eğer etkili uygulamalar kullanılırsa bu sorunun da aşılabacağına inanıyorum.” (Katılımcı 13, Doç. Dr.)

“Karşılıklı soru sorabilir hale getirmek gerek dersi. Daha interaktif kullanmak daha avantajlı olur. Öğrencinin soru sormaya itelenmesi lazım. Katılımı sağlamak lazım...”
(Katılımcı 17, Öğr. Gör.)

Uygulamalı ders veren katılımcılardan alınan farklı görüşler şöyledir:

“Uzaktan eğitimin şöyle bir güzelliği var tabii ki daha rahat oluyor.” (Katılımcı 5, Dr. Öğr. Üye.)

“Kaynak materyal paylaşımı kolaylaşıyor. Birbirimize makaleleri, video linklerini vb. derse yardımcı materyalleri çok kolay ulaştırabiliyoruz. Bunun dışındaki çevrimiçi eğitim etkenlerini avantaja çevirmek, hocanın teknoloji okuryazarlığına kalıyor.” (Katılımcı 10, Prof. Dr.)

“Yani avantaj nedir dediğimizde yüz yüze ders yapamayacağımız zamanlarda bizim ders yapmamıza olanak veriyor aslında. Eğitim öğretimin devam etmesini sağladı. Bu bakımdan çok büyük bir avantaj.” (Katılımcı 8, Dr. Öğr. Üye.)

Öğrenci iletişim kurarken sınıftaki gibi değil, tek başlarına oldukları için daha utangaçlar. Dolayısıyla kameralarını açmalarını derse katılımlarını da etkiliyor. Pijaması gözükecek diye veya mahremiyetini etkileyecek diye biraz daha çekimserlaşıyorlar. Bir avantaj olarak sınıf ortamında fazla aktif bir öğrenci tek başına olduğunda kendini daha iyi ifade ediyor. (Katılımcı 6, Dr. Öğr. Üye.)

Ben karşıyım dediğim gibi. İkinci kısımda da sınavlarım çevrimiçi olması %100 yanlış. KVK kuralları dolayısıyla sınav yapılması bence mümkün değil. Benim hiç kontrolüm

yok. Ekranda ismi görüyorum sadece, nerede yanında kim var bilmiyorum, belki üst sınıftan birine çözdürüyor. Dolayısıyla sınavların yüz yüze olması lazım. Avantaja gelirsek, ürettiği bir çözüm var, bu dönem hala bir iki dersi çevrimiçi veriyoruz. Böyle olunca hoca sayısı da az olunca hocanın ders yapma imkânı yok, sınıf açması mümkün değil. 25 saat dersi hiçbir hoca yapmaz, yapsa da efektif olmaz. Öğrencilerin motivasyon sorununu çözebilsek tabii yararlı olur. Ellerinde dönüp bakabilecekleri kayıtlar var. Fakat mentalite olarak her şeyin kolay yolunu bulmaya odaklı olduğumuz için çok kolay değil. (Katılımcı 20, Prof. Dr.)

4.2. Etkileşimli Uzaktan Eğitim İçin Öneriler

Etkili bir çevrimiçi ders geliştirmek için öğrencilerin özellikleri ve gereksinimleri çok iyi analiz edilmelidir (Gillani, 2003). Çünkü çevrimiçi eğitimde kritik rol oynayan öge öğrencidir. Uzaktan eğitimde, çevrimiçi uygulamalar ve teknoloji sayesinde, en az yüz yüze eğitimde olduğu kadar öğrencilerin derse aktif katıldıkları, iletişim kurdukları ve kalıcı öğrenmenin gerçekleştiği etkileşimli eğitim öğretim ortamları oluşturulabilir.

Görüşme sorusu 15: “Uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin öneri niteliğindeki görüşleriniz nelerdir?”

Tablo 14. Uzaktan Eğitim Faaliyetlerine İlişkin Öneri Tablosu ve Yüzdeleri

Katılımcıların %67'si uygulamalı ve teorik derslerin dersin içeriğine bakarak, hatta dersin öğretim elemanının inisiyatifine bırakılarak yüz yüze mi çevrimiçi mi verileceğine karar verilmesi ve %43'ü doğrudan uzaktan eğitimde içeriğin zenginleştirilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır:

Verilen eğitim içeriğinin zenginleştirilebilmesi öğrencilerin o derse ilgisini daha çok arttıracakını düşünüyorum. Dolayısıyla bu belki bölümden bölüme fakülteden fakülteye belki de lisansüstü eğitim açısından baktığımız zaman ana bilim dalına farklılıklar gösterebilir. Konservatuvardaki öğrenciler uzaktan eğitimde nasıl yapıyorlar. Belki senkronize bir şekilde enstrümanların belirli zamanlarda devreye girmesi gerekebilir. (Katılımcı 3, Dr. Öğr. Üye.)

Teknolojik imkânlar gelişmeye devam edecek. Ama içerik çok önemli olacak. İçeriği de biz sağlıyoruz, insanlar. Eğitimin ana unsuru hocadır. Onu insanlar sağlamaya devam edecek. Teknolojik ortamlar daha kullanışlı hale gelecek. Daha “user friendly” olacak. Biz de o imkânların içini dolduran içerikler üretirsek buralar anlamlı olacak. İçerik üreticileri çok kıymetli hale gelecek. (Katılımcı 7, Dr. Öğr. Üye.)

En önemli şey içeriğin tasarımı. Tamamen uzaktan eğitime yönelik içerik tasarlanmalı bunun için hocalar da yönlendirilebilir. Öğrencilerin katılımı da ders tasarımı ile paralel olmalı. Öğrenciyi oyunda tutmanın yollarını bulmamız lazım. Bunun hocalara bırakılmaması lazım. Üniversitelerin Maltepe Üniversitesinin yaptığı gibi bilirkişilerden destek alınması gerek. (Katılımcı 10, Prof. Dr.)

“Güncel materyaller, hayata dokunan somut içerikler derse katılmalı.” (Katılımcı 18, Dr. Öğr. Üye.)

Katılımcıların %33'ü teorik derslerin çevrimiçi eğitimle verilmesi gerektiğini, uygulamalı derslerin yüz yüze olmasının daha verimli olacağı görüşündedir:

“Daha teorik dersler varsa mesela mevzuat dersi verirken orada örnekler verilebilir, yaşanan vaka üzerine anlatım gerçekleştirilebilir. Bunun için sınıf ortamına çok da ihtiyaç durumu olduğunu düşünmüyorum. Dolayısıyla uzaktan verilebilir.” (Katılımcı 3, Dr. Öğr. Üye.)

“Teorik dersler uzaktan eğitim olmalı. Mesela tarih dersi...” (Katılımcı 2, Dr. Öğr. Üye.)

“Bence bizim gibi uygulamalı birimler uzaktan olmamalı. Uygulamalar yüz yüze olmalı.” (Katılımcı 15, Dr. Öğr. Üye.)

“Uygulamalı derslerde olmayabilir, onlar daha çok yüz yüze yapılabilir. Ya da uygulama yapılır ama dersin teori kısmı Blackboard üzerinden gerçekleştirilir.” (Katılımcı 16, Dr. Öğr. Üye.)

“(…) teorik derslerin belki kalıcı olarak uzaktan devam etmesi bana kalırsa daha iyi. Bunu yüksek lisansta uygulamaya başladılar. Belki o dersleri hafta sonuna alıp uygulamalı dersler için hafta içi boşaltılabilir.” (Katılımcı 17, Öğr. Gör.)

“Uzaktan eğitim devam etmeli. Fakat teorik ve uygulamalı olarak yüzdelerini iyi ayarlamak lazım.” (Katılımcı 6, Dr. Öğr. Üye.)

Önemli olan şey gereken dersin içeriğine uygun bir şekilde uzaktan eğitim içeriğinin oluşturulması. Burada kalkıp tahtada anlattığımız gibi aynı şekilde uzaktan eğitimde bir dersi anlattığımız zaman öğrencilerin ilgisini çekmeyebiliyor. O zaman ne yapıyor monitörde açıyor evet derste gözüküyor ama hiç dinlemedikten sonra bir anlamı olmuyor, öğrenciye bir katkısı olmuyor. (Katılımcı 3, Dr. Öğr. Üye.)

Uzaktan eğitimi ben faydalı bir şey olarak görüyorum. Çok somut önerim şu olabilir; özellikle uygulamalı derslerde ve teorik derslerde derslerin içeriğine bakılmalı, bunları hibrit bir şekilde dizayn edilmeli. Ama diyelim ki uzaktan eğitim gibi bir zorunluluğumuz oluştu, pandemideki gibi, oradaki yaşadığımız tecrübeye göre tüm eğitimi uzaktan eğitimle tamamlamak bence çok doğru değil.

Çünkü pandemi çok beklenmedik bir durumdu. Dolayısıyla örgün öğretim söz konusuysa bunun normal şartlarda nasıl olması gerektiği uzaktan eğitimin politikasını veya pedagojik çevrede ve ayrı ayrı her ders özelinde onların belirlenmesi gerektiğini düşünüyorum. İlerleyen süreçte buna ihtiyaç olacağını da düşünüyorum. Çünkü uzaktan eğitim hayatımıza girdi ve bir daha çıkmayacak. (Katılımcı 4, Dr. Öğr. Üye.)

“Her ders uzaktan eğitime adapte edilmeye çalışılmamalı. Özellikle uzaktan eğitim dersleri ayrı komisyon tarafından değerlendirilmeli ve diğer derslerle aynı çatı altında asla irdelenmemeli.” (Katılımcı 19, Dr. Öğr. Üye.)

Katılımcıların %29’u yüz yüze eğitimin öncelikli olması gerektiğini uzaktan eğitim ile desteklenmesi gerektiğini savunmuşlardır:

“Mesela bazı hocalar evden ders vermekte zorlanmıyor, tercih ediyorlar. Destekleyici faaliyet olabilir ama eğitim için hocaların öğrenciyi öğrencinin hocayı görmesi gerekir. Metaverse veya benzeri sanal gerçeklik hayata geçebilir ama destekleyici bir unsur olarak kalmalı.” (Katılımcı 12, Prof. Dr.)

“Tamamen uzaktan eğitimle değil ama krizler için hazırda bulunduracağımız bir uzaktan eğitim sistemimiz, modelimiz olmalı. Bu gibi durumlara hazırlıklı olmak için ihmal etmemeliyiz. Yüz yüze eğitimi destekleme için uzaktan eğitim yapılabilir.” (Katılımcı 21, Dr. Öğr. Üye.)

Uzaktan eğitim faaliyetlerinin daha destekleyici olması gerektiğini düşünüyorum. Ve yüz yüze eğitimin öncelikli olduğunu çünkü orada daha dinamik daha çoklu etkileşimli bir ortamın sağlanabileceğini düşünüyorum. Uzaktan eğitim bunu destekler nitelikte daha ek çalışmalar, ek iletişim ortamları sağlayabilirse kolaylaşır. Konferans, seminer gibi şeyler belki uzaktan eğitimle yapılabilir. Ama etkileşimli öğrenme tartışma gerektiren şeyler daha yüz yüze yapılabilir diye düşünüyorum. (Katılımcı 5, Dr. Öğr. Üye.)

Moore ve Kearsley’e göre (2005, s. 2) uzaktan eğitim, öğretimin gerçekleştiği fiziksel ortamdan farklı yerde olan, özel ders tasarımına, öğretim yöntemlerine, iletişimin

sağlanacağı çeşitli teknolojilere ve yönetiminde özel organizasyonlara ve düzenlemelere gereksinim olan planlanmış öğrenmedir. Görüldüğü gibi, seçilen yöntem ne olursa olsun mutlaka farklı araçlarla desteklenmelidir.

Aşağıda yazılım- donanım ve altyapı desteklenmeli ve iyileştirilmeli hususuna değinen, önerilerde bulunan katılımcı ifadeleri yer almaktadır:

“Blackboard sistemi daha iyi hale getirilebilir. Zoom gibi ekran görüntüsü olabilir. Web 2.0 araçlarını kullanabilmeye yönelik eğitimler verilebilir. Mesela kullanmak istediğim bir uygulamayı bana öğretecek, destek olacak birileri olması lazım. Her kurumda böyle bir merkez olup böyle eğitimler alabilmeliyiz.” (Katılımcı 13, Doç. Dr.)

“...burada belki yazılımlarla ya da donanımlarla desteklenerek yani bilişim sistemleri açısından desteklenerek çok daha faydalı hale getirilebilir.” (Katılımcı 3, Dr. Öğr. Üye.)

“Öğrenme yönetimi sisteminde okulun bizlerden yani kullanacak kişilerden, öğretim yönetim sisteminden beklentilerinizi paylaşarak, görüşlerini dikkate almaları gerek. Blackboard dışında ondan daha iyi olabilecek öğretim bilişim sistemlerinin olabileceğini düşünüyorum.” (Katılımcı 14, Dr. Öğr. Üye.)

“Bir de bizim internet bağlantı hızımız maalesef birçok ülkeye göre çok düşük kalıyor ve altyapımız yetersiz olduğundan dolayı biz belki de uzaktan eğitimi hakkını vererek yapamıyoruz daha. Onun da vermiş olduğu bir sıkıntı var diye düşünüyorum.” (Katılımcı 3, Dr. Öğr. Üye.)

“Mutlaka internet bağlantısı, kişisel bilgisayar ve sessiz bir ortamda dersine katılabiliyor olacak. Biz öğrenciye ebeveyn olarak ya da devlet olarak hatta devlet eğitim sistemi üzerinden sağlamak zorundayız. Donanımsal altyapı ve donanım sağlamak zorundayız.” (Katılımcı 8, Dr. Öğr. Üye.)

“Teknolojik altyapının iyileştirilmesi ile ilgili birtakım çözümler öğrencilerin daha etkileşimin artacağı araçlar kullanılarak ya da yapısı ona müsait olarak her öğrenciyi

görebilmek. Öğrenci etkileşimini takip edebileceğimiz teknolojik altyapısının iyileştirilmesi olabilir.” (Katılımcı 16, Dr. Öğr. Üye.)

İnternet alt yapısının güçlü olması, internet bağlantısının hızı ve devamlılığı özellikle senkron çevrimiçi derslerde ve çoklu ortam uygulamaları içeren çalışmalarda önem kazanmaktadır. Bu sebeple internet ve donanımsal altyapının uygulama öncesinde göz önünde bulundurulması önerilmektedir.

Diğer önemli bir öneri ise en iyi örneklerin öğretim elemanları arasında paylaşım yoluyla artırılmasıdır:

“(…) Hocalar arasında bir iletişim ağı olsaydı, herkesin deneyimlerini paylaşabildiği bir ortam olsaydı aramızda bir iletişim ağı olsa çok etkili olabilirdi. Herkes bu süreçte kendini yalnız hissetti.” (Katılımcı 13, Doç. Dr.)

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Eğitim sürecinde etkileşimin sağladığı yararlar şunlardır: Eğiten-eğitilenin motivasyonunu artırır, eğitilenlerin öğrenmelerini destekler ve kolaylaştırır. Eğiten tarafından geribildirim yoluyla kurulan iletişimle eğitilenlere kendilerini geliştirme fırsatı tanır. Literatürde yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde etkileşimin daha anlamlı ve kalıcı öğrenmeler için gerekli olduğu görülmüştür. Bundan dolayı eğitim ortamları tasarlanırken etkileşim ögesi dikkate alınmalı ve bireyleri bir araya getirecek ortamlar oluşturulmalıdır.

Etkileşim düzeyi öğrenme ortamının verimliliğini belirlemektedir. Bu sebeple etkileşimi basit menü seçeneği ile sınırlandırmamalıdır. Çevrimiçi öğrenme ortamları daha gelişmiş bir etkileşimi gerektirmektedir. Bu ortamlarda temel düzeyde bir etkileşim biçimi yetersiz kalmaktadır (Dulda, 2009, s. 29). Etkileşim düzeyini sürekli üst seviyede tutmak gerekmektedir. Çünkü etkileşim düzeyinin düşük olması bireyin ilgisinin azalmasına neden olmaktadır. Bu durum da doğrudan akademik başarı oranlarına yansır. Uzaktan eğitimin oranının gelecekte daha da artması beklenmektedir. Bu gelişmeler oldukça, Moore' un bu alandaki öncülüğü ve çalışmalarının alana kattığı değerin daha da artacağı düşünülmektedir.

Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre;

- Uygulamalı dersler (teknoloji yazılım hariç) açısından dezavantajı bulunmakla birlikte, teorik dersler için büyük oranda avantajlı olduğu düşünülmektedir.
- Zaman ve mekân kısıtlarını ortadan kaldırması, lojistik avantajları olması, eğitim, bilgi ve öğretmen- öğrenci açısından uluslararası sınırları ortadan kaldırması, erişilebilirliği artırması önemli avantajları olarak görülmektedir.
- Öğrenciler arasındaki etkileşimi azaltması, devamlılığa negatif etki edebilmesi, kameraların kapalı olması durumunda tek taraflı iletişime dönüşmesi ve öğreten öğrenen arasındaki etkileşimi azaltması gibi dezavantajları bulunmaktadır.

- Yapılan görüşmelerde zengin içeriğin önemini vurgulayan katılımcıların, çevrimiçi derslerinde paylaşımlarını engelleyen bir hususa da değinmek yerinde olacaktır. Çevrimiçi ve yüz yüze derslerde zengin içeriğin telif hakları yasasına uygun olarak hazırlanması akademisyenleri içerik hazırlama sürecinde zorlamakta ve kısıtlamaktadır. Bu noktada Üniversitenin içerik sağlaması veya içerik sağlayıcılarla geniş kapsamda anlaşmalar yaparak ve telif hakları kullanımıyla ilgili mevzuatlar hakkında bilgilendirerek akademisyenleri desteklemesi önem kazanmaktadır.

Daha etkin hale getirmek için;

- Öğrenen ve öğretenlere bu alanda eğitimler verilmesi,
- Daha zengin içerikler hazırlanarak etkileşimin artırılması,
- İçeriği geliştirmek için sadece metin tabanlı içerikler değil, öğrencilerin ilgisini ve dikkatini çekecek görsel ve işitsel içerikler (animasyon, simülasyon, video vb.) yani öğrencinin aktif olacağı sistemler kullanılmalıdır.
- Ders esnasında kameraların açık tutulması,
- Daha sık ve daha yakın takip mekanizmaları oluşturulması

uygulama yöntemleriyle uzaktan eğitim derslerinin dezavantajlarının azaltılabileceği ve daha etkin iletişim sağlanabileceği düşünülmektedir. Eğitimciler arasındaki iletişimin ve etkileşiminin geliştirilebileceğini, kurumun sağladığı araçlarla daha etkin kullanılmasıyla başarının artırılacağı düşünülmektedir.

Uzaktan eğitimin daha önemli hale geleceği göz önünde bulundurularak bu tür bilimsel araştırmaları kullanan eğitim kurumlarının uzaktan eğitimi avantaja dönüştürerek başarılı olacağı ve eğitim, eğitmen ve öğrenci kalitesini artırabileceği düşünülmektedir.

Eğitimin en büyük sorunlarından biri, fırsat eşitsizliğidir. Her birey eşit koşullara sahip değildir. Dolayısıyla bu durum da derslerin verimliliğini ve etkileşimin kalitesini etkilemektedir. Eğitim başarısında üst sosyal sınıftan gelen öğrencilerin daha başarılı oldukları ve eğitime daha uzun yıllar devam ettiği görülmektedir. Değerler ve tutumlar eğitim ile doğrudan ilişkilendirilmektedir. Dil, din, ırk, cinsiyet, ekonomik durum ve sosyal sınıf öğrencilerin okuldaki başarısını ve motivasyonunu doğrudan etkilemektedir.

Ailevi ve kültürel farklılıklar, ekolojik ve ekonomik kaynakların öğretim sürecinin kalitesini belirlemede etkili olduğu tespit edilmiştir. Toplumdaki eğitim sürecinin içinde daha uzun süre yer alanların korunma ve yaşam tarzları farklılık göstermektedir. Sonuç olarak bilgi ve eğitimin kültürel olarak tanımlandığı ve şekillendiği görülmektedir.

Eğitim, ekonomik hayatın temelini oluşturması gereken bilinçli üretici ve tüketicilerin oluşmasında bir araç işlevi görmektedir. Çalışmanın sonuçlarından biri olan kamerayı açmama bu bağlamda değerlendirilebilir. Öğrencinin bulunduğu ortamın ve öznel yaşam koşullarının bu duruma yol açabileceği değerlendirilebilir. Ayrıca eğitim yoluyla insan topluma uyum sağlayan ve sosyalleşen birey haline gelmektedir.

Eğitimin sosyokültürel ve ekonomik bir süreç olduğu gerçeği; okul kültürünü oluşturan unsurların geliştirilmesini, eğitim kurumunun hedeflerine ulaşmasını ve eğitim materyallerinin hedef kitlenin beklentilerini karşılamasını sağlayacağı açıktır.

Bu çalışma pandemi döneminde 2020-2021 güz yarıyılı öğretim sürecinin etkililiğini değerlendirmekte ve eğitim uygulamalarının etkinliğini ortaya çıkarmaktadır. Uzaktan eğitim deneyimine ve teknik altyapısına önceden de sahip olan Maltepe Üniversitesi, pandemi sürecini başarıyla sürdürmüştür. Akademisyenlerine, bu süreç öncesinde de bu alanda eğitimler verilmiştir. Bu sayede aniden gündeme gelen uzaktan eğitim sistemi için hemen harekete geçilmiş ve duruma vakit kaybetmeden adapte olunmuştur.

Bu araştırma Maltepe Üniversitesi kapsamında yapılmıştır. Farklı üniversitelerde farklı sonuçlar vereceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adorno, W. T. (2003). *Kültür endüstrisini yeniden düşünürken*. (M. Y. Öner Çev.). İstanbul: Belge Yayınları.
- Akmeşe, Ö. F. (2015). Uzaktan Eğitimde Ders İçeriği Oluşturma Platformu. (Yayın no. 418459) Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.
- Alkan, C. (2005). *Eğitim Teknolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Altıntaş, E. (2000). *Sınıf Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Anadolu Ajansı* . (2020, 04 29). Milli Eğitim Bakanı Selçuk: Uzaktan eğitime 31 Mayıs'a kadar devam edilecek. : <https://www.aa.com.tr/tr/egitim/milli-egitim-bakani-selcuk-uzaktan-egitime31-mayisa-kadar-devam-edilecek/1822357> adresinden alındı
- Antalyalı, Ö. L. (2004). Uzaktan Eğitim Algısı ve Yöneylem Araştırması Dersinin Uzaktan Eğitim İle Verilebilirliği. (Yayın no. 148496) Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arıcan, H. (2014). *Tablet Bilgisayarın Ortaöğretimde Kullanımı: Fatih Projesi Örneği*.(Yayın No. 12973) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, B. (2003). Bilgi Toplumu Oluşumunda Bireylerin Yetiştirilmesi ve Matematik Öğretimi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(14), 183-190.
- Aziz, A. (2006). Dünyada ve Türkiye'de İletişim Araştırmaları. *Kültür ve İletişim Dergisi*, 9(1), 1.
- Bahar, E. (2016). *İletişim*. Ankara: Detay Yayıncılık .

- Balaban, M. E. (2012). *Dünyada ve Türkiye'de Uzaktan Eğitim ve Bir Proje Önerisi*. İstanbul: Işık Üniversitesi.
- Balaman, F. (2018). Web Tabanlı Uzaktan Eğitim ile Geleneksel Eğitimin İnternet Programcılığı 2 Dersi Kapsamında Karşılaştırılması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2, 1173-1200.
- Baldini, M. (2000). *İletişim Tarihi*. İstanbul: Avcıol Basım Yayın.
- Baş, T., ve Akturan, U. (2017). *Sosyal Bilimlerde Bilgisayar Destekli Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Başaran, İ. E. (1983). *Eğitime Giriş*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Başlar, G. (2013). *Yeni Medyanın Gelişimi ve Dijitalleşen Kapitalizm*. Erişim Tarihi: 01.10.2023 <https://ab.org.tr/ab13/bildiri/247.pdf> adresinden alındı
- Bates, A. (1995). *Teaching, Open Learning and Distance Education*. London/New York: Routledge.
- Baudrillard, J. (2010). *Simülkarlar ve Simülasyon (O. Adanır, Çev.)*. Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Bedir Erişti, S. (2019). *Yeni Medya ve Görsel İletişim Tasarımı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Benjamin, W. (2001). *Pasajlar: Tekniğin Olanaklarıyla Yeniden Üretilebildiği Çağda Sanat Yapıtı*. İstanbul: YKY Yayınları.
- Bouhnik, D., ve Marcus, T. (2006). Interaction in Distance-Learning Courses. *Journal of The American Society for Information Science and Technology*, 57(3), 299-305.
- Boyce, C., ve Neale, P. (2006). *Conducting In-Depth Interviews: A Guide for Designing and Conducting In-Depth Interviews for Evaluation Input*. Pathfinder International.
- Boz Yüksekdağ, B. (2016). Açık ve Uzaktan Eğitimde Öğrenme. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 127-138.
- Büyükuslu, A. R. (2018). *Dijital Dönüşüm*. İstanbul: Der Yayınları.

- Cabı, E., ve Ersoy, H. (2017). Yükseköğretimde Uzaktan Eğitim Uygulamalarının İncelenmesi: Türkiye Örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7(3), 419-429.
- Castells, M. (2004). *Ağda Küreselleşme, Kimlik ve Toplum - Calhoun, Lyon ve Touraine'e cevap! Küresel Kuşatma Karşısında İnsan*. İstanbul: Ufuk Kitap.
- Castells, M. (2013). *Ağ Toplumunun Yükselişi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cho, S. K. (2007). Current Status and Future of MALL. *Multimedia Assisted Language Learning*, 10(3), 197-211.
- Creswell, J. W. (2013). *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. New York: Sage.
- Crowley, D., ve Hever, P. (2019). *İletişim Tarihi Taş Devri Sembollerinden Sosyal Medyaya*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çağlak, E. (2016). *Bu Toprakların İletişim Tarihi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çakır, M. (2013). *Medya ve Modernlik*. İstanbul: Parşömen.
- Çalık, T., ve Sezgin, F. (2005). Küreselleşme Bilgi Toplumu ve Eğitim. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(1), 55-66.
- Çeven, S., ve Karakulle, İ. (2018). Bilgi Toplumu ve Eğitim, Türkiye'de Eğitime Genel Bir Bakış. *Social Sciences Studies Journal*, 4(14), 695-705.
- Çınar, İ. (2009). Küreselleşme, Gelecek ve Eğitim. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2(1), 14-30.
- Çuhadar, C., ve Kıyıcı, M. (2007). Uzaktan Eğitim Uygulamaları, Bilgisayar I-II. *Bilgisayar Destekli Öğretim ve Uzaktan Eğitim*. içinde Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Dedeoğlu, G. (2016). *Teknoloji İletişim, Yeni Medya ve Etik*. İstanbul: Sentez Yayıncılık.
- Dulda, İ. (2009). Mesleki Teknik Eğitimde Etkileşimli Elektronik İçeriklerin Kullanımı. (Yayın no. 244709) Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü

- Erdal, G. (2015). *İletişim ve Tipografi*. İstanbul: Hayalperest Yayıncılık.
- Erden, F., ve Akman, M. (2011). *Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenme-Öğretme*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Eshach, H. (2007). Bridging In-school and Out-of-school Learning: Formal, Non-Formal, and Informal Education. *Journal of Science Education and Technology*, 16(2), 171-190.
- Eyüpoğlu, H. (2017). Dijital Çağda İletişim Teknolojilerinin İnsan Karakterinin Değişimine Etkisi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (63), s. 103-110.
- Fidan, N. (2012). *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Fidan, N., ve Erden, M. (1998). *Eğitime Giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Fidan, N., ve Erden, M. (2001). *Eğitime Giriş*. Ankara: Meteksan Matbaacılık.
- Fono Açıköğretim ve Yayıncılık. (2023). *Hakkımızda*. 12 2022 tarihinde Fono Yayınları: <https://www.fono.com.tr/hakkimizda> adresinden alındı
- Foucault, M. (2007). *İktidarın Gözü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Franklin, H., ve Harrington, I. (2019). A review into effective classroom management and strategies for student engagement: Teacher and student roles in today's classrooms. *Journal of Education and Training Studies*, 7(12), 1-12.
- Fung, A., Smith, D., ve Wild, P. (2002). Comparative evaluation of the implementation of computerised school management systems. *Networking the Learner*. içinde Boston: Kluwer.
- Gillani, B. B. (2003). *Learning Theories and the Design of E-Learning Environments*. Maryland: University Press of America.
- Gordon, T. (2003). *Etkili Öğretmenlik Eğitimi*. İstanbul: Sistem Yayınları.
- Gönenç, Ö. (2012). İletişimin Tarihi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*(18), 58.

- Güçlü, N., ve Sotirofski, K. (2006). Bilgi Yönetimi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Güz, 4(4), 351-371.
- Gülner, B. (2008). Bilgisayar ve İnternet Destekli Uzaktan Eğitim Programlarının Tasarım, Geliştirme ve Değerlendirme Aşamaları (Suzep Örneği). *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(19), 259-271.
- Gümüşsel, G., ve Dölen, H. (2022). Dünyada ve Türkiye'de Uzaktan Eğitime Tarihsel Bir Bakış ile Gelecek Eğilimler. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, Yıl 8/Sayı 15.
- Güngör, N. (2020). *İletişim Kuramlar Yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Güzel, E. (2016). Dijital Kültür ve Çevrimiçi Sosyal Ağlarda Rekabetin Aktörü: "Dijital Habitus". *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 4(1).
- Harrison, J., ve Sullivan, R. (1969). *Batı Uygarlığının Kısa Tarihi*. İstanbul: Kent Merkezi Derneği.
- Hewson, L., ve Hughes, C. (2001). "Generic Structures for Online Teaching and Learning", *Innovation in Open ve Distance Learning: Successful Development of Online and Web-Based Learning*. USA: Kogan Page.
- Horkheimer, M., ve Adorno, T. W. (1995). *Aydınlanmanın Diyalektiği*. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Horzum, M. B. (2007). Web tabanlı yeni öğretim teknolojileri: web 2.0 araçları. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 6(12), 99-121.
- Işık, M. (2018). *İletişim Bilimine Giriş*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- İşman, A. (2022). *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Jolliffe, A., Ritter, J., ve Stevens, D. (2001). *The Online Learning Handbook: Developing and Using Web-Based Learning*. Kogan Page Limited.
- Kaya, Z. (2002). *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi.
- Keidranen. (2016, April 19). *Toward realization of the new economy and society, Reform of the economy and society by the deepening of "Society 5.0"*. 01 2023 tarihinde

Keidranen Policy ve Action:
https://www.keidanren.or.jp/en/policy/2016/029_outline.pdf adresinden alındı

Krishnamurti, J. (2008). *In the Problem is the Solution: Question and Answer Meetings India*. Chennai: Krishnamurti Foundation.

Kurt, N. (2014). Uzaktan Eğitimde Akademik Başarıyı Etkileyen Faktörler. (Yayın no. 416113) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. Limasollu, T. (2023). *Firmamızın Tarihçesi*. 12 2022 tarihinde Limasollu Naci Öğretim Yayınları: <https://www.limasollunaci.com/tarihcemiz-ve-hakkimizda> adresinden alındı

Marcuse, H. (2008). *Tek Boyutlu İnsan*. İstanbul: İdea Yayınevi.

Marx, K. (2010). *Yabancılaşma*. Ankara: Sol Yayınları.

McLuhan, M. (1994). *Understanding Media*. London: The MIT Press Cambridge.

McLuhan, M., ve Powers, B. (2020). *Global Köy: 21. Yüzyılda Yeryüzü Yaşamında ve Medyada Meydana Gelebilecek Dönüşümler*. İstanbul: Scala Yayıncılık.

Merriam, S. B. (2018). *Nitel Araştırma Desen Uygulama İçin Bir Rehber / Qualitative Research / A Design and Implementation*. Ankara: Atlas Akademik Basın Yayın Dağıtım.

Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. New York: Sage.

Moore, M. G. (1989). Three Types of Interaction. *American Journal of Distance Education*, 3(2), 1-6.

Moore, M. G. (1997). Theory of Transactional Distance. M. G. Moore içinde, *Theoretical Principles of Distance Education*. Routledge.

Moore, M. G. (2002). Learning the Necessary Principles. *The American Journal of Distance Education*, 16(3), 129-130.

Moore, M. G., ve Kearsley, G. (2005). *Distance Education: A Systems View*. USA: Wadsworth Publishing.

- Moore, M. G., ve Kearsley, G. (2011). *Distance Education: A Systems View of Online Learning*. Canada: Cengage Learning.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar* (Cilt 3). İstanbul: Yayın Odası.
- O'Reilly, T. (2007). What is web 2.0: design patterns and business models for the next generation of software. *Communications ve Strategies*(65), 17-37.
- Olapiriyakul, K., ve Scher, J. M. (2006). A guide to establishing hybrid learning courses: Employing information technology to create a new learning experience, and a case study. *The Internet and Higher Education*, 9(4), 287-301.
- Oral, B. (2009). *Uzaktan Eğitim. Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Oral, M. K., ve Karadeniz, Ş. (2007). İnternet Tabanlı Uzaktan Eğitimde Mobil Öğrenmenin Rolü. *Akademik Bilişim'07 - IX. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi.
- Oskay, Ü. (2017). *İletişimin ABC'si*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Ötken, C. E., ve Acar, S. (2015). Yüksek Öğretim ve Yaygın Eğitim İşbirliği: Annemin Masalı. *Sakarya University Journal of Education*, 5(2), 21-35.
- Özarallı, N. (1997). *'Etkin Örgütsel İletişim Olarak Etkin Kaynak Alışverişi' Endüstri ve Örgüt Psikolojisi*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Özbay, Ö. (2015, Aralık). Dünyada ve Türkiye'de Uzaktan Eğitimin Güncel Durumu. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*(5), 376-394.
- Özden, Y. (1999). *Öğrenme ve Öğretme*. Ankara : Pegem Yayıncılık.
- Özel, S. (2015). *Techne'den Teknolojiye: Değişen Toplum ve İletişim*. İstanbul: Volga Yayıncılık.
- Öztemel, E. (2018). Eğitimde Yeni Yönelimlerin Değerlendirilmesi ve Eğitim 4.0. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 25-30.
- Patton, M. Q. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. Newbury Park: Sage.

- Patton, M. Q. (2005). *Qualitative Research*. New York: John Wiley & Sons, Ltd
- Perkmen, S., ve Tezci, E. (2011). *Eğitimde Teknoloji Entegrasyonu*. Ankara : Pegem A Yayıncılık.
- Perraton, H. (1988). *A Theory for Distance Education*. Routledge .
- Petrova, K. (2007). Mobile learning as a mobile business application. *International Journal of Innovation in Learning*, 4(1), 1-13.
- Poza, M. I. (2011). A case of computer-mediated communication and multimedia integration: Breaking classroom barriers with more input and opportunities to communicate. *Northeast Conference on the Teaching of Foreign Languages* (s. 67-84). NECTFL.
- Richards, R. (2006). Users, interactivity and generation. *New Media ve Society*, 8(4), 531-550.
- Russell, B. (1999). *Eğitim Üzerine*. Ankara: Say Yayınları.
- Rüzgar, N. S. (2004). Distance Education in Turkey. *Turkish Online Journal of Distance Education - TOJDE*, 5(2).
- Saracel, N., ve Aksoy, I. (2010). Toplum 5.0: Süper Akıllı Toplum. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 26-34.
- Senemoğlu, N. (2010). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Senge, P. M. (1993). *The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization*. New York: Doubleday Currency .
- Simonson, M., Smaldino, S., Albright, M., ve Zvacek, S. (2006). *Teaching and Learning at a Distance: Foundations of Distance Education (Third Edition)*. New Jersey: Pearson Education.
- Simonson, M., Smaldino, S., ve Zvacek, S. (2015). *Teaching And Learning At A Distance Foundations Of Distance Education. (Sixth edition)*. USA: Information Age Publishing Inc.

- Sürmen, Y. G. (2011). Türk Milli Eğitiminde Örgün Eğitimin Yeri ve Okul Öncesi Eğitim. (Yayın no. 306568) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Beykent Üniversitesi, SBE.
- Taşçı, C. N. (2001). N'Olacak Bu Eğitimin Hali. *Bilgi ve Toplum Dergisi*, 3, 59-68.
- Taşkıran, A. (2017). Dijital Çağda Yükseköğretim. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 96-109.
- Taylor, J. (2001). *Fifth Generation Distance Education (Higher Education Series, Report No:40)*. Canberra: Department of Education, Training and Youth Affairs.
- TDK. (1983). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- TDK. (2022). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. 12 2022 tarihinde Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr> adresinden alındı
- Tekeli, İ. (2003). *Eğitim Üzerine Düşünmek*. Ankara : TÜBA Yayınları.
- Telli, G., ve Aydın. (2020). *Dijital Dönüşüm*. İstanbul: Kapital Medya Hizmetleri.
- Tezcan, M. (1996). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Feryal Matbaası.
- Torkul, O. (2012). Uzaktan Eğitim ve Türkiye'de Yaygınlaşması Önündeki Engeller. *Eğitime Bakış*, 8(23), 42-44.
- Töremen, F. (2010). *Eğitim Bilimine Giriş*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Tuğal, S. (2018). *Oluşum Süreci İçinde Dijital Sanat*. İstanbul: Hayalperest Yayınevi.
- Tutar, H., ve Yılmaz, M. (2005). *İletişim, Genel ve Örgütsel Boyutuyla*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Uça-Güneş, E. P. (2014). Uzaktan Eğitim Lisansüstü Programlarının Teknoloji Boyutunun Yapılandırılması: Dönüşümcü Sosyal Ağ Sentezi. (Yayın no. 357354) Doktora Tezi , Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- UNICEF. (2021, Aralık 6). *COVID-19'dan Kaynaklanan Öğrenme Kayıpları Mevcut Öğrenci Neslinin Yaşam Boyu Kazançlarında 17 Trilyon Dolara Yakın Bir Kayba Mal Olabilir*. unicef Türkiye: <https://www.unicef.org/turkiye/basin->

bültenleri/covid-19dan-kaynaklanan-öğrenme-kayıpları-mevcut-öğrenci-
neslinin-yaşam-boyu adresinden alındı

Usta, E. (2008). Harmanlanmış Öğrenme ve Çevrimiçi Öğrenme Ortamlarının Akademik Başarı ve Doyuma Etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 1-15.

Uşun, S. (2000). *Dünyada ve Türkiye'de Bilgisayar Destekli Öğretim*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Uşun, S. (2006). *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Uyanık, E. (2016). İletişim Araştırmalarının Tarihçesine Bakış. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 42(59).

Varey, R. J. (2004). Interaction Society: Theories, practice and supportive Technologies. R. J. Varey içinde, *Informational and communicational expanations of corporations as interaction systems*. USA: Information Science Publishing.

Vural, İ. (2014). *İletişim*. Ankara : Pegem Akademi.

Weber, M. (1997). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*. İstanbul: Hil Yayınları.

WHO. (2020, 10 05). *World Health Organization - WHO (2020). COVID 19-Timeline*. World Health Organization: Erişim Tarihi: 02.01.2023
<https://www.who.int/news-room/detail/27-04-2020-who-timeline---covid-19>
adresinden alındı

World Health Organization (WHO). (2023, 01 05). *WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard*. 02. 01. 2023 tarihinde World Health Organization: <https://covid19.who.int> adresinden alındı

Yalın, H. İ. (2008). *İnternet Temelli Eğitim*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Yayla, O. T. (2017). Analogtan Dijitale İletişim Teknolojilerinin Gelişimi: Sosyal Medya ve Sosyal Değişim. (Yayın no. 452196) Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2022). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

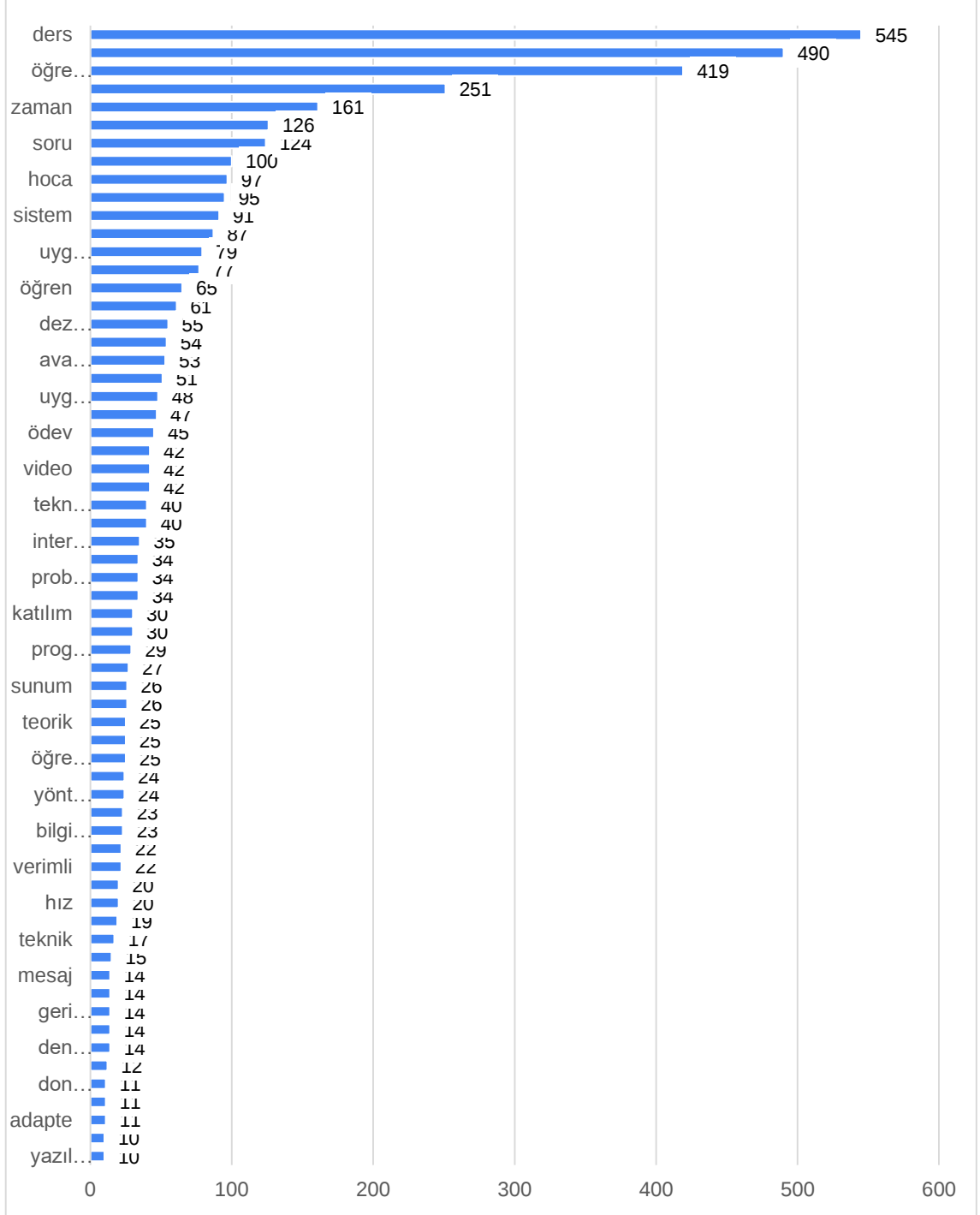
EKLER

Ek-1: Etik Kurul Kararı

Bu belge, Yükseköğretim Kurulu tarafından 19.01.2021 tarihli “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” ile bildirilen 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında gizlenmiştir

Ek-2: Kelime İndeksleme

Ek-3: T.C. Maltepe Üniversitesi Uzaktan Eğitimde Sınav Güvenliği Raporu

07.12.2020

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının 20.11.2020 tarihli ve E.74855 sayılı “Sınav Güvenlik Tedbirleri” konulu yazısı Üniversitemizin tüm akademik birimlerinin katılımıyla yapılan Eğitim Komisyonu toplantısında değerlendirilmiştir. Eğitim Komisyonunca oluşturulan “Sınav Güvenliği Çalışma Grubu” yaptığı toplantıda konunun “yasal”, “eğitsel”, “etik”, “idari” ve “teknolojik” boyutlarına yer vermiş; ayrıca öğrenci görüşü de dikkate alınmıştır.

Uzaktan eğitimin önemini, uzun yıllara dayalı deneyimiyle öngörülü bir anlayış içinde ve sürekli bir biçimde gündeminde tutan Maltepe Üniversitesi, çağın gereği olarak “Öğrenim Yönetim Sistemi” (LMS) konusundaki çalışmalarında hem kurumsal hem de teknolojik açıdan büyük mesafe kat etmiştir.

Kurumsal olarak, ilkin “Uzaktan Eğitim Birimi”ni kuran Maltepe Üniversitesi, söz konusu birimi “Maltepe Üniversitesi Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi” olarak yeniden yapılandırmış; uzaktan eğitimi çeşitli düzeylerde uygulayan bir yükseköğretim kurumu olarak, küresel salgın günlerine kadar çalışmalarını, oransal olarak sadece bazı öğretim programlarıyla ve çok az sayıdaki ortak zorunlu derslerle sınırlı olmak üzere üstün başarıyla sürdürmüştür. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının öngörülleri ve onayları doğrultusunda önlisans, lisans düzeyinde e-eğitimi deneyimleyen öğretim programları açılmış; ayrıca aralıksız olarak 2006-2007 Eğitim-Öğretim Yılından itibaren yüksek lisans düzeyinde uzaktan eğitim çalışmaları kesintisiz olarak sürdürülmüştür ve halen de yüksek lisans düzeyinde üç öğretim programı Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının onayıyla sürdürülmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde ve tüm öğretim programları ölçeğinde bakıldığında, yukarıda anılan yüksek lisans öğretim programları dışında, e-öğrenmeyi, genel adlandırılışıyla uzaktan eğitimi tamamlayıcı bir eğitim modeli olarak gündeminde tutan Maltepe Üniversitesi, küresel salgının ülkemizi de kapsadığı günden itibaren, sahip olduğu güçlü birikimiyle hızlı bir şekilde harekete geçmiş; 16.03.2020 gününden itibaren, benimsediği “öğrenme yönetim sistemi”ni (LMS) bütüncül bir anlayışla hayata

geçirmiştir. Ayrıca Tıp Fakültesinde de öteden beri uyguladığı sistemini de güçlü bir biçimde sürdürmüştür.

Bu bağlamda Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının deyimiyle “çevik” bir anlayış içinde hareket eden; eğitimde “sistemli”, “etkili” ve “sürekli” oluşu bir araya getiren Maltepe Üniversitesi, ülkemizin tüm karar verici kurumlarının çalışmalarını uygulamalarında “esas” olarak almıştır. Özellikle Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının eğitim-öğretimin her boyutundaki yol göstericiliği özenli bir biçimde dikkate alınmış ve Üniversitemizin yetkili organlarınca değerlendirilmiş, Senato ve Yönetim Kurulu kararlarıyla hızlıca uygulamaya geçilmiştir. Yapılan her duyuru, alınan her karar Üniversitemizin genel ağ sayfasında ve COVID-19 sayfasında iç ve dış kamuoyuyla gecikmeksizin paylaşılmıştır. Özetlediğimiz bu çalışmalar, Yükseköğretim Kurulunca da takdirle karşılanmış, yapılan sayısal değerlendirmelerde Maltepe Üniversitesi lisans düzeyinde en çok eşzamanlı ders oturumu düzenleyen ve kaynak oluşturan üniversite olarak birinci sıraya yerleşmiştir; yüksek lisans düzeyinde de yedinci sırada yer almıştır.

Eğitim-öğretim-öğrenim faaliyetleri tüm uzmanların da onayladığı gibi, her boyutuyla bir bütündür. Özellikle eğitim-öğretim faaliyetlerinin sürdürülmesinde, anlamlı kılınmasında “kuram-eylem”, başka bir deyişle “theoria-praxis” bütünlüğü çerçevesinde ölçülebilirliğe hatta eşölçülebilirliğe dayalı olan değerlendirme, sıkça kullanıldığı biçimiyle, “ölçme ve değerlendirme” en önemli boyutlardan biridir; çünkü Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesinde de dikkate alındığı ve Üniversitemizce de hazırlanan Stratejik Planlarda da öteden beri vurgulandığı gibi, “bilgiler”, “beceriler” ve “yetkinlikler” doğalarına uygun olarak “ölçülebilir”, “değerlendirilebilir” olmalıdır. Nitekim Maltepe Üniversitesinin 2020-2024 Stratejik Planında, Yükseköğretim Kalite Kurulunun hazırladığı “Uzaktan Eğitimde Kalite Güvencesi Ölçütleri ve Değerlendirme Rehberi 2020”nin belirlemeleri dikkate alınarak, konuya ilişkin duruşumuz ortaya konulmuştur. Bu çerçevedeki eğitim politikamızın ana başlıkları şöyledir:

- Uzaktan/karma eğitimin öğrenen ve öğreten taraflarının yetkinliklerini çağdaş pedagojik ilkeleri de hesaba katarak sürekli kılma ve izleme,
- Ölçme ve değerlendirme konularında alan yeterliliklerini ve akademik dürüstlüğü geliştirecek, sürekli kılacak önlemler alma ve bu

konulardaki özeni, Üniversitenin tüm paydaşlarının içselleştirmesini sağlama ve konuya ilişkin çalışmaları izleme,

- Uzaktan/karma eğitimle ilgili uygulama ve araştırma merkezleri arasındaki; ayrıca bu merkezlerle farklı düzeylerdeki (önlisans-lisans-yüksek lisans-doktora) akademik birimler arasındaki iletişimi, eşgüdümü ve işbirliğini güçlü ve sürdürülebilir kılma.

Maltepe Üniversitesi eğitim-öğretim ve öğrenimin ayrılmaz bir parçası olan ölçme ve değerlendirme boyutunu sürekli olarak gündeminde tutmakta, konu hakkında tüm tarafları, öğrencileri ve öğretim elemanlarını düzenlediği faaliyetlerle sürekli olarak aydınlatmakta, bilgilendirmektedir.

Uzaktan eğitimin çağın gerekleri doğrultusunda düzenlenmesine ilişkin adımlar atılırken Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının belirlemelerini dikkate alan Maltepe Üniversitesi 24.09.2020 tarihli ve 2020.12.554 sayılı Yükseköğretim Yürütme Kurulu kararlarına dayalı olarak hazırladığı “T.C. Maltepe Üniversitesi Uzaktan Öğretime İlişkin Usul ve Esaslar”ın 3. Bölümünün 12. Maddesinde “Ölçme ve Değerlendirme” konusuna yer vermiştir:

“Ölçme Değerlendirme MADDE 12 - (1) Uzaktan öğretim programlarıyla uzaktan öğretim yoluyla verilen derslere ilişkin ölçme değerlendirme faaliyetleri, yüz yüze veya elektronik ortamda gözetimli veya gözetimsiz olarak, Senato tarafından onaylanan müfredat programı uyarınca belirlenen ölçme değerlendirme yöntemleri (ödev, proje, uygulama, yazılı, sözlü vb.) kullanılarak veya merkezi bir sınav şeklinde gerçekleştirilebilir. (2) Performans, proje, ödev, tez ve portfolyo gibi sürece yayılmış değerlendirmelerle gözetimsiz yapılan ölçme değerlendirme etkinliklerinin genel başarıya etkisi, uzaktan öğretimde % 40’tan fazla olamaz. Ancak zorunlu durumlarda bu oran Üniversite tarafından belirlenir. Uzaktan öğretim programları müfredatında yer alan derslere ilişkin ölçme değerlendirmeyle ilgili usuller, yeni kaydolun öğrenciler için dersin tercih aşamasından önce ilan edilir. (3) Dijital ortamlarda yapılacak sınavlarda "şeffaflık ve denetlenebilirlik" ilkesi esas alınarak, Öğrenme Yönetim Sisteminin veya sınavın yapıldığı dijital ortamların ve mevzuatın izin verdiği ölçüde sınav güvenlik önlemleri uygulanır. (4) Dezavantajlı grup (engelli, yabancı uyruklu vb.) olarak nitelendirilen öğrencilerin

sınavlarının dijital ortamda sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi için gerekli önlemler Üniversite tarafından alınır.”

(https://www.maltepe.edu.tr/Content/Media/Page/16102020125727635-MAU_UsulveEsaslar_14102020.pdf)

Yapılan bu belirlemelerin yanı sıra, Maltepe Üniversitesi, ayrıca eğitim-öğretim kapsamındaki tüm faaliyetlerini 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) eşliğinde hazırladığı “Aydınlatma Metni” ve “Rıza Metni” çalışmalarıyla güvence altına almaktadır. Kullanılan “öğrenim yönetim sistemi” (LMS) bağlamında da “Maltepe Üniversitesi 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Uyarınca Uzaktan Eğitim Öğrenci ve Katılımcı Aydınlatma Metni” ve “Maltepe Üniversitesi 6698 Sayılı Kişisel Verilerin Korunması Uyarınca Uzaktan Eğitim Öğrenci ve Katılımcı Açık Rıza Metni” hazırlanmış ve ilgili öğrencilerden/katılımcılardan onay alınmıştır ve gerekli durumlarda da alınmaya devam edilmektedir.

İçinden geçmekte olduğumuz “olağanüstü” nitelikli küresel salgın döneminde özellikle “olağanüstü” sıfatının altını çizmek istiyoruz. Çünkü Üniversite olarak aldığımız her kararda, yaptığımız her türlü etkinlikte bu durumun öneminin farkındayız ve bu olağanüstü durumda öğrencilerimizin eğitim alma hakkını en nitelikli biçimde korumaya ve geliştirmeye çalışıyoruz.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının 20.11. tarihli ve E. 74855 sayılı “Sınav Güvenlik Tedbirleri” konulu yazısı eşliğinde, “ölçme ve değerlendirme”nin önemli bir bileşeni olan sınavlar ve sınavların güvenilirliği konusu Üniversitemizce her bakımdan yeniden mercek altına alınmış ve yasal çerçeve de gözetilerek, derslerin niteliği, uygulama ve performans boyutları da gözetilerek, gerekli düzenlemeler, çalışmalar yapılmıştır. Bu bağlamda atılan her adım, paylaşıma dayalı olmak üzere, Üniversitemiz ölçeğinde ortak aklın ürünüdür. Söz konusu ortak akıl oluştururken, ihtiyaçlarımız, çağın gerekleri, öğrenci yaklaşımları da dikkate alınmıştır. Ayrıca, konuya ilişkin ihtiyaçlar sürekli olarak izlenmekte, tüm taraflar bir araya getirilerek kararlar alınmakta ve uygulamaya konulmakta; uygulamalar yakından izlenmekte; gerekli durumlarda yeni önlemler alınmaktadır.

Her şeyden önce belirtmek isteriz ki, Maltepe Üniversitesi eğitim-öğretim faaliyetlerinin en önemli bileşeni olan ölçme ve değerlendirmede sadece “sınav odaklı” yapılanışın doğru olmadığı kanaatindedir. Bu nedenle ağırlık verilen husus eğitim-

öğretim-öğrenimle ilgili olarak “süreç odaklı” olmayı öncelemekte; yarıyıl içinde öğrencilerin her türlü öğrenim faaliyetinin “adil”, “saydam”, “karşılıklı hesap verilebilir”, “benzerler arasında eşitlikçi” bir biçimde ölçülmesini ve değerlendirilmesini her şeyin üstünde tutmaktadır. Bu kavramların uygulamadaki gereklerinin yerine getirilmesinin yeterli koşulları da öğrenen-öğreten arasındaki iletişim ilişkisinin “güçlü”, “güvene dayalı” ve yine “saydamlık” ya da “açıklık” içinde olmasıyla; Üniversitemizde sık sık vurguladığımız gibi, “özenli düşünme” yaklaşımıyla sağlanabileceği hususlarıdır. Bu amaca ulaşmanın araçlarının da “akademik danışmanlık” ve “rehberlik çalışmaları”nın, yıllardır gündemimizde tuttuğumuz “akran mentörlüğü” çalışmalarının olduğunu da belirtmek isteriz. Üniversitemizde Rektörlük düzeyinden başlamak üzere oluşturduğumuz “açık kapı”, içinde bulunduğumuz koşullarda da yine “açık kapı”yı çağrıştırmak üzere oluşturduğumuz, öğrenciye güvene dayalı “açık ekran” çalışmalarımızla hareket ettiğimizi; öğrencilerimize her fırsatta “akademik dürüstlüğü” kendilerine uzun vadede ne denli büyük kazanımlar sağlayacağını da belirtmek isteriz. Öğrencilerimize sürekli olarak verdiğimiz mesaj şudur: “Kısa vadeli kazançlar sizi belli bir noktaya belki taşır; ancak, yetişiminizdeki boşluklar, uzun vadede sizi çok zor durumlarda bırakabilir.” O zaman da öğrenme-öğretme bağlamının bir tür “usta-çırak” ilişkisi olduğunu, öğretim elemanlarının kendilerine sağlayacağı katkının, her şeyden önce eğitim ortamına etkin özne olarak katılmakla mümkün olduğunu belirtmekte ve her türlü karşılaşmamızda bu çerçevede öğrencilerimize kılavuzluk yapmaya, kolaylaştırıcı olmaya çalışmaktayız. Öğrencilerimizle ders oturumları dışında da sanal ortamda buluşmakta; güçlü bir diyalog içinde sorunlarını dinleyip, çözüm yollarını birlikte bulmaya çalışmaktayız.

“Sınav Güvenliği Tedbirleri” bağlamında Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezimizce ve Üniversitemizin genel bilişim sistemiyle de (MÜBİS) bütünlük içinde yürütülen çalışmaları bir kez daha özetlemek gerekirse şöyle diyebiliriz:

Maltepe Üniversitesi, 2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılından itibaren tüm akademik birimlerinde “öğrenme yönetim sistemi”ni (LMS) yukarıda da belirtildiği gibi, bazı ortak zorunlu derslerde ve yine bazı yüksek lisans öğretim programlarında kullanmaktadır; bunların dışındaki eğitim ortamlarında da tamamlayıcı olarak kullanmaktaydı. Ancak 16.03.2020’den itibaren tüm öğretim programlarında, düzenlenen tüm akademik-idari toplantılarda ve öğrenci kulüpleri/toplulukları çalışmalarında kullanmaktadır.

- Öğretim elemanları derslerinde çeşitli eğitsel malzemeleri paylaşabildikleri gibi, öğrenme sürecini ve dersin kazanımlarını değerlendirebileceği araçları da etkili bir biçimde kullanmaktadırlar.
- “Öğrenme yönetim sistemi”nde eşzamansız değerlendirme yöntemlerinden ödev, sınav, proje, tartışma ortamları vb. eşzamanlı değerlendirme yöntemlerinden canlı ders oturumlarındaki etkin katılım, sözlü sınavlar, performans gösterileri, öğrenci sunumları vb. yöntemler kullanılmaktadır.

Maltepe Üniversitesi uzaktan eğitim sürecinin ölçme ve değerlendirme aşamalarında aşağıdaki güvenlik önlemleri alınmaktadır:

- Maltepe Üniversitesinin tüm mensupları Üniversitenin Bilişim Sistemi (MÜBİS) ve “öğrenme yönetim sistemi”ne (LMS) tek şifreyle girebilmektedir. Sisteme giriş bilgileri kişinin cep telefonuna Üniversiteye kayıt yaptırdığında gönderilmektedir. Şifre değişikliği talep edildiğinde yeni şifre kişinin cep telefonuna mesaj olarak gönderilmektedir. Böylece üçüncü kişilerin sisteme izinsiz girişlerinin engellenmektedir.
- “Öğrenme yönetim sistemi”ne (LMS) dışarıdan yapılabilecek saldırı (DDOS vb.), veri manipüle etme (SQL Injection vb.) gibi müdahalelere karşı yazılımsal güvenlik önlemleri sağlanmıştır.
- Öğretim elemanları tarafından oluşturulan ödevlerde öğrenci gönderimlerinin hem sistem içi hem de internet kaynaklarıyla benzerlik oranları “SafeAssign” ve “Turnitin” sistemi aracılığıyla otomatik olarak kontrol edilerek raporlanmaktadır. Böylece öğrencilerin birbirlerinden ve internet kaynaklarından kopya çekmelerinin önüne geçilmesi sağlanmaktadır.
- “Öğrenme yönetim sistemi”nde (LMS) birden fazla soru türünü (çoktan seçmeli, boşluk doldurma, eşleştirme, evet/hayır, açık uçlu ve hesaplanmış formül) barındıran sınavlar yapılmaktadır.
- Sınavlarda başlangıç, bitiş ve sınav süresi belirlenebilmesi, her öğrencinin Soru Bankası içinden farklı sorularla karşılaşması, soru ve seçeneklerin karıştırılması, her öğrenciye belirlenmiş veri setinden farklı değerlerle soru oluşturulması vb. yöntemler kullanılabilmektedir. Böylece her öğrenci farklı sorularla karşılaşarak kopya çekilmesinin önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

- Öğrencilerin sınav sorularının cevaplarını el yazısıyla bir kâğıda yazarak fotoğrafını çektikten sonra sisteme yüklemeleri yöntemi de kullanılmaktadır.
- Öğretim elemanları sınav sırasında canlı ders oturumlarında bulunarak öğrencilerin soru ve sorunlarını eşzamanlı olarak izleyebilmektedirler. Öğrencilerle anlık iletişim kurarak sınava giren öğrencilerin kimlikleri konusunda bilgi sahibi de olabilmektedirler.
- Öğretim elemanlarının ve öğrencilerin görsel ve işitsel olarak katılabildikleri canlı ders ortamlarında sözlü sınavlar ve öğrenci performanslarının anlık izlenerek değerlendirilebildiği oturumlar yapılabilmektedir. Bu yöntem kullanıldığında öğrencilerin kimlik doğrulaması doğal olarak kolay bir biçimde yapılabilmektedir.

Prof. Dr. Betül ÇOTUKSÖKEN
Eğitim Komisyonu
Sınav Güvenliği Çalışma Grubu Başkanı

ÖZGEÇMİŞ

Aslı ERTEKİN KÜÇÜK

Eğitim

Derece	Yıl	Üniversite, Enstitü, Anabilim Dalı
Doktora	2018-	Maltepe Üniversitesi, İletişim Bilimleri
Yüksek Lisans	2013-2014	Bahçeşehir Üniversitesi, Stratejik Pazarlama ve Marka Yönetimi
Lisans	2010-2012	Anadolu Üniversitesi, İşletme
Önlisans	2008-2010	Anadolu Üniversitesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım

İş/İstihdam

Yıl	Görev
2020-2021	IMPROVA - Yapımcı/Koordinatör
2015-2020	BTL - Proje Müdürü
2009-2014	Proje bazlı çalışmalar
2007-2009	NTV - Kurumsal İletişim Yönetmeni

